

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sabina RAMADANOVA

ANTALYA’DA YAŞAYAN AHISKA TÜRKLERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2014

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sabina RAMADANOVA

ANTALYA'DA YAŞAYAN AHISKA TÜRKLERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

Danışman

Yrd. Doç .Dr. Gökhan V. KÖKTÜRK

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2014

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Sabina RAMADANOVA'nın bu çalışması jürimiz tarafından Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Esmâ DURUGÖNÜL (İmza)

Üye (Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Gökhan V. KÖKTÜRK (İmza)

Üye : Doç. Dr. Arda Arıkan (İmza)

Tez Başlığı : Antalya'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 24/10/2014

Mezuniyet Tarihi : 30/10/2014

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	iv
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İKİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

2.1	Sosyal Hareketlilik.....	10
2.2	Nüfus Hareketleri.....	12
2.3	Zorunlu Göç / Sürgün	12

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AHISKA’NIN COĞRAFİ KONUMU

3.1	Kökenler ve Terimler	15
-----	----------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ

4.1	Osmanlı Döneminde Ahıska Türkleri	18
4.2	Osmanlı Devletinin Kafkasya’yı Fethi	20
4.3	Sovyetler Birliği Döneminde Ahıska Türkleri.....	21

BEŞİNCİ BÖLÜM

FERGANA OLAYLARI ve ZORUNLU GÖÇÜN NEDENLERİ

ALTINCI BÖLÜM

ANTALYA’YA GÖÇ EDEN AHISKA TÜRKLERİNİN TEMEL DEMOGRAFİK

GÖSTERGELERİ ve UYUM SORUNLARI

6.1	Nüfus.....	32
6.2	Kültür	36

6.3	Eğitim.....	44
-----	-------------	----

YEDİNCİ BÖLÜM

ANALİZ ve BULGULAR

7.1	Göç.....	46
7.2	Etnik Ayrımcılığı	55
7.3	Sosyal Kapanma ve Asimilasyon Korkusu.....	59
7.4	Sosyal Dayanışma ve Kayıpların Yarattığı Üzüntü	60
SONUÇ		64
KAYNAKÇA.....		66
EKLER		69
EK 1 – Ahıska Haritası (Ahıska Türk Dernek Sitesi)		69
EK 2 - Antalya'da Yaşayan Ahıska Türkleri'nin Görüşme Formu.....		70
EK 3 - Ahıska Türklerinin Anayurdunun Haritası (Agara, 2004, 3)		71
EK 4 – Ahıska Türkleri Sürgünü (Ahıska Türk Dernek Sitesi)		72
EK 5 – 14 Kasım 1944 Sürgün Tarihi (Ahıska Türk Dernek Sitesi)		73
EK 6 – Ahıska Türk Yaşlıları (Ahıska Türk Dernek Sitesi)		74
EK 7 – Fergana Olayları (Ahıska Türk Dernek Sitesi).....		75
EK 8 – Ahıska Türklerinin Dili (Bizim Ahıska Sitesi)		76
EK 9 - Görüşme Metinleri		77
ÖZGEÇMİŞ		87

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1 Ahıska'nın Konumu ve Türkiye, Antalya ile Olan Bağlantı.....	14
Şekil 3.2 Ahıska Türklerini Tanımlamak İçin Kullanılan Üç Farklı Terim	16
Şekil 6.1 Ahıska Türklerinin Farklı Ülkelerindeki Nüfus Durumları (kişi).....	35

KISALTMALAR LİSTESİ

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AK:	Avrupa Konseyi
bk.:	Bakınız
BM:	Birleşmiş Milletler
BMMYK:	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
DATÜB:	Dünya Ahıska Türkleri Birliği
FUEN:	Avrupa Milliyetler Federal Birliği (Federal Union of European Nationalities)
İOM:	Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration)
KGB:	Devlet Güvenlik Komitesi (Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti)
MÖ:	Milattan Önce
MS:	Milattan Sonra
NATO:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
NKVD:	Sovyetler Birliği İçişleri Halk Komiserliği (Narodny Komissariat Vnutrennih Del)
OSCE:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (Organization for Security and Co-operation in Europe)
PRM:	Mülteci Sevk İşlem Merkezi
SSCB (SSSR):	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (Soyuz Sovetskikh Socialisticheskikh Respublic - CCCP)
SB:	Sovyetler Birliği
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCS:	Türk Cumhuriyet Sınavı
TÖMER:	Türk Dilli Öğretme Merkezi
TUBA:	Türkiye Bilimler Akademisi
vb.:	Ve benzeri
vd:	Ve diğerleri

UNHCR:	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commissioner for Refugees)
YÖK:	Yükseköğretim Kurulu
YÖS:	Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı

ÖZET

Göç, zorunlu göç bugün bile yaşanan bir gerçek olarak, tüm toplumlarda sosyal ve kültürel dinamikleri etkileyen bir olgudur. Ahıska Türkleri de göç olgusundan doğrudan etkilendikleri için, Antalya’da yaşayan Ahıska Türklerinin kültür durumları ve uyum sorunları büyük bir önem taşımaktadır.

Bu çalışmada Sovyet döneminde zorunlu göç (sürgün) uygulamasına maruz kalan ve bugün Antalya’da yaşayan Ahıska Türklerinin yeni bir yaşam kurma süreci, içinde bulundukları sosyo-kültürel yapıya uyum sorunları ve yaşanan göçün toplumsal yapı üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bu amaçla göçe birebir şahit olan ve göç sonrasında izlerini taşıyan ve Antalya’da yaşayan Ahıska Türkleriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonuçları Weberyan bakış açısı ele alınarak göç, ırk ayrımcılığı, sosyal kapanma ve asimilasyon korkusu ve sosyal dayanışma ve kayıpların yarattığı üzüntü başlıkları altında incelenmiştir.

Ahıska Türkleri geniş bir alana sürülmelerine ve buna bağlı olarak geniş bir coğrafyada yaşamalarına rağmen, Türklüklerinden hiçbir şey kaybetmemiş ve bugüne kadar, kendi bünyelerinde, Türk adını ve kimliğini yaşatmasını başaramışlardır. Antalya’da yaşayan Ahıska Türkleri karşılaştıkları en önemli sorun meslek sahibi olmalarına rağmen çeşitli nedenlerle kendi mesleklerini icra edememektedir. Büyük bir kısmının turizm sektöründe çalışmakta, az sayıda da olsa esnaf ve serbest meslek sahibi olanlar kendi işlerini kurmaktadır. Çoğu her şeyini geride bırakıp geldikleri ve burada yeni bir yaşam düzeni kurmaya çalıştıkları için ekonomik sıkıntı içindedirler. Yeni bir yerde yeni bir hayat kurmanın getirdiği her türlü zorluklar kültürel birlik ve geniş aile dayanışması ile aşılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahıska, Ahıska Türkleri, Fergana, Zorunlu Göç.

SUMMARY

MESKHETIAN TURKS LIVING IN ANTALYA SOCIO-CULTURAL PROBLEMS

Migration and forced migration as a real life experience, are a concept which affect social and cultural dynamics in all societies. Because Meskhetian Turks are affected by migration concept directly, cultural condition and integration problems of Meskhetian Turks who live in Antalya are very important.

In this study, process of building a new life, integration problems and affects on socio-cultural structure of Meskhetian Turks who live in Antalya today and who have been subject to Soviet cycle's forced migration execution has been researched. With this aim, interviews have been conducted with Meskethian Turks who have been witnessed and lived the affects of migration and who live in Antalya. Study results have been discussed with Weberian approach according to race discrimination, social closeness, asimilation fear, social unity and sorrow cause of loss titles.

Meskhetian Turks, lost anything from their Turkishness and they succeed about maintaining cultural heritage of Turks despite they have been relegated to a large area and due to that lived in a large geography. The most important problem that Meskethian Turks experience in Antalya even they have a career; they can't have a chance perform their career due to several reasons. Big part of Meskethian Turks are working in tourism area, a few of them have their own business and make trade. Most of them have financial challenges because of leaving their all wealth before they came to Turkey. Challenges that came with building a new life in a new place is trying to be handled with cultural unity and large family cooperation.

Keywords: Ahiska, Meskhetian Turks, Fergana, Forced Migration.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada güven ve desteğini her aşamada hissettirerek deneyimlerini paylaşan ve her zaman yanımda olan tez danışmanım, değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Gökhan V. KÖKTÜRK'e, bilgi ve deneyimlerini paylaşan ve yardımını her an hissettiğim Sayın Prof. Dr. Esmâ DURUGÖNÜL'e, değerli zamanı, emeği ve desteği için editör Sayın Yrd. Doç. Dr. Meryem ATİK'e, bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım Sayın Yrd. Doç. Dr. Ayşegül AYDINGÜN'e, yüksek lisans eğitimim sırasında bana yardımcı olan arkadaşım Sıla AYAN'a ve her zaman her türlü imkânı ve desteği sağlayan sevgili aileme yaptıkları katkılardan dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca tezin başlangıcından bitişine kadar olan süreçte, yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen Antalya Ahıska Türkleri Derneği'ne teşekkürü bir borç bilirim.

Sabina RAMADANOVA

Antalya, 2014

GİRİŞ

Bu tez kapsamında incelenen Ahıska Türkleri, 1944 yılında Stalin tarafından sürülene kadar Ahıska'da yaşamışlardır. Ahıska, günümüzde Gürcistan sınırları içerisinde yer almaktadır. Kafkasya Bölgesi'nin güneybatısında yer alan Ahıska (Bkz. Ek 1), aynı zamanda Türkiye'nin kuzeydoğusunda, Ardahan ile sınır oluşturmaktadır. Tarihi kaynaklarda Meskhetiya olarak anılan bu bölge Türklerin en eski yerleşim merkezlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Yüzbey, 2008, 679).

Ahıska Türkleri, Eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nde (SSCB) "Türk" olarak tanımlanan ve adlandırılan tek topluluktur (TBMM Başkanlığı, 2013, 2). Ahıska Türkleri 1944 yılında, Stalin rejimi tarafından Ahıska'dan Orta Asya'ya sürülmüşlerdir. Ardından Özbekistan'da (Fergana'da) uğradıkları saldırılar ve kıyımdan sonra Rusya'ya ve Sovyet coğrafyasının farklı bölgelerine göç etmek zorunda kalmışlardır.

Rusya'da karşılaştıkları ayrımcılıklar nedeniyle de bir kısmı Amerika Birleşim Devletleri'nin mülteci programı çerçevesinde Amerika'ya göç etmişlerdir. 1944 sürgünü ve bunun olduğu sorunlar, Sovyetler Birliği'nin çökmesi ve dünyada yeni bir dengenin kurulmasından sonra da devam etmiştir. Günümüzde dünyanın birçok farklı yerine dağıtılan bu halk, yetmiş senedir vatansız yaşamaktadır. Büyük bir kısmı Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan gibi Orta Asya ülkelerinde, Rusya Federasyonu'nun çeşitli bölgelerinde ve son olarak da Amerika'da yaşamlarını sürdürmektedirler. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, Ahıska Türklerinin bir kısmı da Türkiye'ye göç etmişlerdir. Türkiye'ye gelenlerin önemli bir kısmı Antalya'da yaşamaktadır.

Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyolojik kavramsal çerçeve ve ikinci bölümde sosyolojik teorik çerçeve sunulmuştur. Üçüncü bölüm, Ahıska'nın coğrafi konumu, demografik yapısı ve toplum yapısını kapsamaktadır. Tezin dördüncü bölümünde, Osmanlı Devleti döneminde Ahıska Türkleri, Ahıska Türklerinin ortaya çıkışı, erken Sovyet dönemi ve Sovyet zamanında Ahıska Türkleri konularını Gürcistan'dan sürgün edilmeleri izlemektedir. Bu bağlamda, Fergana olayları ve yeniden Gürcistan'a dönüş dönemleri incelenmiştir. Tezin son bölümü ise, Antalya'ya göç eden Ahıska Türklerinin temel demografik göstergeleri (nüfus, kültür, eğitim) ve Antalya'da yaşadıkları uyum sorunlarını kapsamaktadır.

1944 sürgününden sonra Ahıska Türkleri önemli ayrımcılıklara maruz kalmış ve zorlu bir yaşam mücadelesi süreci içine girmişlerdir. Karşılaştıkları ekonomik zorluklar, yaşadıkları farklı ülkelerdeki zorlu yaşam koşulları, zaman içerisinde Ahıska Türklerinin sorunlarını

artırmış ve derinleştirmiştir. Fakat Ahıska Türklerinin, Ahıska'dan Orta Asya'ya sürgün nedenleri, gerek Rusya'da gerekse diğer Türk Cumhuriyetlerine gönderilme nedenleri ve sonuçları tam anlamıyla araştırılmamıştır. Bu çalışmanın amacı öncelikle, bu konudaki bilimsel veri eksikliğini gidermek yanında aynı zamanda Ahıska Türklerinin yaşadığı sürgün ve göç süreçlerinin tüm yönleriyle anlaşılmasını sağlamaktır. Burada Ahıska Türklerinin kökeni, yerleşim alanları, dil özellikleri ve günümüzde yaşadıkları bölgeler incelenmiş; bu amaçla kitap, makale, internet gibi farklı veri kaynaklarından ve bu konudaki uzman kişiler ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler kullanılmıştır.

Ahıska Türklerinin maruz kaldığı sürgün, sürgün süreci ve sonrasının sosyal açıdan etkilerinin ortaya koyulması, tarihsel sürecin sonraki nesillere aktarılması ve bu alanda yapılan bilimsel araştırmalara katkıda bulunulmak amacıyla göçe birebir şahit olan ve göç sonrasının izlerini taşıyan ve Antalya'da yaşayan Ahıska Türkleriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmanın Sovyet döneminde zorunlu göç (sürgün) uygulamasına maruz kalan ve bugün Antalya'da yaşayan Ahıska Türklerinin yeni bir yaşam kurma sürecinin, içinde bulundukları sosyo-kültürel yapıya uyum sorunlarının ve yaşanan göçün toplumsal yapı üzerindeki etkilerinin anlaşılmasına bilimsel ve sosyolojik açılardan katkı sağlaması beklenmektedir.

Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Araştırma konusu Antalya'da yaşayan Ahıska Türklerinin sosyo-kültürel durumunun incelenmesidir. Bu kapsamda, Antalya'da yaşayan Ahıska Türklerinin demografik yapısı ve nüfus profili ve bölgedeki yerleşim tarihleri araştırılmıştır. Burada yaşayan Ahıska Türklerinin yaşam şekillerinin sosyo-kültürel açıdan daha iyi anlaşılabilmesi için ise yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde Ahıska Türklerinin içinde bulundukları sosyo-kültürel yapıya uyum sorunları, düşünceleri ve beklentileri, kültürel özellikleri (dil, din, gelenek, yaşam biçimi), etnik kimliklerinin oluşumu ve değişimi konularına dair sorular sorulmuştur.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada Ahıska Türklerinin ana vatanları olan Kafkasya'dan Orta Asya'ya sürgün edilme nedenleri, göç süreçleri, bu süreçte karşılaşılan sorunlar ve çözüm yollarının değerlendirilmesi ve bütün bu sürecin Ahıska Türklerinin etnik yapısının, milli kimlik ve kültür etkileşimi açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Özellikle, Ahıska Türklerine uygulanan sürgün sürecindeki ve sonrasındaki değişimin toplum yapısını günümüzde nasıl

etkilediğinin sosyolojik açıdan ele alınması hedeflenmiştir. Bunun yanında 1981-1988 yılları arasında başlayan vatana dönüş sonrasında Ahıska Türk kültürünün yeniden canlanma süreci irdelenmiştir. Bu bağlamda Ahıska Türklerinin sürgüne ilişkin görüşleri ışığında Türkiye'ye gelen Ahıska Türklerinin yeni bir yaşam kurma ve Türkiye'ye uyum sağlamada yaşadıkları sorunlar üzerine de incelemeler gerçekleştirilmiştir.

Sağır (2012)'a göre, 2. Dünya Savaşında Stalin döneminde 15.11.1944 - 26.11.1944 tarihleri arasında Sovyetler Birliği NKVD – Narodnyy Komissariyat Vnutrennih Del (Sovyetler Birliği İçişleri Halk Komiserliği) Öze Göç Şubesi'nin Ekim 1946'da hazırlamış olduğu raporda, sürgüne gönderilen Ahıska Türklerinin (toplam 94,955 kişi), Özbekistan, Kazakistan, ve Kırgızistan'ın çeşitli bölgelerine sürüldükleri belirtilmektedir (Sağır, 2012, 382). Bu dönem itibarıyla 100.000'e yakın insanın “zorunlu göç” ile karşı karşıya kalmış olması çalışma konusunun önemi ve gerekliliğini arttırmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışma kapsamında araştırma konusuna uygun olarak nitel yöntem seçilmiştir. Alan araştırmalarında nitel yöntem dâhilinde “mülakat” ve “gözlem” teknikleri kullanılmıştır. Burada Ahıska Türklerinin demografik yapısının yanında özellikle, Türkiye'deki yaşam şekilleri ve uyum sorunlarının anlaşılması öne çıkmıştır. Ahıska Türkü göçmenlerin Antalya'da kurmaya çalıştıkları hayata nasıl uyum sağladıklarını tespit etmek amacıyla, Antalya'da yaşayan sürgün dönemi ve sürgüne doğrudan şahit olan Ahıska Türkleri, onların çocukları ve torunlarıyla detaylı görüşmeler yapılmıştır.

Araştırma yöntemi akış şeması Şekil 1'de verilmiştir. Buna göre araştırma; literatür taraması, görüşmeler, analiz ve sonuçların tartışılmasından oluşan dört aşamada yürütülmüştür. Birinci aşamasında, Ahıska Türkleri ile ilgili yapılan tez, kitap, makale, bildiri, araştırma projesi gibi yazılı kaynaklar derlenmiş, bu konularla ilgili kavramlar açıklanarak kuramsal bilgiler oluşturulmuştur. Çalışma konusu ve alanı ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmiştir. Görüşmeler aşamasında, Antalya'da yaşayan Ahıska Türkleri ile yapılan mülakatlar yapılmıştır ve incelenmiştir. Analiz aşamasında, Antalya'da yaşayan Ahıska Türklerinin sosyal ve kültürel sorunları analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Hazırlanan görüşme formları (Bkz. Ek 2) ile yapılan görüşme çalışmasıyla, Antalya'da Ahıska Türklerinin konusundaki uyum sorunları üzerine de incelemeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada yüz yüze yapılan mülakat tekniği ile 5 mülakat yapılmıştır. Görüşmeler samimi ve güven veren bir ortam yaratılarak gerçekleştirilmiş, konuşmak istemeyen Ahıska Türklerine ise görüşme konusunda etik değerler uyarınca ısrar edilmemiştir. Araştırma örneklemede belirlenen 7 kişiden 5'i kendi deyimleriyle “paylaşmaktan mutlu olarak”, “gençliklerini tekrar

hatırlayarak”, “hayatlarını gözlerinin önünde yeniden canlandırarak” sürgün yıllarını anlatmışlardır. Diğer iki kişi ise, “zor günlerinde hiç kimse onlara yardım etmeyince, el uzatmayınca, onlar için hiçbir şeyin anlamının kalmadığını” belirterek paylaşımda bulunmayacaklarını beyan etmişlerdir. Görüşme sonuçları Weberyen bakış açısıyla

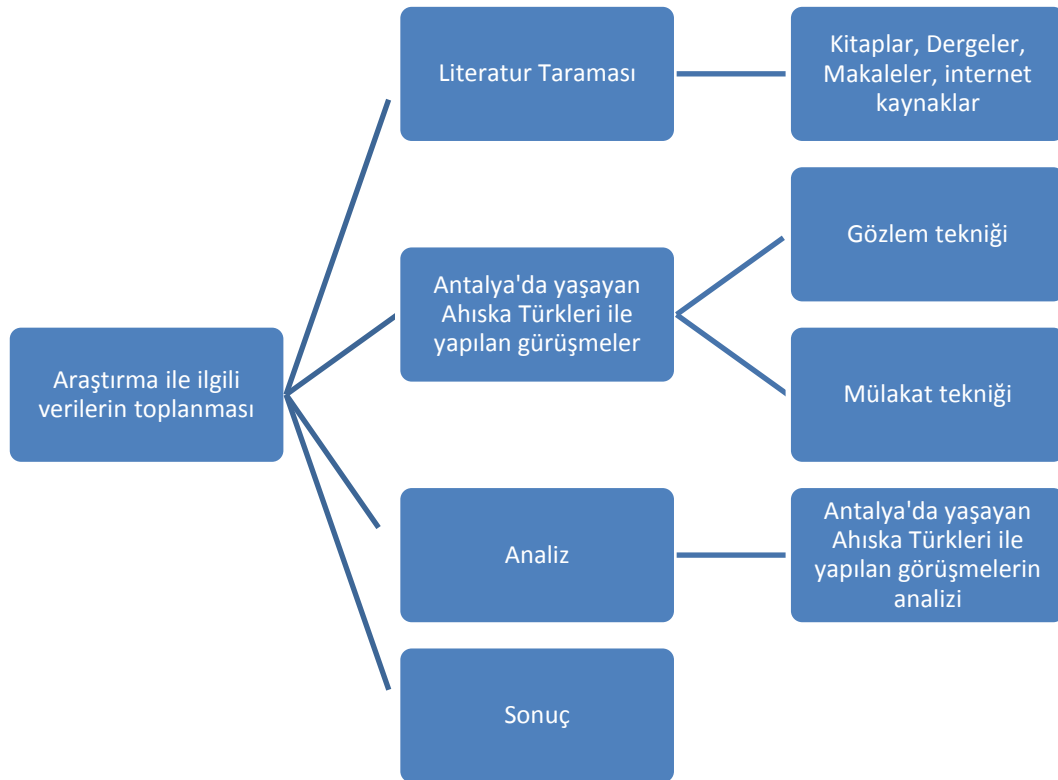
1.Göç

2.Etnik Ayrımcılığı

3.Sosyal Kapanma ve Asimiliasyon Korkusu

4.Sosyal Dayanışma ve Kayıpların Yaratdığı Üzüntü

başlıkları altında analiz edilmiştir.

Araştırma Yöntemi Akış Şeması

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde tez araştırması kapsamında kullanılan kavramların açıklamaları yapılacaktır. Kullanılan kavramlar aşağıda belirtilmektedir:

- Göç ve Uluslararası Göç
- Mülteciler
- Sığınmacılar
- Kültür
- Asimilasyon
- Hayatta Kalma Stratejileri
- Sosyal Kapanma
- Yaşam Şansı

Konu itibariyle muhtemel bir kavram karmaşasını gidermek amacıyla göç, mülteciler ve sığınmacılar kavramları ayrı ayrı ele alınmıştır. İlk olarak göç ve göçmen terimleri gözden geçirilecek olursa Özgür'ün (2012, 199) ifade ettiği gibi; yakın yüzyıllardaki dünya göçleri tarihine baktığımızda, göçlerin en yoğun şekilde gerçekleştiği dönemlerin, imparatorluklar dönemi, uluslaşma dönemi, Soğuk Savaş dönemi ve Soğuk Savaş sonrası dönemler olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum Ahıska Türkleri için de geçerlidir. Bugün uluslararası göçleri anlamak için kullanılan birçok kavramın kökeninin sosyal bilimler disiplinlerinin ortaya çıktığı 19. yüzyıla dayandığı söylenebilir. Bu konudaki birçok kavram da Avrupa'dan Amerika kıtasına yaşanan göç sürecini tanımlama ve anlamlandırma çabalarının sonucunda ortaya çıkmıştır. Uluslararası göç hem çok dinamik, karmaşık ve çok boyutlu bir olgudur hem de sürekli devinim halindedir ve bir ülkenin inşasında da önemli bir rol oynayabilir (Öner, 2012, 13).

İnsanlık tarihi kadar eski olan 'göç kavramı', genel olarak, insan ve insan topluluklarının bulundukları bölgelerden, geçici veya sürekli olmak üzere başka bölgelere gitmeleri ve yerleşmeleri sonucu gerçekleşmekte olan 'yer değiştirme' hareketidir (Saydam, 1997, 1). Taylan Akkaya (1979) "Değişim ve Göç" adlı eserinde göçü; en genel anlamıyla göç, şahıs veya toplulukların fiili ikametgahlarını isteyerek ya da zorla, kalıcı veya belirli bir süreyi kapsayıcı şekilde değiştirmesiyle gerçekleşen fiziki mekan değişikliği şeklinde tanımlamıştır (Akkaya, 1979, 21-22).

Sosyologlar, insanın doğup büyüdüğü çevreden ayrılarak kimi zaman ekonomik, kimi zaman

siyasi vb. nedenlerden dolayı gerçekleştirdiği göçün sebeplerinin, biçimlerinin, meydana getirdiği sosyal değişimlerin tespiti konularında çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Göç konusu yalnızca sosyolojinin değil; antropoloji, siyaset bilimi, istatistik, demografi gibi pek çok bilim dalının da ilgi alanına girmektedir (Akkaya, 1979, 22). Bu açıdan uluslararası göçün nedenlerini inceleyen bu farklı kuramlar sosyoloji, ekonomi, coğrafya, siyaset bilimi gibi değişik bilim dalları içerisinde gelişmiş ve hatta disiplinler-arası bir karakter kazanmıştır.

Türkoğlu (2011)'na göre, mülteciler ülkelerini kendi istekleri dışında çeşitli sebeplerle terk etmek zorunda kalan kişilerdir. Devletlerarası savaş, etnik çatışmalar, sivil çatışmalar, baskıcı ve otoriter rejimler, doğal afetler ve çevresel sorunlar mülteci akımı oluşturan temel nedenlerdendir. Bu nedenler incelendiğinde görülmektedir ki, ülkesini terk eden bu insanların ülkelerinden memnun olmadıkları için, sisteme ayak uyduramadıkları ve ülkeleriyle sorun yaşadıkları için ülkelerini terk ettikleri görülmektedir. Ekonomik durumu çok iyi olmayan bu insanlar çoğu zaman gittikleri ülkelerin huzur, istikrar ve güvenliği için bir sorun teşkil etmektedir (Türkoğlu, 2011, 101).

Sığınmacı; ırkı, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibat ve kovuşturmayla uğrayacağından korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya bu korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı ifade etmektedir (akt. Başak, 2011, 6).

Ayrıca göç konusundaki yazılı kaynaklar, uluslararası göçmenleri farklı kategorilere ve tipolojilere ayırmaktadır. En yaygın tipoloji gönüllü ve gönüllü olmayan göçmenler sınıflamasıdır. Gönüllü göçmenler genellikle, serbest iradeye sahip ekonomik alım gücü olan göçmenleri kapsarken, gönüllü olmayan göçmenler ise siyasi mülteciler, sürgün edilenler ve sığınmacıları kapsamaktadır (Sert, 2012, 30). Ahıska Türkleri gönüllü olmayan ve sürgün edilen mülteciler grubunda nitelendirilebilir.

Araştırma konusu ile ilgili bir diğer kavram ise kültür olup, bireyin toplum içinde hazır bulduğu, öğrendiği, içselleştirdiği, kullandığı, kısmen geliştirdiği ve gelecek kuşaklara miras bıraktığı bir davranış, değer, inanç, ideal ve normların bütünü olarak tanımlanmaktadır. *Ethos* ise belli bir kültürde yürürlükte olan değerler, normlar, inançlar, idealler ile davranışların somutlaşan düzeni, özellikleridir. Holistik (bütüncül) yaklaşımlardan bir kısmı kültürün, giderek *ethos*'un, toplumdaki tüm birincil ve ikincil gruplara (birlik/örgütlere) karakterlerini veren vazgeçilmez bir kavram olduğunu ve kültürün bu iki veçhesinin sadece analiz amacıyla bir diğerinden ayrı tutulabileceğini ileri sürmektedir (Çelebi, 2013, 1).

Bireyin toplumundaki sosyalizasyon sürecindeki davranış özellikleri, öğrendiği roller, rollerle gerçekleştirdiği sosyal ilişkiler, bunların örüntüleşmiş bir parçası olan kurumlarla tüm bunlara

hayatiyet veren değer ve fikirler, ideal ve normlar bireyi çevrelemekte ve bireyden bunların gereklerini yerine getirmeleri beklenme olup, bu açıdan birey kültür tarafından kuşatılmaktadır (Çelebi, 2013, 2). Araştırmanın ana konusu Ahıska Türklerinin özgün kültürleri olsa da, baskı ve etki altına alındıkları kültür de büyük önem taşımaktadır.

Kültür ve göçle ilişkili olan ve araştırmada kullanılan bir diğer kavram ise asimilasyondur. Nilgün Çelebi (2013)'ye göre, asimilasyon; latince simt'lus (benzer) kelimesinden türetilmiş olup, Fransızca ve İngilizcede ortak olan bir kelimedir. Sözlük anlamı bir şeyi değiştirerek kendine benzetme veya bir şeyin değiştirilerek başka bir şeye benzemesi anlamına gelmektedir. Dilimize 'özümleme' ve 'özümseme' diye çevrilmekte ise de, bu kelimelerin, sözcüğün Latince aslıyla ilişkisi yoktur. Fransızca ve İngilizcedeki kullanımına göre asimilasyon iki farklı anlam ifade etmektedir:

- Bir grup veya genellikle azınlıkta olan bir grubun kendi kültürlerinden farklı hâkim bir kültür tarafından özümlemesi ve kendisine benzetilmesi. Buna eskiden 'temsil', günümüzde ise 'özümseme' denmektedir.
- Bir grup ve azınlığın başka bir kültür içinde kendini eritmesi ve ona benzemesidir. Bu anlamda Önceleri 'temessül' bu gün ise 'Özümseme' kelimeleri kullanılmıştır.

Asimilasyonun, sosyolojideki anlamına göre, bir toplumun kültür bakımından kendisinden farklı bir toplum haline dönüşmesine 'özümseme'; bir aktörün kültür bakımından kendisinden farklı bir toplumu kendi yapısına dönüştürmesine de 'özümseme' denmektedir (Çelebi, 2013, 3). Bu tanım dikkate alınarak asimilasyonda iki temel kavramın olduğu söylenebilir; birincisi hakim bir toplum veya kültür, diğeri ise ona benzemek isteyen veya benzetilmek istenen kişi veya toplumdur (Çelebi, 2013, 3). İnsanlar veya toplumlar çoğu zaman özgür iradeleri ile bir başka toplum veya kültüre benzemek istemez, onu kendisi için ideal kültür olarak tanımlamazlar. Çelebi (2013)'ye göre, hâkim dış güçlerin baskısıyla dikte edilen kültür, asimile edilmeye çalışılan kültürün manevi değerleriyle uyuşmazsa yeni kültür ortamında, ya yerli unsurlarla uyuşmadığından ya da ona gerçek fonksiyonunu yerine getirme imkânı veren manevi cephesi benimsenmediğinden toplum tarafından kabul edilmeyebilir. Bunun farkında olan hâkim kültür mensupları toplumdaki muhalefeti kırmak, reddedilmeyi önlemek, başka bir yaklaşımla o toplumu hâkim kültürün potası içinde eritmek amacıyla iki asimilasyon süreci izlemektedir (Çelebi, 2013, 3);

- Alistırma safhası
- Telkin safhası

Ancak zorunlu olarak göç ettirilen Ahıska Türklerinde süreç daha farklı işlediği görülmektedir. Alistırma ve telkin safhaları yaşanmaksızın mekanik bir girişimle vatanlarından ve köklerinden ayrılarak farklı bölgelere yerleştirilen ve bu bölgelerdeki kültürlere zorla entegre edilmeye

çalışılan Ahıska Türkleri daha kısa bir süreç dahilinde ve daha katı bir asimilasyon tehdidiyle karşı karşıya kalmışlardır. Burada muhalif unsurları saf dışı bırakabilmek için Ahıska Türk topluluğuna yeni katılacak olan nesillerin hâkim kültürler karşısında güçsüz kalması ve yeni üyelerin hâkim kültürden başka bir kültür tanımaması amaçlanmıştır. Bu durumun olumsuz yanlarından biri, hâkim kültürün dünya üzerindeki üç ülke kültürüne bölünerek, asimilasyona dayanma şansının daha da azaltılmaya çalışılması ve programlı bir insanlık suçu işlenmiş olmasıdır. Ancak Ahıska Türkleri çabaları ve şartları dâhilinde arda kalan nüfuslarını korumak adına asimilasyon korkusu duymuş ve gerekli önlemleri almaya çalışarak kültürlerini günümüze değin taşımışlardır. Ortak bir vatanda yaşama şansları olmamasına karşın dünyanın dört bir yanına dağılan Ahıska Türkleri ortak bir kültürü yaşatma çabası içindedirler. Bu açıdan, asimilasyon korkusu motivasyonu aldıkları önlemler bir nevi ‘hayatta kalma stratejileridir’ olmuştur.

Hayatta kalma stratejileri Bauman (2000)’in Holocaust döneminden ilham alarak ortaya attığı bir kavramdır. Sosyoloji, antropoloji, teoloji ve felsefe gibi bilim dallarının kritiğini yaptığı “Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri” adlı eserinde Bauman, erk paylaşımı adına yapılan tüm savaşların, temizlik konusunda hassasiyetin, eğitimin ve tüm sosyolojik olgular ile tutumların hayatta kalma stratejisi olduğunu savunmaktadır (Bauman, 2000, 23).

Ahıska Türkleri’nin hayatta kalma stratejilerinden biri de ‘sosyal kapanma’ olmuştur. ‘Sosyal kapanma’ Weberyen bir sosyolog olan Parkin’in ortaya attığı bir kavramdır. Parkin’in mülkiyet anlayışı, Marx ve Weber ile paraleldir. Buna ek olarak Parkin’e göre mülkiyet, bir azınlığın tekeline alabildiği ve başkaları üzerinde güç elde etmek için kullandığı toplumsal kapanma biçimlerinden yalnızca bir tanesidir. Toplumsal kapanmayı, grupların kaynaklar üzerindeki, bunlara erişimi kısıtlayan ve dışlayıcı bir denetimi sürdürmelerini sağlayan bir süreç olarak tanımlamak mümkündür. Mülkiyet ve servetin yanı sıra, etnik köken, dil ya da din gibi Weber’in statü farklılıklarıyla eşleştirdiği özelliklerin çoğu, toplumsal kapanma yaratmak için kullanılabilir (Ünal, 2010, 42).

Toplumsal kapanmada, iki tür süreç söz konusudur. ‘Dışlama’, grubun kendilerini dışarıdakilerden ayırmak, onların değerli kaynaklara erişebilmelerini engellemek için benimsediği stratejilere dayanmaktadır. Ahıska Türkleri, kendileri için büyük önem arz eden kültürel kaynaklarını korumak adına sosyal kapanma yoluna gitmiş ve topluluk içi sıkı bağlar, topluluk içi evlilik ve ortak mülkiyet gibi adımlar atmıştır. Bu açıdan bir ‘çifte kapanma’ durumu söz konusudur. Burada, Parkin ve Wright arasında ortak bir nokta olduğu açıktır. Çifte kapanma neredeyse, Wright’ın çelişkili sınıfsal konumlar başlığı altında tartıştığı sürece karşılık gelmektedir. Bu kavramlar toplulukların kendilerini diğerlerinden ayırt etmeye çalıştıklarını göstermektedir. Ahıska Türklerinin sosyal kapanma sürecinde de bu olgu gözlemlenebilmektedir.

Araştırma konusu ile ilgili bir diğer Weberyen kavram ise bireylerin, sonradan entegre

oldukları toplumda sahip olduğu ve değerdendirebilecekleri imkanlar dahilinde ulaşabilecekleri standartları belirleyen ‘yaşam şansı’ kavramıdır. Weber’e göre ‘yaşam şansı’, iktidarın toplum içinde dağılmasının ürünleri olan mülkiyet ile pazardaki mal ve hizmetleri kullanma hakkı, bireyin hedeflerini sosyal eylem içinde gerçekleştirme ‘şansını’ belirleyen koşulların tümüdür. Bu açıdan, ilkin ekonomik ilişkileri açıklamak adına ortaya atılan yaşam şansı kavramı zamanla ve daha geniş bir kapsamda kullanılmaya başlanarak, bireyin sosyolojik konumu uyarınca sağ kalmak, sağlıklı olmak, hastalanınca kısa zamanda iyileşmek, suça bulaşmamak, orta veya yüksek öğrenim derecesini tamamlamak, sanatla tanışabilmek anlamlarında kullanılmaya başlanmıştır (Ünal, 2010, 123).

İKİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

Göçle ilişkili olan bir diğer sosyolojik olgu, toplumsal ilişki ve tabakalaşmadır. Tezin teorik perspektifini de oluşturan bu kavramlar ve bu kavramlara ilişkin sosyolojik teoriler, Ahıska Türkleri'nin yaşadığı zorunlu göç ve sonuçlarının bilimsel değerlendirmesi açısından büyük önem arzeder. Toplumsal ilişki ve tabakalaşmayı sadece ekonomik bazda ele alan Marx'ın aksine Weber, birden fazla tabakalaşma çeşidinden (statü, kültür, ekonomi, iktidar) söz etmektedir. Weber'e göre, toplumdaki konumla bağlantılı olan hukuksal haklar ve ödevler vardır. Hakların ve ödevlerin, diğer bir deyişle sınırlılıkların ve yetkilerin özelliğine göre kişinin statüsü belirlenebilir. Bu açıdan toplumdaki beklenti kümeleri olan roller ve statüler ile ilişkilidir (Turner, 2001, 10).

Çoğu zaman kişiden statüsüne uygun şekilde beklenilir. Bu betimsel statü tanımının yanında, statünün saygınlık ve hiyerarşik ölçütlerini belirlemesi, araştırmamız adına Weberyen bakış açısının daha verimli olmasını sağlamıştır. Weberyen yaklaşımda yer alan kavramlar, araştırmamızdaki sosyal dünya kesidinin gerçekliğini açıklamak adına elverişlidir. Özellikle statü, sosyal kapanma, statü paniği, etnisite ve cinsiyet gibi kavramlara değinen Weberyen bakış açısı araştırmamızın bel kemiğini oluşturmaktadır.

2.1 Sosyal Hareketlilik

Çağdaş sosyolojinin önemli bir faaliyet alanı da sosyal hareketlerdir. Sosyoloji biliminin göç konusundaki yaklaşımı, sosyal hareketlilik kavramından dayanmaktadır. Sosyal hareketlilik kavramı tanım olarak kişilerin, ailelerin, değişik nitelikteki sosyal grupların, toplum içinde sahip oldukları statüden bir diğer statüye doğru yer değiştirmeleridir (Erkal, 1995, 223). Belirli bir toplumda bir dizi sosyal sürecin bileşeni olarak maddi ve manevi uygarlığın bir birikimi diyebileceğimiz kültür kavramına dayanarak (akt. Tüfekçi, 2012, 2) göç de belirli bir sosyal hareketliliği ifade etmekte ve kültür üzerinde değişik etkilere yol açmaktadır.

Bu anlamda göç hareketleri toplumsal yapı üzerinde değişik etkilere neden olması açısından aynı zamanda sosyolojik bir olgudur. İnsanoğlunun kendisini diğer canlılardan ayıran temel karakteristik özelliği, aklı sayesinde gerçekleştirdiği kültür ve medeniyetidir. Bu özelliği ile insan, göçlerle yeni geldiği yerde farklı özelliklere sahip yeni bir kültür ve yaşam tarzı ile karşılaşmaktadır. Geline bu yeni ortam eskisinden çok daha iyi ya da daha kötü özelliklere sahip olabilmektedir (İşçi, 2000, 71).

İçine girilen her yeni ortam insanları bir tür değişime zorlamaktadır. Girdiği bu yeni çevrede var olan kültüre karşı, bir baskı ve asimilasyon tehlikesi ile karşılaşan kişi, bu göçü tek başına ya

da yalnızca ailesiyle gerçekleştirmiş ise bu baskıyı yoğun bir şekilde hissedecektir. Fakat göçün geniş kitleler halinde yaşanması durumunda kişinin bu baskıya karşı direnişi bir nebze daha kolay olacaktır (İşçi, 2000, 7).

Göçler içerisinde iç göçler hem gerçekleştiği ülke içinde önemli bir yer tutmakta hem de önemli sosyal değişimlerle sonuçlanmaktadır. Göç eden kişiler, yeni çevrelerinde hem sosyo-kültürel değişimlere maruz kalmakta ve çoğunlukla da kendileri de bu değişimin içinde yer almaktadır (Doğan 1998, 269).

Sosyal hareketlilik, en genel tanımı ile toplum içindeki statüler arasındaki hareketliliktir. Sosyal hareketlilik sosyal statünü değişmesini de ifade etmektedir (İşçi, 2000, 71). Sosyal hareketlilikte statü iki şekilde ifade edilmektedir. Bunlar daha çok kapalı ve sosyal hareketliliğin fazla olmadığı toplumlarda görülen doğuştan kazanılan statü ve fertlerin kendi eğitim vb. gayretleri ile edindiği, kazanılan statüdür (Erkal, 1995, 223).

Sosyal hareketlilik ile ilgili başka bir terim de sosyal tabakalaşmadır. Sosyal tabakalaşma, belirli bir nüfusun üst üste gelen sınıflar halinde ve çoğu zamanda nüfusun dikey yönde tabakalaşmasıdır (Şener, 1998, 34). Burada alt-üst sınıf hiyerarşisi söz konusudur.

Sosyal hareketlilik sosyal değişimin hem ürünü hem de kaynağıdır (akt. Tüfekçi, 2012, 4). Hemen tüm toplumlarda görülen sosyal hareketliliği fiziki ve coğrafi, yatay, mesleki ve dikey hareketlilik olarak dört şekilde sınıflandırmak mümkündür. Coğrafi hareketler; siyasi, dini, ailevi, kültürel nedenlerden dolayı bir coğrafi bölgeden diğer bir coğrafi bölgeye yaşayan hareketi ifade eder. Yatay hareketlilik kavramı ise, kişinin geliri, yaşam tarzı ve dünya görüşünde herhangi bir değişim olmaksızın mesleki konumundaki değişikliklerdir. Ülke içindeki içgöçleri yatay hareketlilik kapsamında değerlendirmek mümkündür. Özellikle kırsal alandan şehirlere gerçekleşen göçlerde, kişiler var olan kendi toplumsal konumlarını aniden değiştirememektedir.

Dikey hareketlilik ise; kişilerin ya da grupların, toplumu oluşturan sosyal tabakalar içerisinde, yaşam tarzı, alışkanlıklar, gelir durumu vb. üzerinde oldukça belirgin farklılıklara neden olan bir hareketlilik türüdür. Hareketliliğin yönü, bu değerlerin kaybı anlamına gelen aşağı ya da bu tür değerlere sahip olmayı ifade eden yukarı doğru dikey hareketlilik olabilmektedir. Toplumda dikey hareketliliğin gerçekleşmesinde eğitimin rolü yadsınamaz. Özellikle eğitimde fırsat eşitliğinin sağlandığı ülkelerde kişilerin toplumsal konumları eğitim sayesinde değişebilmektedir. Göçleri de dikey hareketlilik bağlamında ele almak mümkündür. Yatay hareketlilik şeklinde başlayan göç süreci ile şehirde kalınan süreyle birlikte kent yaşamının sunduğu olanaklardan (eğitim, iş, kültürel hizmetler...) yararlanılarak dikey hareketlilik gerçekleşebilmektedir. Bu açıdan ülkemizde görülen iç göç yatay hareketliliğe örnek olabildiği gibi dikey hareketliliği de dönüşebilmektedir (Tüfekçi, 2012, 5).

2.2 Nüfus Hareketleri

Demografinin ilgilendiği alan olan nüfus Arapça kökenli bir kelimedir; kişi/can anlamına gelen “nefs”in çoğuludur. Demografi bilimi kapsamında “nüfus”, sınırları belli bir toprak üzerinde aynı anda bulunan kişileri kapsar. Bir yerdeki (bu ülke, şehir, kasaba veya köy olabilir) nüfusun özelliklerini tanımlayabilmek için öncelikle o yerin sınırlarını belirlemek gerekir (TUBA, 2013). Nüfus sayımı yapılırken orada bulunan kişilerin vatandaşlık bağı taşıması gerekmez. Söz konusu yere göçle gelmiş kişiler de o nüfusun bir parçası kabul edilirler. Nüfusun niteliğini ve niceliğini belirleyen iki tür akış vardır: artı akışlar: doğumlar ve o yere yönelik göçler; eksi akışlar: ölümler ve o yerden dışarıya yönelik göçler (TUBA, 2013).

Demografi yöntemsel olarak, nüfus özelliklerini ve değişimini incelemek üzere çeşitli parametreler ve bunlara bağlı kavramlar kullanır. Bu parametreler demografiye has bazı yöntemlerle değerlendirilir. Bunlar arasında nüfus sayımları, nüfus kayıtları, demografik araştırmalar sayılabilir.

20. yüzyılda özellikle Üçüncü Dünya ülkelerinde nüfusun hızla artmasıyla demografiye verilen önem artmıştır. Demografiyi bir bilim dalı olarak resmeden yukarıdaki tanımların ardında büyük bir tartışma bulunmaktadır. Formal ve sosyal olmak üzere iki dala ayrılan demografinin sosyal alanı “nüfus sosyolojisi” ile iç içedir. Bu açıdan nüfus sosyolojisi araştırmalarında demografik verilerin karşılaştırmalı ve tarihsel bir perspektifle vermesi gerekmektedir (Özbay, 2010, 5). Bugün demografi disiplinlerarası bir sosyal bilim dalıdır. Nüfus incelenirken sosyal, kültürel, ekonomik ve politik bağlamlara bütüncül bir şekilde bakma zorunluluğu demografiyi kaçınılmaz olarak multidisipliner ilgi alanına sokmaktadır.

2.3 Zorunlu Göç / Sürgün

20.yüzyılın son çeyreğinde kullanılmaya başlanan zorunlu göç tanımı uzun zaman önce göç ile ilgilikaynaklarda önemli bir yer tutmuş kavramlardan biridir. İnsanların doğal felaketler ve savaşlar gibi büyük kitleleri etkileyen nedenlerle evlerini, yurtlarını terk edip güvenli bölgelere gitmek zorunda kalmaları çok eski zamanlardan beri yaşanmakta olsa da, konunun uluslararası toplum tarafından ele alınması yeni sayılabilir (Hazan, 2012, 183).

“Uluslararası göç: nedenleri, tipleri, türleri, ve göçmenler” adlı çalışmasında Çavuşoğlu (2006) göçlerin sürgün niteliği taşımadığını ve/veya göçlerde şiddette dayanan zorlamanın söz konusu olmadığını belirtmiştir. Göçler genellikle kitle/grup çoğunluğunun iradesine uygun olarak gerçekleşir. İstisnai olarak da bu iradenin hilafına, dış göçe izin verecek ve iç göçü kabul edecek iki ülkenin kendi etnik kökenlerinden olan ve kültür çevresinde yer alan kitleleri/grupları değiş-tokuş etmeleri veya sadece bir kitlenin/grubun diğer ülkeye göç etmesi şeklinde gerçekleşir ve tamamlanır. Göç hareketinin 1922-1930 döneminde meydana geldiği Türkiye ile Yunanistan arasındaki nüfus

mübadelesi, her iki ÷lkedeki kitleler/gruplar açısından “zorunlu göç” (compulsory migration) olarak tanımlanabilir (Çavuşoğlu, 2006, 83).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AHISKA’NIN COĞRAFİ KONUMU

Günümüzde Ahıska bölgesi, Kafkasya’nın güneybatısında Gürcistan toprakları içerisinde yer almaktadır. Ahıska bölgesinin kuzeyinde ve doğusunda Gürcistan, güneyinde Ermenistan, güneybatısında Türkiye, batısında Acaristan Özerk Cumhuriyeti (Gürcistan) yer almaktadır (Bknz. Şekil 2).

Ahıska Türkleri, 1944’teki toplu sürgüne kadar, bugün Gürcistan’ın Samtskhe-Javakheti bölgesinde Meskhetia’yı oluşturan beş *rayonda* (bölgede) - Adıgen, Aspindza, Akhaltsikhe, Bogdanovka ve Akhalkalaki’da yaşamışlardır. Yaklaşık 3,728 mil kare kapsayan bu yerin büyük kısmı Mtkvari Nehri vadisine uzanmaktadır. Ahıska bölgesi, batıda - Ahıska Türklerinin en yoğun yaşadığı yerde - deniz seviyesinden ortalama yüksekliği 1.000-1.400, doğuda - etnik Ermenilerin çoğunlukla iskân ettiği yerde - ise 1.500-2.000 metrelik dağlarla çevrilidir. Ahıska bölgesinin toplam yüzölçümü 6.260 km²’dir (Seferov ve Akış, 2008, 395).

Şekil 3.1 Ahıska’nın Konumu ve Türkiye, Antalya ile Olan Bağlantı

Ahıska Posof Çayı’nın iki yakasında yer alan Ahıska, kara yoluyla Tiflis, Batum ve Türkiye’ye bağlanmaktadır. Ayrıca, Türk sınırının çok yakınındaki Vale Kasabası’na kadar uzanan bir demir yolu Ahıska’yı Tiflis’e bağlamaktadır. Kür Irmağı, Posof ve Adıgön

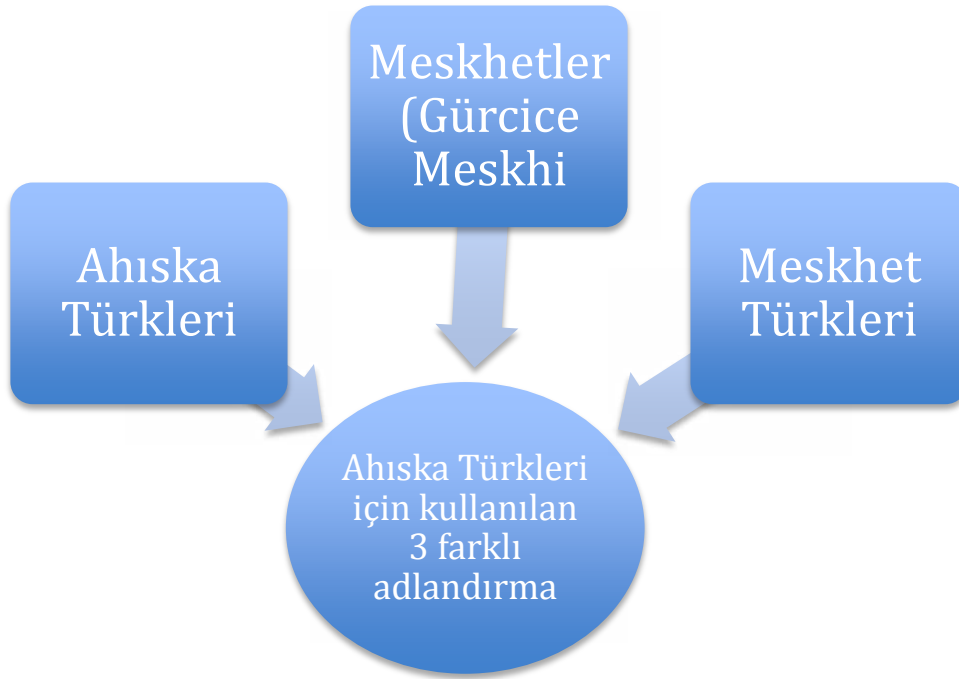
çaylarıyla bu çaylara karışan derelerin suladığı verimli topraklar tarıma çok elverişlidir. Bu durum, Ahıska Türklerinin ekonomik ve kültürel yaşam pratiklerini şekillendirmiştir. İklim kurudur. Bölgenin batısında sıcak hava hâkim olmasına rağmen nispeten soğuktur. Bölge gür ormanlarla kaplıdır. Ahıska'nın başlıca tarımsal ürünleri mısır, buğday, arpa, patates ve elmadır. Ayrıca, bölge sakinlerinin uzun zamandır hayvan yetiştiriciliği yaptıkları da belirtilmektedir (akt. Seferov ve Akış, 2008, 396).

XVI. yüzyıldan 1828'deki Rus işgaline kadar Anadolu'dan bölgeye yerleştirilen ve Anadolu Türklüğünün ayrılmaz bir parçası olan Ahıska Türklerinin ana vatanı, bugünkü Gürcistan Cumhuriyeti'nin toprakları içinde kalan ve Türkiye ile komşu olan Ahıska bölgesidir. Buraya yerleşen Türklere Ahıska Türkleri denmesinin sebebi, beş rayonu - Adıgen, Aspindza, Akhaltsikhe, Bogdanovka ve Akhalkalaki - içine alan bölgenin coğrafi adının Ahıska olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan, Dede Korkut Kitabı'ndaki "Ak-Sıka" (Ak-Kale), 481 yılına ait kayıtlarda "Akesga" olarak anılan ve eski Oğuzlar beldesi olan Ahıska, Gürcüce "Yeni Kale" anlamına gelen "Akhal-Tsikhe"nin Türkçe ve Farsça şekli olarak da yorumlanmaktadır (akt. Seferov ve Akış, 2008, 395). Ahıska civarındaki kavimler "Aksıka" kelimesini "Ahıska", "Akhır-kıska" ve "Ak-sıka" şeklinde de telaffuz etmektedirler. Gürcüler ise "Yeni Kale" anlamına gelen "Akhal-Tsikhe"nin kendi dillerinde olduğunu iddia etmektedirler (akt. Seferov ve Akış, 2008, 396). Ayrıca, Zeyrek'in (2001, 8) de belirttiği gibi, Türklerin Ahıska dediği şehir için Gürcüler Sa-mskhe, Akhalsikhe, Sa-atabago gibi isimler kullanılmaktadırlar. Bunlardan Sa-mskhe "Meskhi yurdu", Akhalsikhe "Yeni kale", Sa-Atabago ise "Atabek yurdu" anlamına gelmektedir.

3.1 Kökenler ve Terimler

Ahıska Türklerinin tarihi, coğrafyası ve aynı zamanda kökeni uzun süredir tartışmasına rağmen, bilimsel olarak bütün yönleriyle ele alınmamıştır. Ahıska Türklerinin etnik kökeni siyasi odaklı bir tartışma konusudur. Bu tartışmalardaki temel soru, Ahıska Türklerinin etnik olarak Türk olup olmadıkları ya da tarihin belli bir döneminde etnik olarak Gürcü iken Müslüman olup olmadıklarıdır.

Bu tartışmalara bağlı olarak Ahıska Türkleri için farklı adlandırmalar yapılmakta ya da farklı adlar (etnonim) kullanılmaktadır (Bkz. Şekil 2).

Şekil 3.2 Ahıska Türklerini Tanımlamak İçin Kullanılan Üç Farklı Terim

Günümüzde Ahıska Türkleri için üç farklı terim kullanılmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi, bu tanımların siyasi bir boyutu bulunmaktadır. Gürcüler, Ahıska Türklerinin etnik olarak Gürcü olduklarını iddia ettiklerinden, onları ‘Mesh’ (ya da Gürcüce Meskhi) diye adlandırmaktadırlar. Türkiye’de ise Ahıska Türklerinin kendilerinin de kendilerini tanımlamak için kullandıkları ‘Ahıska Türkleri’ terimi kullanılmaktadır. Bunu kullananlar, Ahıska Türklerinin etnik olarak Türk olduklarını düşünenlerdir. Gerçekte de Ahıska Türklerinin büyük çoğunlu Türk’tür. Uluslararası platformlarda ise, aslında bu iki farklı görüşü birleştirme çabasını da içeren bir yaklaşım çerçevesinde ‘Meskhet Türkleri’ (İngilizce ‘Meskhetian Turks’) terimi kullanılmaktadır (Aydingün, 2006, 2).

Diğer bir ifadeyle, Aydingün (2006)’ün belirttiği gibi, Meskhet terimi, Gürcistan hükümet yetkilileri tarafından Gürcü kimliğini vurgulamak ve sürüldükleri topraklara dönmek isteyen Ahıska Türklerinin Gürcü olarak dönmesini sağlamak için kullanılmaktadır. Bununla birlikte, Ahıska Türkleri içinde, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Müslümanlaşan ve Türkleşen, az sayıda da olsa Gürcü ailelerin olduğu doğrudur (Aydingün, 2006, 2).

‘Ahıska Türkleri’ terimi, belirtildiği gibi grubun üyeleri tarafından da kullanılmaktadır. Onlar için esas önemli olan Türklük vurgusudur. Birçoğu sadece ‘Türk’ teriminin kendilerini tanımlamak için yeterli olacağını belirtmektedir. Ahıska Türkleri terimi, Ahıska bölgesinin adından gelmektedir. Ahıska (Akhaltsikhe), Güney Gürcistan’daki Ahıska bölgesinin en büyük rayondur. Terim, ilk olarak 1960’ların sonunda ortaya çıkmış; Ahıska Türklerinin 1989 yılında Özbekistan’da maruz kaldıkları katliamın uluslararası kamuoyunun dikkatini

çekmesiyle birlikte Sovyet yetkilileri, medya ve bilim insanları tarafından geniş çapta kullanılmaya başlanmıştır (Aydingün, 2006, 2).

Üçüncü terim olan ‘Meshet Türkleri’ terimi (İngilizce ‘Meskhetian Turks’) uluslararası örgütler, bilim insanları tarafından kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) başta olmak üzere bazı uluslararası kuruluşların katılımıyla 1988 yılında Lahey’de yapılan Ahıska Türkleri toplantısında Gürcü heyetinin başlangıçtan itibaren karşı çıkmasına rağmen terim kabul edilmiş ve uluslararası kuruluşlar nezdinde de kullanılmaya başlanmıştır.

Bu üç terimin yanı sıra, farklı dönemlerde yetkililer, liderler ve bilim insanları tarafından Meskhet Müslümanları, Gürcü Müslümanları ve Sovyet Türkleri gibi terimler de kullanılmıştır. Günümüzde birçok ülkede yaşayan Ahıska Türklerinin bir kısmı, sadece ‘Türk’ terimini kullanmayı tercih edip, diğer tüm terimleri reddetmektedirler (Aydingün, 2006, 2).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ

4.1 Osmanlı Döneminde Ahıska Türkleri

Bazı kaynaklar, Makedonyalı İskender'in MÖ IV. yüzyılda Kafkasya'ya geldiğinde burada Türklerle karşılaştığını kaydetmektedirler. Gürcü kaynakları da bu bilgiyi teyit etmekte; Büyük İskender'in Kafkasya'ya geldiğinde Kür ırmağı boylarında Bun-Türklerinin yaşadığını, o dönemde Bun-Türklerinin bu topraklarda dört büyük şehrinin ve fethedilemez kaleleriyle güçlü ordularının olduğunu belirtmektedirler. Kıpçak ve Bun-Türk olarak adı geçen bu toplulukları M. Brosset "Turanlı" olarak ifade ederken, Gürcü dil bilgini Marr "Bun-Türk" ifadesinin "otokton/yerli Türk" anlamına geldiğini yazmaktadır (Demiray, 2012, 878). Kuman, Kırgız, Tatar, Kara Kırgız dillerinde "bun", soy/nesil demek olup, Bun-Türk, Türk soyu, Türk nesli anlamına gelmektedir (Zeyrek, 2001, 6).

Bu topraklara daha sonraki dönemlerde Hunların, Hazarların ve Kıpçakların geldikleri pek çok kaynak tarafından da ifade edilmektedir. Kıpçaklar, Batı Göktürk topluluklarından biridir. Volga nehri üzerinden batıya doğru yönelen Kıpçaklar, 1068'de Rus *knezlerinin* müttefik kuvvetlerini yenerek güney Rusya sahasına yerleşmişler ve Karadeniz'in kuzeyini ellerinde tutmuşlardır. Kıpçak/Kuman kuvvetleri, Prens Igor'un emrindeki Rus ordusunu aşağı Don boyunda kuşatarak tamamıyla imha etmişlerdir. Millî Rus destanı olan Igor Destanı'nın konusu da bu savaştan alınmıştır. 1080'lerde, Balkaş gölünden Tuna nehrine kadar olan bölgeye "Kıpçak Eli/Komania" denilmekteydi. Kıpçakların bir kısmı Kırım'da yerleşerek orada şehirler ve kasabalar kurmuş, bir kısmı da daha güneye, Kafkaslara doğru inmişlerdir. "Kıpçak Eli"nde daha sonraları Altınordu devleti kurulmuştur. Don ve Kuban dolaylarındaki Kuman/Kıpçak Türklerinin Gürcülerle yakın ilişkiler kurmuşlardır. Gürcü Kralı II. David, 1118-1120 yılları arasında, Selçuklulara karşı savaşıyor ordusu olmadığı için Kıpçak Türklerini ülkesine davet etmiştir Azak Denizi'nin doğusu ve Kafkaslar'ın kuzeyinden gelen 45 bin Kıpçak ailesi, Çoruh-Kür ırmakları boylarına yerleşmişler ve güçlü bir ordu kurmuşlardır (Zeyrek, 2001, 8).

1190'da, Kıpçak başbuğunun kardeşi Sevinç idaresindeki yeni kitlelerin kuzeyden gelmeleri sonucunda Gürcistan'da Kıpçak/Kuman unsuru artmıştır. Bu topraklara yerleşen ve Gürcülerle aynı dinî inancı paylaşan Kıpçak Türkleri, devletin ordusunda, siyasetinde ve maliyesinde çok etkili konuma gelmişlerdir. Zamanla güçlenen Kıpçak Atabekleri, İlhanlılar döneminde (1267) Tiflis'e karşı gelerek beyliklerini ilân etmişlerdir. İlhanlı Hükümdarı

Abaka Han'ın da desteğini alan Ahıska Kıpçak Atabekliği, Gürcü kaynaklarında Sa-Atabago (Atabek Yurdu) olarak geçmektedir.

XVI. yüzyılın başlarında Ahıska Atabekleri'nin sınırları Azgur'dan Kars, Artvin, Tortum, İspir ve Erzurum'a kadar uzanıyordu. Bu bölgedeki halkın kültüründen, Ahıska Türkleri ile Posof, Ardahan, Artvin, Ardauç, Şavşat, Yusufeli, Tortum, Narman ve Oltu halkının aynı kökenden olduğu anlaşılmaktadır. Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Safevî nüfuzu altında kalan Ahıska Atabeklerinin toprakları, 1578'de, Lala Mustafa Paşa ve Özdemiroğlu Osman Paşanın Kafkasya Seferi sırasında Safevîlerden alınarak Osmanlı ülkesine katılmış, Ahıska şehri yeni kurulan Çıldır Eyaleti'nin başkenti olmuştur. 1595 yılında Ahıska'da nüfus sayım yapılarak Osmanlı Kanunnamesi yürürlüğe konmuştur. Bu Kanunnamenin yer aldığı Ahıska Tahrir Defteri'nde geçen vergi mükellefi köylü isimlerinden (Arslan, Ayvaz, Bayındır, Bekâr, Çabuk, Devletyar, Elaldı, Elalmaz, Emirhan, Gökçe, Kanturalı, Korkut, Murat, Nuraziz, Pirali, Şahmurat, Temür, Ülkmez, Yaralı, Yusuf), bölge halkının Türklüğü açıkça anlaşılmaktadır (Zeyrek, 2001, 9).

Zeyrek'in (2001, 9) ifade ettiği gibi, XII. yüzyılın baslarında kuzeyden gelen Kıpçaklar da Yukarı Kür ve Çoruh boylarında yerleşmişlerdir. Uzun yıllar Gürcistan ordusunda ve devlet yönetiminde önemli fonksiyonlar icra eden Kıpçaklı Atabek sülâlesi, 1267 yılında - bugün Posof'ta bulunan - Caksu'da Kıpçak Ortodoks Atabek Devletini kurarak bu bölgenin hâkimi olmuştur.

Atabek ailesinin siyasi faaliyeti hakkında Gürcü tarihçiler önemli bilgiler vermektedirler. Bu kaynaklar, Atabek ailesinin Tiflis Krallarına karşı gelmelerini anlatmaktadırlar. Bunlardan birindeki bilgilere göre; Gürcistan'a gelen Moğollara karşı savaşmak üzere 1266 yılında Tiflis'e giden Kıpçak Beyi Caklı Sargis, Gürcü Kralı David tarafından tutuklanmış, İlhanlı Kağanı Abaka Han, David'e haber göndererek Sargis Beyi serbest bırakıp kendi yanına göndermesini istemiştir. Sargis Bey, Abaka Han'a, artık Gürcü yönetiminde yaşayamayacaklarını ve bağımsız olmak istediklerini bildirmiştir. Abaka Han'ın desteğini alan Atabek ailesi, Gürcistan'dan ayrı bir yönetim kurmuştur (Zeyrek, 2001, 10).

Atabek Devleti 310 yıl yaşamış, Anadolu'nun en uzun ömürlü Türk Beyliğidir. 1500/1516 yıllarında Artvin, Ardahan, Ahıska Beyi olan Kıpçak Atabeki Mirza Çabuk, 1508'de Trabzon Sancak Beyi Şehzade Yavuz Selim'e kendi askerleriyle öncülük etmiş ve Batı Gürcistan'ın Osmanlı'ya itaat etmesini sağlamıştır. 1514'te Çaldıran Seferi'nde de Osmanlı ordusuna, gidişte ve dönüşte, sürülerle etlik koyun, yağ, bal ve un vererek yardımcı olmuştur.

1551 yılı baharında, Erzurum Beylerbeyliği Çerkes İskender Paşa, Atabek topraklarından Ardauç, Ardahan ve Şavşat bölgelerini ele geçirmiştir. Bu tarihlerde Atabekli II. Keyhüsrev,

İran Safevîlerine (Şah Tahmasb'a) tâbi idi. Elinde de Ahıska, Ahılkelek, Adigön/Kobliyan, Tümüük ve Azgur bölgeleri bulunuyordu (Zeyrek, 2001, 10).

4.2 Osmanlı Devletinin Kafkasya'yı Fethi

Osmanlı padişahı III. Murad döneminde Dağıstan, Gürcistan ve Şirvan'ın fethine karar verilmiş, 1 Ocak 1578'de Şeyhülislâmın fetvasını alan Serdar Lala Mustafa Paşa Safevîlere karşı sefere çıkmıştır. Atabek yönetimi, Osmanlı-Safevî savaşının sonunu bekleyip, zayıf ve kuvvetli belli olduktan sonra galip tarafa itaati gözettiği anlaşılmıştır (Zeyrek, 2001, 11).

Osmanlı Ordusu Ardahan'dan göçerken, Ardahan Sancak Beyi Abdurrahman ve Bayburt Alaybeyi Bekir Beyler, kendi askerleriyle Ulgar dağını aşır Poshof'un (Posof) merkezi Mere'yi, akşama doğru da Ahıska yolundaki Vale kalesini, ertesi günü de (9 Ağustos 1578) Ahıska, Tümüük, Hırtız, Çıldır ve Ahılkelek kalelerini almışlardır. Osmanlı ve Safevi orduları arasında yapılan savaşta Safevî ordusu büyük kayıplar vererek geri çekilmiş, tarihe Çıldır Meydan Muharebesi adıyla geçen bu savaş, Osmanlı ordusunun zaferiyle sonuçlanmıştır (Zeyrek, 2001, 12).

Bütün Türk boyları gibi bu bölgenin Türk ahalisi de, Osmanlı fethini müteakip kendi istekleriyle Müslüman olmuşlardır. Bu tarihî gerçeği kabul etmeyen bazı Gürcü yazarlar, her fırsatta “zorla İslamlaştırmadan” söz etmektedirler. Bu yazarlardan birinin iddiası şöyledir: “17. yüzyılda Muhammed'in dininin zorla kabul ettirilmesinin yanı sıra bölgeye yoğun bir şekilde Türkler ve diğer milletler zorla ya da isteyerek yerleştirildiler. 19. yüzyılda Rus İmparatorluğu'nun sınırlarına ve ilgi alanına giren bu topraklara (örneğin, Cavakheti yaylasına) Türkler tarafından Erzurum'dan göç ettirilen Ermeniler de yerleştirildiler.”

Ahıska, Osmanlı Devleti zamanında Çıldır Eyaleti'nin başkenti ve önemli bir kültür ve ticaret merkeziydi. 1828 yılında Rusların eline geçen bu şehir, Rus, Gürcü ve Ermeni ittifaklı Hristiyan baskısı sebebiyle Anadolu'ya yapılan göçler sonucunda Türk nüfusunun bir kısmını kaybetmiştir. Buna rağmen, eski bir Türklük bölgesi ve tarihi mirasına sahip olan Ahıska, Türk kimliğini kaybetmemiştir (Zeyrek, 2001, 12).

1828 yılına dek, 250 sene boyunca Çıldır Eyaleti'nin merkezi olan Ahıska şehrine şu sancaklar bağlıydı: Bedre, Azgur, Ahılkelek, Hırtız, Cecerek, Ahıska, Altunkale (Kobliyan), Acara (bu sekiz sancak 16 Mart 1921 Moskova Antlaşması'yla Ruslara bırakılmıştır, bugün Gürcistan'dadır); Maçakhel (bugün bir kısmı Acara'da), Livana (Artvin), Yusufeli, Ardanuç, İmerkhev, Şavşat (bu sancaklar bugün Artvin ilindedir), Oltu, Narman, Kamkhıs (günümüzde Erzurum'da) Posof, Ardahan, Çıldır, Göle (günümüzde Ardahan ilindedir). Ahıska ve çevresinin bu kısa tarihçesinden de anlaşılacağı gibi bölgede Türklerin varlığı çok eski tarihlere gitmektedir.

Yukarıda adları yazılı eski sancakların/kazaların halkı, hâlâ ana dilini, yani Türkçeyi konuşmakta, aynı gelenekleri yaşamaktadır. Bölge halkı günümüzde suni sınırlarla ayrılmış olsalar da aynı bedenin parçalarıdır. Ancak, bu tarihi gerçekler okul kitaplarında yer almadığı için yeni nesillerce bilinmemektedir (Devrisheva, 2006, 15).

4.3 Sovyetler Birliği Döneminde Ahıska Türkleri

Yüzyıllar boyunca farklı imparatorlukların, ticaret ve göç yollarının üzerinde bulunan ve çeşitli kültürlerle bağlantısı olan Ahıska, bir imparatorluğun sahip olduğu tipik özelliklere sahiptir. Bölgenin ulus aşırı karakteri halkının tarihini yansıtmaktadır. Araştırmacılar, yazarlar ve akademisyenler, Ahıska Türklerinin etnik köken bakımından Türk mü ya da geçmiş dönemlerde zorla veya kendi isteğiyle Müslüman olan Gürcüler mi oldukları konusunda farklı görüşler ileri sürmektedirler. Resmî Gürcü, Sovyet ve Sovyet sonrası açıklamalara ve bilgilere göre, Ahıska Türklerinin eski bir Gürcü kabilesi olan Meskh soyundan gelen ve 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar geçen süre boyunca, Güneybatı Gürcistan'daki Osmanlı kanunları ve baskısı nedeniyle İslam dinine döndürülmüş oldukları iddia edilmektedir. Karşıt bir görüş, Ahıska Türklerinin, 5. yüzyılda bölgeye yerleşmeye başlayan Türk kabilelerinden gelen bir millet olduklarını savunur. Zamanla, özellikle Osmanlı egemenliği altında kalan yerel kabilelerin yeni bir Ahıska Türk etnik yapısını oluşturup sağlamlaştırdığı görüşü önem kazanmıştır (Harding vd., 2006, 3).

Diğer birçok etnik grupta olduğu gibi, Ahıska Türklerinin tarihsel köken sorunu etnik kimlikleri ile ilgili tartışmalarla yakından bağlantılıdır. Gürcü kaynaklarına göre, Ahıska'da Türk varlığın başlangıcı 1578 yılında Osmanlı işgali ile başlar. Bu görüşe göre, bölgede yaşayan yerel halk Meskhs olarak bilinen Gürcü kabilesiydi. Meskhs, Türk istilacılara karşı Gürcü ulusunun savunucuları olarak, Gürcülerin ulusal kahramanları gibi kutsal bir konum kazanmışlardı (Harding vd., 2006, 3).

Gürcü kanadın akademisyenleri Osmanlı egemenliği altında kalan Meskhlerin yavaş yavaş İslam'a dönüşünü ve Türkleştirme (Turkicization) çalışmalarına işaret ederek, Gürcistan'da Müslüman olan ve Türkçe konuşan halkların varlığını açıklamaktadır. Bu görüş, aslen Gürcü (Georgianness) olan Ahıska Türklerinin Türk dili ve kültürünü yabancı, zorunlu ve yüzeysel olarak baskıyla edindiklerini savunur. Bu konudaki önemli bilim insanlarından biri olan Alexander Osipov'a göre, Gürcü kanadın görüşü daha fazla sorgulama ve incelemeyi gerektirmektedir. Yine de, bu görüşün, Sovyet ve Batı bilimsel anlamlandırmalarının egemenliğinden etkilendiğini unutmamak gerekir (Harding vd., 2006, 6).

Gürcü görüşüne karşı Türk görüşü, Güney Gürcistan'da Türk varlığının Osmanlı öncesi döneme dayandığını savunmaktadır. Bu görüşe göre, çeşitli Türk grupları, Osmanlı fethinden

önce Güney Gürcistan'da yaşamaktaydılar. 11. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar, Kazakistan'dan veya Orta Asya'dan gelen Türk kabileleri Gürcistan'a saldırdılar. Gürcü Kralı 4. David'in, kendisinin en güçlü rakibi olarak adlandırdığı ve 12. yüzyılda sınır boyunca yerleşmek için gelen Kıpçak Türk kabilelerine karşı, Ahıska'yı kapsayan Doğu ve Güneydoğu Gürcistan topraklarını savunmakta olduğu bilinmektedir. Bu görüşe göre, ilk zamanlarda Ahıska'da yaşayan halklar Türk'tüler. Bazı tarihçilere göre, bugünlerde, Ahıska soyundan gelen bazı grupların Hristiyanlığa dönüşü ile Ahıska kültürü unsurları, Gürcü Hristiyan unsurlarına dönüşen bir kaynak konumundadır.

Harding'in (2006, 7) ifade ettiği gibi, Ahıska Türklerinin kökenleri hakkındaki gerçek, bu iki görüşün arasında bir yerde durmaktadır. Araştırmacı Alexander Osipov'a göre, Ahıska toplumunun oluşumu; Türklerin, Türkmenlerin, Karapapakların, Kürtlerin, Lezgilerin göçü ile Müslümanlığın yayılması sonucunda Gürcülerin İslam'a girişi ve asimilasyonu sonucu olmuştur. Gürcülerin Müslümanlığa geçmelerinde ekonomik gerekçelerin de payı vardı. Osmanlı politikasına göre, sadece Müslümanlar arazi sahibi olabilirlerdi. Böylece, bazı Türkler ve Gürcüler, mülkiyet haklarını ve toplumsal ayrıcalıklarını korumak için İslam'a dönmek için motive edildiler. Ancak, Osmanlı asimilasyon politikası yeterince ve tamamen sistematik değildi, çünkü Gürcü unsurlarını taşıyan kültürlerden birçok Gürcü Ortodoks Hristiyan bu dönemde bu bölgeye göç etmişti.

Erken Sovyet Dönemine bakıldığında, Kafkasya'nın Ruslar tarafından fethinin, Ahıska nüfusu üzerinde muhtemelen Osmanlı politikası kadar çok etkiye sahip olduğu görülür. 1801 yılında, Rus İmparatorluğu, Doğu Gürcistan'ı topraklarına katarak batıya doğru harekete geçti. Yaklaşık 30 yıl sonra, 1828-1829 yıllarındaki Rus-Osmanlı savaşı sonrasında Rusya, Ahıska'yı da topraklarına dâhil etti. Çarın ordusu, 1878 yılında, Osmanlı'dan Ahıska, Kars ve Ardahan bölgelerini, yani Güney Gürcistan'ın üçte ikisini aldı, ancak 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Atatürk'ün önderliğinde bu topraklar Türkiye'ye tekrar kazandırıldı.

Osmanlı egemenliği şehir hayatında bazı gerilemelere neden olmuştu. Bunun sonucunda Müslüman kesim, tarım ve çiftlik hayvancılığı yapmayı seçerek kırsal alana yerleşmişti. Bu nedenle Ahıska Türklerinin çoğunluğu genellikle kırsal bölgelerde tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlamıştır (Harding vd., 2006, 7).

1. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu, zafer kazanan güçler tarafından dağıtılma tehlikesi ile karşı karşıyayken, Rus İmparatorluğu devrim sürecine girmişti. Mayıs 1918'te Gürcistan bağımsızlığını ilan etmiş, ülkenin güneyini de sınırlarına katmıştı. Bunun üzerine Gürcistan'dan ayrılmak isteyen Meskhetia'da yaşayan bazı Müslümanlar yarı-özerkliklerini ilan ettiler ve Osmanlı ile birleşmek istediler. O yılın sonlarına doğru Müslüman ve Hristiyanlar arasında toprağın hâkimiyeti konusunda önemli anlaşmazlıklar

çıktı. Bu dönemle ilgili sağlıklı bilgilere ulaşmak mümkün olamamaktadır. Gürcistan, Müslümanları Gürcülere ve Ermenilere şiddet uygulamakla suçlanırken, Müslümanlar da benzer suçlamaları Hristiyanlara karşı yöneltmişlerdir. Gerçek ne olursa olsun, bu dönemki Müslümanların tutumları ve davranışları, Stalin sonrası ve Sovyet sonrası dönemde Ahıska Türklerinin Gürcistan'a dönmekten alıkonmaları adına resmî bir gerekçedir (Harding vd., 2006,7).

1921'de Gürcistan'ın SSCB'ye dâhil olması ve akabinde imzalanan Moskova ve Kars anlaşmaları ile Meskhetia bölgesi ikiye ayrıldı. Bu anlaşmaya göre, Türkiye eski Osmanlı topraklarının bir kısmını geri almış, Sovyetler Birliği de 1829'dan bu yana Rus toprağı olan bu toprakların bir kısmını daha sınırlarına katmıştır (Harding vd., 2006, 6).

1921'den sonraki 20 yıl, Ahıska Türklerine yönelik uygulanan Rus politikası alternatif bir etnik kimlik yaratmak istemiştir. Başlangıçta Sovyet otoriteleri, Ahıska'nın Müslüman nüfusunun etnik olarak Gürcü olduğunu iddia etmiş, ancak yerel okullarda Türk dili kullanılmasını yasaklamamışlardır. Daha sonra, 1926-1935 yılları arasında, bu politika değiştirilerek Ahıska Türklerini Türk ya da Türki olarak adlandırılmıştır. Bunun sebebi, Sovyetler Birliği'ndeki etnik azınlıkların etnik ve millî kimliklerini yeniden sınıflandırmaktı, Bu girişim, Sovyet hükümetiyle etnik azınlıkları karşı karşıya getirdi. Sovyet hükümeti, Kafkasya'daki Türk etnik grupların tek bir kategoriye konulması gerektiği iddiasındaydı. 1920'lerdeki bu etnik sınıflandırma süreci, Ahıska Türkleri ya da Türki halklar sınıflandırmasıyla son buldu (Harding vd., 2006, 8).

1935'te politika yine değiştirilerek Ahıska Türkleri Azeri olarak adlandırıldı. Bunun sonucu olarak Sovyet hükümeti, Azerice'yi de Ahıska okullarında eğitim dili olarak kabul etti, Azeri olarak kabul edilen Ahıska Türklerinin pasaportlarında da Azeri uyuğu kullanıldı. 1939 sayımlarında bu değişim önemli farklılıklara neden oldu ve artık Azeri olarak sayılan Türklerin oranları bulundu. Bu yıllarda çok sayıda Ahıska Türkü sınırı geçerek Türkiye'ye sığındı, bu da Sovyetler Birliği'ni bir hayli rahatsız etti. 1937 yılından itibaren de Ahıskalılar Sovyet rejimi tarafından Türkiye Türkleri ile “aynı” ve “rejim düşmanı” olarak görülmeye başlandı.

Bu değişen kategorilendirme politikası karşısında Ahıska Türkleri, bütünü içinde kaybolmamak/erimemek veya aynılaştırılmamak için kendi kendilerini tanımlama çabası içine girmişlerdir. Ann Sheehy ve Bohdan Nahajlo, bu durumu “Genel olarak, şu anda Ahıskalıların öz-kimlikleri, o an bu sorunun sorulduğu kişiye bağlı” diye ifade etmişlerdir. 1938'den 2. Dünya Savaşı'na kadar geçen sürede Sovyet ve yerel otoritelerin, Ahıska Türklerinin Gürcü oldukları iddiası ağır basmıştır. Ancak, hiçbir etnik sınıflandırma, Ahıska

Türklerini sürgüne gönderilmeye kadar varan felaketten kurtaramamıştır (Harding vd., 2006, 8).

1944 yılında, Stalin'in farklı milletlere bölünmüş bir Sovyetler Birliği'nin içinde Müslüman, Türk ya da Türki azınlıklar başta olmak üzere etnik azınlıkların Sovyet sistemine sadık olmayacakları korkusu bazı halkların sürülmelerine neden olmuştur. 2. Dünya Savaşı başladığında yaklaşık 40 bin Ahıska Türkü, Almanlarla savaşmak üzere cepheye gönderilmiştir. Onlar cephede savaşırken Ahıska bölgesinde ve Acara Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nde yaşayan Ahıska Türklerinin tamamı, Türk istihbaratı ile iş birliği içinde olmak ve Türkiye sınırında kaçakçılık yapmakla suçlanmıştır (Aydingün, 2012, 46). 1944 sonlarında, Stalin'in en güvenilir adamı Lavrenti Beria, "güvenilmez halklar" olarak ilan edilen bazı halklarla birlikte Ahıska Türklerini, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nden Orta Asya'ya sürgün kararını yerine getirmiştir. Kaç kişinin sürüldüğüne dair kaynaklar farklı rakamlar ileri sürse de, sürgün sonrasındaki Sovyet raporlarına göre, 15-17 Kasım 1944 tarihleri arasında "transfer edilenlerin" sayısı 91,095 ile 96,000 arasındadır (Bugai, 1944, 17). Ahıska Türkleri, yanlarına almalarına izin verilen çok az eşyayla birlikte yük vagonlarına doldurularak Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan Sovyet Sosyalist cumhuriyetlerine sürgün edilmiştir (Bkz. Ek 4).

Kilitli yük vagonlarının içinde bir ay süren sürgün yolculuğuna birçok insan dayanamamıştır. Sürgün yolculuğundaki kötü koşullar, soğuk, hastalık, açlık ve Orta Asya'daki zor koşullar nedeniyle birçok Ahıska Türkü hayatını kaybetmiştir. Sürgünden sonraki 4 yıl içinde Ahıska Türk nüfusunun yaklaşık %15-20'si erimiştir (Harding vd., 2006, 13).

Ahıska Türklerinin Stalin tarafından sürgün edilmesinin özel nedenleri açıklanmamıştır. Resmî Sovyet gerekçesi, sürgün edilen Çeçenlerin, Kırım Tatarlarının, İnguşların ve diğer halkların Alman askerlerinin Ahıska bölgesine girebilmesi için Hitler ile iş birliği yapmış olduğu bahanesiydi. Ancak Almanlar, Ahıska'nın 1000 km bile yakınına gelememişlerdi. Tarihçiler arasındaki yaygın görüşe göre, Stalin ve Beria, Ahıska Türklerini, Türk sınırına yakınlığı yüzünden bölgenin potansiyel yıkıcı unsurları olarak görmüşlerdi (Bkz. Ek 5). Hatta bazı iddialara göre, Ahıska Türkleri, Stalin'in Türkiye'yi işgal etmek için yürüttüğü planın potansiyel beşinci bölümüydü (Harding vd., 2006, 14).

Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a sürülen, sürgün yolculuğu sonunda hayatta kalanlar, 1956 yılına kadar "özel yerleşim rejimi" altında yaşamak zorunda kaldılar. Neredeyse tüm sivil ve siyasi haklardan mahrum olan çoğu Ahıska Türkü tarım işçisi olarak çalıştı. Polis sistemi ve polis güçlerinin sürekli denetimi altında yaşamak zorunda olan Ahıska Türklerinin yerel otoritelerin izni olmaksızın yerleşim yerleri dışında hiçbir yere gitme hakları

yoktu. Yerel halktan oluşan emniyet birimi NKVD (KGB'nin selefi), gelen sürgünleri “halk düşmanı” olarak etiketledi. Sürgün edilmelerinden sonra geçen ilk 12 yıl (1944-1956) boyunca Ahıska Türkleri aşırı yoksulluk, ayrımcılık ve sürekli denetim altında yaşadılar (Harding vd., 2006, 15).

1956 yılında, Stalin'in ölümünden 3 yıl sonra, yeni Sovyet lideri Nikita Kruşçev, Ahıska Türklerinin maruz kaldığı birçok kısıtlamayı kaldırdı. Ayrıca, Çeçenler ve İnguşlar gibi diğer sürgün edilen halkalara da Kafkasya'ya, kendi topraklarına dönme izni verdi. Ancak, Ahıska Türklerine ne doğdukları topraklara, Güney Gürcistan'a geri dönme izni verilmedi. Soğuk Savaş döneminde, Samtskhe-Javakheti olarak bilinen Ahıska bölgesi, Sovyetler Birliği ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization - NATO) arasındaki sınır bölgesine bitişik olduğu için jeopolitik açıdan önemli hâle geldi ve geri dönüş imkânı tamamen ortadan kalktı (Harding vd.'ın (2006, 16). Sovyet-Gürcü otoriteleri, Ahıska Türklerinin geri dönüşüne, Samtskhe-Javakheti'de yaşayan Hristiyan Ermeniler ve Gürcüler arasında husumet oluşturabileceğine inandıkları için karşı çıktılar. Ayrıca, Gürcü otoriteler, Ahıska Türklerinin ayrıcalıklı bir konumla geri dönüşlerine izin verilmemesi için Sovyet karar alma mekanizmalarını etkilemeye çalıştılar (Harding vd., 2006, 16).

Ahıska'ya dönmeye gücü yetmeyen Ahıska Türkleri Kazakistan'da, Kırgızistan'da ve 1989 yılına kadar Özbekistan'da yaşamaya devam ettiler. 1944 – 1956 yılları arasında, hem son derece sert bir rejimde yaşayan hem de “halk düşmanı” damgası yemiş olan Ahıska Türklerinin ortaya koydukları fiziksel ve kültürel olarak hayatta kalma mücadelesi, grubun birlik, beraberlik ve dayanışma duygularını arttırmıştır. Sürgün deneyimi, Ahıska Türklerinin kimlik geliştirmesine ve bağımsız ve farklı bir topluluk olmalarına katkı yapmıştır. Buna ek olarak, kendi etnik gruplarının dışında evlenmeme pratiği, etnik grup kimliklerini daha da güçlendirmiştir. Ahıska Türkleri, Orta Asya'da ve diğer bölgelerde, birkaç yüz düzine haneden oluşan kırsal ya da banliyö yerleşim alanlarında birbirlerine yakın yaşamışlardır (Bkz. Ek 6). Zaten, genel bir eğilim olarak, Ahıska'da aynı köyden olanlar, geniş aileler hâlinde, birbirlerine yakın yerlerde yaşamaktadırlar (Harding vd., 2006, 16).

Açıklık (Rus. glasnost), yeniden yapılanma (Rus. perestroyka) ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü; ulus ötesi, etnik ve kültürel kimliği daha önemli hâle getirdi. Bu çerçevede, bazıları Gürcistan'ı kendi ana vatanı ve etnik açıdan kendilerine Gürcü olarak görmektedirken, diğerleri kendilerini Türk olarak görmekte ve Türkiye'ye göç etmeyi tercih etmektedirler. Bir başka kesimde bağımsız bir Ahıska kimliğini savunmakta; kültürel olarak Türk, ama mekânsal olarak Gürcistan'la bir bağ kurmaktadır (Harding vd., 2006, 16).

Yıllar içinde birkaç Ahıska Türk derneği/kuruluşu, bu bakış açılarından birine göre örgütlenerek ana vatanlarına dönüş hakkı elde edebilmek için mücadele başlatmışlardır. Bu

örgütlenmeler arasında Vatan Cemiyeti, Ahıska Türklerinin Uluslararası Vakfı, Khsna (“Kurtuluş”) ve Gürcü Mülteciler Birliği gelmektedir. Türk yanlısı tarafın Ahıska Türkleri arasında en popüler olduğu yıllar 1960’ların sonu, 1970’lerin başı ve 1980’lerdir. Gürcü yanlısı tarafın destekçileri ise 1960’ların ortası ve 1970’lerin ortasında önemli ölçüde artmıştır. Vatan Cemiyeti, Ahıska Türkleri için bir Türk kimliği açılımı yapmış; Khsna ve Gürcistan Göçmenler Birliği ise Gürcü otoritelerin görüşünü destekleyerek, Ahıska Türklerinin Osmanlı egemenliği altında Müslümanlaştırılarak Müslüman-Gürcüler konumuna gelen bir topluluk olduğunu savunmuştur. Uluslararası alanda en çok taraftar toplayan ve ilgi gören örgüt Vatan Cemiyeti’dir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

FERGANA OLAYLARI ve ZORUNLU GÖÇÜN NEDENLERİ

Gorbaçev'in iktidara gelmesinin ardından, yani 1985 yılından itibaren, Sovyetler Birliği'nde Glastnost/Perestroika (yeniden yapılanma/ açıklık) politikaları yürürlüğe girdi. Bu politikaların uygulanması siyasi değişime ve var olan toplumsal sorunların su yüzüne çıkmasına neden oldu. Sovyetler Birliği'nde sosyalist rejimin çöküşe geçmesiyle birlikte toplumsal/etnik sorunlar giderek arttı ve çeşitli olaylar patlak vermeye başladı. Bu olayların en çarpıcı olanlarından bir tanesi de Özbekistan'da yaşandı. Gazeteler, radyolar, "Özbekler, Mesket Türklerini katlediyorlar!" şeklinde haberler vermekteydi (Zeyrek, 2011, 23).

Milliyetçi gerilimlerin yükseldiği Özbekistan'da, milliyetçi Özbek gruplar, 1989'da Fergana'da, Ahıska Türklerine saldırdı ve gerçekleşen kıyımда yaklaşık 100 Ahıska Türkü hayatını kaybetti. Hızlı siyasi dönüşüm, 45 yıl bir arada yaşayan bu iki toplum arasında önemli bir çatışmaya neden oldu. Bu kıyımın nedenleri, yani Özbeklerin neden hedef olarak Ahıska Türklerini seçtikleri hala tartışılmaktadır. Ancak, yeniden yapılanma döneminde, ekonomik ve siyasi liberalleşme politikalarının, yükselen milliyetçilik, yoksulluk ve Fergana Vadisi'ndeki nüfus fazlalığı koşulları ile birleşince etnik gerilimleri pekiştirdiğini söylemek mümkündür.

1989 yılının Haziran ayında Ahıska Türklerinin yoğun olduğu Fergana'da başlayan olaylar, kısa sürede diğer bölgelere de yayılmıştır. Bu olaylar sonucunda, Özbekistan'da yüzlerce Ahıska Türkünün evi yakılmış, yüzlercesi işkenceye maruz kalmış, ölmüştür. Fergana olayları sonrasında, 100 binden fazla Ahıska Türkü ikinci bir sürgüne (1944 sürgününden sonra) tabi tutulmuştur. Olaylar sonrasında, Sovyet ordusu 17,000 Ahıska Türkünü Rusya'ya tahliye etmiştir (Bkz. 7). Devlet destekli tahliyeden sonra, Özbekistan'ın diğer bölgelerinde yaşayan Ahıska Türkleri Rusya'ya ve eski Sovyetler Birliği'nin diğer bölgelerine kendi olanakları ile göç etmek zorunda kalmışlardır (Zeyrek, 2011, 23).

New York merkezli bir insan hakları örgütü olan Açık Toplum Enstitüsünde bir Ahıska Türkü tanık, 1998 yılında yapılan mülakatta, olayların hızla kontrolden çıktığını belirtmiş ve şöyle demiştir:

"...Özbek kalabalığı sokaklara çıkıp taş atmaya ve insanları tehdit etmeye başladılar... Özbeklerin diğer yerlerdeki evleri yaktıklarını ve insanları öldürdüklerini duyduğumuzda çok korkmuştuk, bu yüzden de kaçtık... Biz herhangi bir eşya toplamaya fırsat bulamayacak denli bir aceleyle, hiç zaman yokken kaçtık. Kendi belgelerimizi (kimliklerimizi) bile almadık.... Her şeyi bırakmak bizim için çok yıkıcı oldu. Çok çalışan insanlarımızla güzel bir hayat inşa etmiştik ve

elimizde bir hiç ile ayrılmak zorunda kaldık...” (Açık Toplum Enstitüsü, 1998).

Özbekistan’dan göç etmek zorunda kalan birçok Ahıska Türkü Azerbaycan’a yerleşmişlerdir. Ayrıca, Ahıska Türklerinin bir kısmı Ukrayna’ya yerleşmiş ve bazıları ise Özbekistan’ın komşusu olan Kırgızistan ve Kazakistan cumhuriyetlerine göç etmişlerdir. Rusya’ya gidenlerin çoğu Krasnodar bölgesi başta olmak üzere, Orta ve Güney Rusya’nın farklı bölgelerinde yaşamlarını kurmaya çalışmışlardır.

Rusya’nın diğer bölgelerinden farklı olarak, Krasnodar’da yaşamaya başlayan Ahıska Türkleri ciddi ayrımcılıklara maruz kalmışlardır. Krasnodar otoriteleri yaklaşık 13,000 Ahıska Türkü’ne oturma izni (Rusça propiska) vermeyi reddetmiş dolayısıyla Ahıska Türkleri vatandaş olamamışlardır. Vatandaş olamayan Ahıska Türkleri hiçbir hakları olmadan ve hukuken de yok sayılarak yaşamlarını sürdürmeye çabalamışlardır. Bu durumda mülk edinmek, sigortalı olarak çalışmak, okula gitmek, yükseköğretim kurumlarına devam etmek, evliliklerini resmi olarak kaydettirmek ve çocuklarının doğum kaydını yaptırmak mümkün değildir. Ayrıca bu koşullarda, emeklilik ve diğer sosyal güvenlik veya sağlık hizmetlerine erişim sağlamak söz konusu değildir.

Krasnodar’daki insan hakları gruplarına göre, 1991 yılından bu yana, Krasnodar bölgesinde doğan çok sayıda Ahıska Türk çocuklarının doğum belgeleri bulunmamakta ve sonuç olarak yasal kimlikleri de olmamaktadır. Bu ikametgah (propiska) yaklaşımı anayasaya aykırılığına rağmen Ahıska Türklerine baskı uygulamak, onları göçe zorlamak için bir araç olarak kullanıldı; Güney bölgenin otoriteleri, Ahıska Türklerini sömürüp bölgede “misafir” olarak göstererek her 45 günde bir yeniden kaydetmek gerekliliğini getirdi. Emniyet ile ilgili otoriteler bu kayıtları “yanlış kayıt evrakları” bahanesi ile hasıraltı ederek şiddet dolu baskınlar yaptılar. Ahıska Türkleri bu süreçte insan hakları ihlalleri arasında en ağır türlerden biri olan vatandaşlık hakkından muaf bırakılmışlardır. Vatandaş olmamaları nedeniyle tarım arazilerini kiralamaları, pazarlarda çalışmaları ve ticaret yapmaları yasaklanmıştır.

1998 yılında Açık Toplum Enstitüsü’nde yapılan bir mülakatta, şimdi Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan bir Ahıska Türk lideri, her gün çektikleri işkenceyi şöyle anlatmıştır:

“...Sabah uyandığınızda yaptığınız ilk şey korkmak. Sadece sokağa çıktığımız zaman değil, ama aynı zamanda polis tarafından, ya da Kazak grup tarafından, ziyaret edilmekten ve hiçbir şey yapmayan ama sizden rüşvet isteyen ve sonradan sizi taciz eden insanlardan korkuyorsunuz.... Evini mümkün olduğunca çabuk nasıl terk edeceğinin planlarını kuruyorsun. Eğer alışveriş yapmak için dışarı çıkmak gerekiyorsa, her zaman durdurulmak korkusu var.... Otoriteler bizim Sovyet döneminden kalan belgelerimizi kabul etmiyorlar... Rus belgelerinin olması gerektiğini söylüyorlar. Uygun belgelere sahip olmamamızın nedenlerini açıklamaya çalıştığımızda

umursamıyorlar. Verdikleri cevap; “ya da git ya da öl...” (Açık Toplum Enstitüsü, 1998).

Sovyetler Birliği’nin çöküşünden sonra, Ahıska Türklerinin yaşadığı ayrımcılıklar uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Çeşitli uluslararası örgütler, Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, (UNHCR), Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve Avrupa Milliyetler Federal Birliği (FUEN) dahilinde, Ahıska Türkleri sorunu dikkatle incelenmiştir. Yakın zamana kadar, sadece Gürcistan’a geri dönüş sorunu üzerinde yoğunlaşan bu çalışmalar, Rusya’nın Krasnodar bölgesinde yaşayan bu insanların maruz kaldığı hakları ihlallerini de gündeme getirmeye başladı.

1996 yılında OSCE, UNHCR, IOM ve Açık Toplum Enstitüsü’nün desteği ile post-Sovyet devletlerindeki yerinden edilmiş kişilerin sorunları üzerine eğilen bölgesel göç konferansı düzenlendi ve vatanları olan Gürcistan’a gönüllü dönmek isteyen Ahıska Türklerinin durumları gündeme getirildi. Konferans birkaç somut sonuç ile sonuçlanmışken, Ahıska Türkleri, yüz yüze geldikleri sorunların uluslararası platformda gündeme getirilmesini başarmış oldular. 1998 – 1999 yıllarında, OSCE, Lahey ve Viyana’da post-Sovyet hükümetleri, uluslararası örgütleri ve Ahıska Türklerinin temsilcilerini bir araya getiren toplantılar düzenledi ve çözüm arayışları devam etti.

1999 yılında Avrupa Konseyi’nde, Gürcistan’ın geri dönüş sorununa kalıcı bir çözüm bulması için bir fırsat sunuldu. 1991 yılında Gürcistan bağımsızlığını kazanmasından bu yana, hükümetler Ahıska Türklerini kendi topraklarına kabul etmek yükümlülüğünü yasalara göre üstlenmek zorunda değillerdi, çünkü Rusya Federasyonu Sovyet Birliği ardılı bir devlet olarak Stalin rejiminin suçlarından muaflardı. Ancak, Nisan 1999’da Avrupa Konseyi’ndeki katılıma göre, Gürcistan yasaları geliştirilerek 2 yıl içinde Ahıska Türklerinin geri dönüşüne için izin vermelerine, 3 yıl içinde bir geri dönüş programı başlatmalarına ve 12 yıl içinde programı tamamlamalarına karar verildi. Bu değerli hedeflere rağmen, Gürcü otoriteler, ülkede hala Abhazya ve Güney Osetya’da iki diğer bölgesel etnik çatışmalar tarafından yönlendirilen mülteciler sorununu çözmeye çalışırken Ahıska Türklerini kabul etmenin mümkün olmadığını söylüyorlar ve bu dönüşüm sırasında tarihsel köylerine yakında yaşayan etnik Ermenilerin ve Türklerin çatışmalarının başlamasından korkuyorlardı. Bunların yanında çoğu Gürcü politikacı, Ahıska Türklerinin dönüşüne açıkça karşı çıkıyorlardı. “Dolayısıyla, 1993-1999 yılları arasında devlet başkanlığı tarafından çeşitli kararnameler çıkarılmıştır, geri dönüşü hayata geçirmek üzere projeler geliştirilmiştir. Ancak, Gürcistan yönetimi bu projeleri hayata geçirememiştir” (Aydıngün, 2012, 183).

Seferov (2008)’un belirttiği gibi, sorunun çözümünü engelleyen başlıca faktörler şunlardır:

- Sorunun çözümünü engelleyen faktörlerden en önemlisi Ermenistan faktörüdür. Ermenistan’dan gelen diplomatik baskı ve Ermeni diasporasının Ahıska Türklerinin

gelişyle bölgede sosyal huzursuzlukların baş göstereceğini ve etnik çatışmaların çıkacağını iddia etmesi sorunun çözümünü engelleyen en önemli etkidir.

- Ahıska Türklerinin geri dönememelerinin diğer önemli bir faktörü ise Türk ve Müslüman olmalarıdır. Gürcistan Ahıska Türklerinin geri dönüşlerini, ancak onların Gürcü dilini kabul etmeleri ve Gürcü soyadlarını almaları halinde mümkün olacağını belirtmektedir (Severov, 2008, 24).

Ahıska Bölgesi'nin geçmişte ve günümüzde Gürcistan'ın siyasi sınırları içinde olması nedeniyle sorun öncelikle Gürcistan'la ilgilidir. Rusya Federasyonu da Sovyetlerin her alanda varisliğini kabul etmiştir. Bu nedenle de sorunun çözümünde Rusya Federasyonu da aynı derecede sorumludur. Kısacası, farklı ülkelerde yaşamak zorunda olan Ahıska Türklerinin sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitsel sorunlarının çözümü için ilgili devletler nezdinde girişimler yapılmalıdır. Ahıska Türklerinin anavatana dönüşü için yapılması gerekenler, en son yapılan, Bakü zirvesinde aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

Ahıska Türklerinin Ahıska'ya dönebilmeleri için Avrupa Konseyi, AGİT, Karadeniz İşbirliği Örgütü, Avrupa Parlamentosu ve BM nezdinde girişimler başlatılmalıdır. Ahıska Türklerinin yaşadıkları insan hakları ihlallerinin sona erdirilmesi için Uluslararası Af Örgütü, Helsinki İzleme Teşkilatı ve İsviçre Uluslararası Hukukçular Derneği nezdinde bilgilendirme ve destek arayışları sürdürülmelidir.

Ahıska Türklerinin dönüş hakları Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'yle ortaya konmaktadır. Gürcistan, Ahıska Türklerinin dönüşü için taahhüt ettiği kanunu bir an önce çıkarmalıdır. Gürcistan'ın yükümlülüğünü yerine getirmesi için başta Türkiye ve Azerbaycan olmak üzere Avrupa Konseyi üyesi ülkeler nezdinde girişimlerde bulunulmalıdır. Gürcistan gerekli yasal düzenlemeleri tamamlamış ve tartışmalara yol açmış olsa da Ahıska Türklerinin geri dönüşü için gerekli yasayı çıkartmıştır. Ancak geri dönüş Gürcistan tarafından teşvik edilmemekte, hatta istenmemektedir. Dönmek isteyenleri dönüşünün sorunsuz olması için çalışmaların yapılması gerekmektedir. Ayrıca, hiçbir Ahıska Türkü göçe zorlanmamalı, dileyenlerin bulundukları ülkelerde veya başka ülkelere göç etmek isteyenlerin gittikleri ülkelerde, sosyal ve ekonomik şartları iyileştirilmelidir. Ahıska Türklerinin seslerinin duyulması için basın desteğine de ihtiyaç büyüktür. Bu çerçevede Ahıska Haber Ajansı oluşturulmalıdır.

Diasporada yaşayan Ahıska Türklerinin sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitsel sorunlarının çözümü için ilgili ülkeler nezdinde girişimlere ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Rusya'nın Krasnador Bölgesi'nde Ahıska Türkleri, kimlik verilmediği için başka ülkelere seyahat etme haklarından mahrum bırakılmışlardır. Krasnador'da ayrıca Ahıska Türklerine çalışma izni de verilmemektedir. Bu sorunların çözümü için ilgili devlet ve uluslararası kuruluşlar ve dünya

kamuoyu nezdinde girişimler başlatılmalıdır (Muradoğlu, 2014).

Sonuçta, günümüzde Ahıska Türklerinin tekrar Ahıska'ya dönmeleri hem Gürcistan için hem de Ahıska Türkleri için çok önemlidir. Gürcistan, 70 yıldan fazla süren bir adaletsizliğe son veren bir devlet olarak büyük bir prestij kazanabilecektir. Gürcistan, başta Türkiye ve Avrupa Birliği ülkeleri arasında güven kazanabilecek, Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Türkiye ve Uluslararası yardım kuruluşları harekete geçebilecek ve Gürcistan'a sorunun çözümü için büyük destek vereceklerdir. Ayrıca, Ahıska Bölgesi'ndeki imar-ışkân faaliyetleri ülkede ekonominin canlanmasına katkıda bulunacaktır (Seferov, 2008, 406).

Son birkaç yıl içinde Gürcistan geri dönüş hedefine yönelik bazı doğru ilerlemeler kaydedilmiş olması sırasında, Krasnodar'da yaşayan Ahıska Türkleri için de temel insan hakları ve vatandaşlık konusunda biraz ilerleme sağlanmıştır. 2004 yılında, ABD hükümeti devam eden krizini çözmek için uluslararası girişime katılmış ve sert bir tepki vermiştir. ABD, bu yıllarda Ahıska Türkleri için kalıcı bir çözüm olmaması ve Krasnodar bölgesinde ayrımcılığın artış göstermesi nedeniyle Krasnodar'da yaşayan Ahıska Türkleri için ABD'ye yerleşim seçeneğini önermiştir. Bu göç, önemli sayıda ailenin parçalanmasına sebep olurken, zaten çok dağınık yaşayan Ahıska Türklerinin durumunu daha da kötüleştirmiştir. Birçok Ahıska Türkü ABD'ye göçü üçüncü bir sürgün olarak tanımlamaktadır. Ancak ABD'de yaşayanlar, aile parçalanmışlıkları dışında durumlarından çok memnun olduklarını belirtmektedirler.

Ahıska Türklerinin kendi köylerine geri dönüşlerinin zorluğu ve bölge halkının buna tepkisi, geri dönüş sürecinin gündemde olduğu dönemlerde Ahıska Türklerinin nereye yerleştirileceği tartışmasını sürekli canlı tutmuştur. Son dönemlerde tekrar Gürcistan gündeminde yerini alan Ahıska Türklerinin geri dönüş kapsamında yürütülen tartışmalarda, geri dönenlerin Güney Osetya'ya yerleştirilmelerinin düşünüldüğü, o bölgede boş evler bulunduğu ve bu evlerin Ahıska Türklerine tahsis edilebileceği gibi görüşler dile getirilmektedir (Aydingün, 2012, 184).

ALTINCI BÖLÜM

ANTALYA'YA GÖÇ EDEN AHISKA TÜRKLERİNİN TEMEL DEMOGRAFİK GÖSTERGELERİ ve UYUM SORUNLARI

6.1 Nüfus

Sovyetler Birliği'nin planlı bir şekilde uyguladığı göç ve sürgün politikaları, bu topraklar üzerindeki potansiyel Türk birliğine engel olabilmek amacını taşımıştır. Bu nedenle çarlık rejimi ve daha sonra da Sovyet yönetimi altında yaşayan Ahıska Türkleri bu nedenle her zaman kendilerini Türkiye'ye daha yakın hissetmişlerdir ve daha çok Türkiye'ye sığınmışlardır (Seferov, 2008, 44). Sovyet dönemi boyunca çok çeşitli sürgün, ayrımcılık ve insan hakları ihlallerine maruz kalan ve kimlikleri unutturulmak istenen Ahıska Türklerinin, tüm bunlara karşın, Türkiye ve Türklüğe olan bağlılıkları devam etmiş, bu nedenle de Sovyet rejimi tarafından güvenilmez bir halk olarak tanımlanmışlardır.

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göç etme nedenlerine bakacak olursak, Fergana'daki olayların en önemli itici güç olduğunu söyleyebiliriz. Rusya'nın güneyindeki Krasnodar ve Rostov Bölgesi'ne yerleştirilen Ahıska Türklerine, Rusya'nın vatandaşlık hakkı ve devamlı ikamet izni vermemesi de Rusya'dan göç isteğinin en önemli sebebidir. Daha önce de belirtildiği gibi, Fergana'daki olaylardan sonra, orada yaşayan Ahıska Türklerinin bir kısmı, Sovyet hükümeti tarafından Rusya'ya sürülmüştür. Özbekistan'daki diğer Ahıska Türklerinin büyük bir çoğunluğu da, kendi olanakları ile Sovyetler Birliği'nin çeşitli cumhuriyetlerine göç etmişlerdir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ise, Türkiye, Ahıska Türklerinin, özellikle de Özbekistan'dan ayrılmak zorunda kalanların karşısına yeni bir seçenek olarak çıkmıştır (Aydingün, 2002, 26).

1991-1992 yılında Azerbaycan, Kazakistan, ve Kırgızistan'daki etnik çatışmalardan kaçan 32,577 Ahıska Türkü de Türk soylulara ilişkin mevzuat çerçevesinde ikamet ve çalışma izni muafiyetiyle Türkiye'ye göç etmiştir (Özgür, 2012, 209). Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Türkiye, Ahıska Türkleri için bir çekim merkezi olmuştur. Türkiye'ye göç, çeşitli eski Sovyet cumhuriyetlerinden olmakla birlikte, gelenlerin büyük çoğunluğu, Özbekistan'dan Fergana olaylarını takiben başta Rusya Federasyonu ve Azerbaycan olmak üzere çeşitli cumhuriyetlere göç etmek zorunda kalmış olanlardan oluşmaktadır. İkinci sürgünü yaşamış olan Ahıska Türkleri, göç ettikleri Sovyet Cumhuriyetlerinde iki temel zorlukla karşılaşmışlardır. Bir kısmı, başta Rusya Federasyonu'nda yaşayanlar olmak üzere - özellikle de Krasnodar bölgesindekiler - çeşitli insan hakları ihlallerine maruz kalırken, diğer bir kısmı ise - örneğin Azerbaycan'a göç edenler - göç ettikleri ülke tarafından iyi

karşılanmalarına rağmen, var olan ekonomik krizden önemli ölçüde etkilenmişlerdir (akt. Aydıngün, 2002, 26).

Aslında, Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göçünü mümkün kılacak yasalar bulunmaktadır. Burada, öncelikle 2510 sayılı İskân Yasası dikkate alınabilir. Bu yasa çerçevesinde, Ahıska Türkleri “milli mülteciler” olarak kabul edilmektedir. “Milli mülteci” kavramı ile ifade edilmek istenen, etnik olarak Türk olan veya Türk kültürünü benimsemiş olanların Türkiye'ye göç etme, yerleşme ve vatandaşlık alma haklarını kapsamaktadır. Elbette ki, Türk kültürü ve etnisitesinin nasıl tanımlanacağı çeşitli tartışmalara neden olabilir; ancak, uygulamalara bakıldığında, Balkanlar ve Kafkasya'daki Türkçe konuşan halklar bu yasa çerçevesinde kabul edildiği görülmektedir (Aydıngün, 2002, 28).

Bugün, Ahıska Türklerinin yaşadığı dramı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği de fark etmiştir. Ayrıca, ABD yönetimi devreye girmiş ve bazı Ahıska Türklerinin mülteci olarak ülkesine kabul etmiştir. Böylece, Ahıska Türkleri 2004 yılı sonundan itibaren kabileler halinde ABD'ye göç etmeye başlamıştır. Bugüne kadar 10 bin dolayında Ahıska Türkü ABD'ye göç etmiştir. ABD'ye gelen Ahıska Türklerinin, bir süreliğine, bütün temel ihtiyaç ve harcamalarını ABD hükümeti gidermektedir. Ancak, ABD hükümeti Ahıska Türklerinden bir an önce İngilizce öğrenmelerini ve iş bulmalarını beklemektedir. Be nedenle hemen herkes İngilizce kurslarına gitmeye başlamıştır. Böylece Ahıska Türklerinin önceliği, çok fazla İngilizce bilgisi gerektirmeyen işler bulmak olmuştur (Seferov, 2002, 405).

Göç çalışmalarında sağlıklı istatistiksel veriye ulaşmak son derece zordur. Özellikle düzensiz ve zorunlu göç uygulamalarında kaç kişinin göç ettiğini tespit etmek neredeyse imkânsızdır. Bu nedenle Ahıskalıların göç süreçleri literatüre ve resmi verilere dayalı olarak ortaya konulurken saha çalışmaları sınırlı kalmıştır. Diğer taraftan, Türkiye içinde Ahıska Türklerinin iller arası hareketliliğini de dikkate alacak olursak, eş zamanlı resmi bir sayım yapılmadığı sürece gerçek rakamlara ulaşmanın olanaksız olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte, Feyzullah Budak'a göre, yaklaşık 600 bin civarında Ahıska Türkünün, yaklaşık 15'e yakın ülkede, yaşamaktadır (Budak, 1971, 45).

Yukarıda da belirtildiği gibi, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Ahıska Türklerinin bir kısmı Türkiye'ye göç etmeye başlamıştır. Ahıska Türklerinin bugün Türkiye'deki nüfusları kesin olarak bilinmemekle birlikte, 40 bin civarında Ahıska Türkünün Türkiye'de yaşadığı tahmin edilmektedir. Ahıska Türklerinin önemli bir kısmının, özellikle de bulundukları bölgelerde rahatsız edilenlerin, önceliği ve arzusu, Türkiye'ye göç etmek ve böylece “Vatanım” diyebileceği bir toprağa kavuşmaktır ve bunun de için de mücadele etmektedirler. Öte yandan, her ne kadar, Türkiye, Ahıska Türklerinin sorunlarının bir kısmını

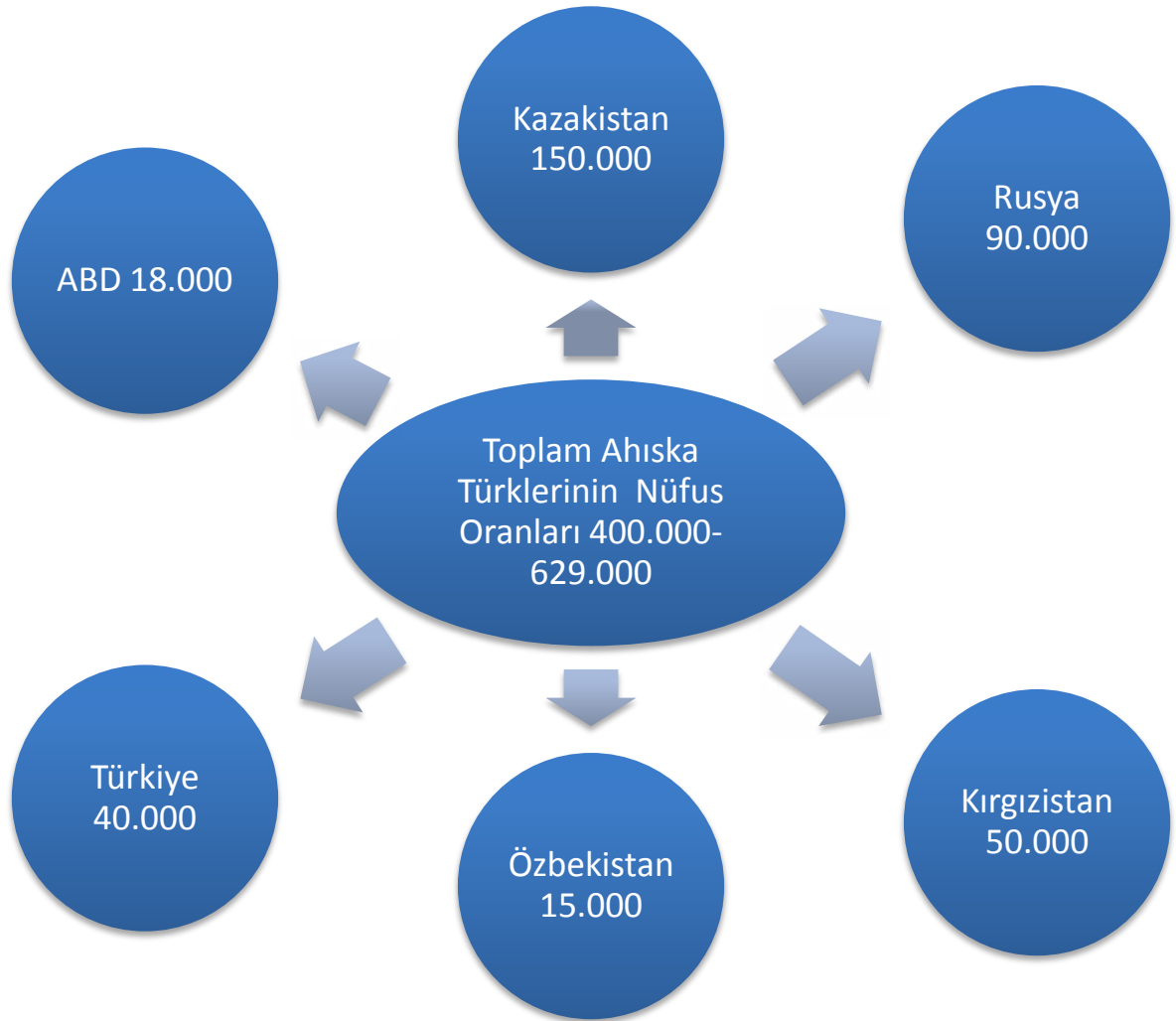
çözmüşse de, hala çözüm bekleyen ciddi sorunlar vardır. Bunlar arasında vatandaşlık, oturma ve çalışma izinleri, diploma denklikleri ve çocukların eğitimi gibi sorunlar sıralanabilir (Aydıngün, 2008, 17). Ahıska Türkleri, kendi ifadeleriyle “bizi bir gün, bir ay veya bir yıl içinde alın.” dememekte, “yeter ki alın, taş üstünde oturmaya razıyız.” demektedirler. Yetmiş yıllık bu tarihi çileden sonra bir vatana kavuşmak için beklenecek her türlü süreye razı olduklarını ifade etmektedirler (TRT haber, 2014).

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Türkiye’ye göç etmeye başlayan Ahıska Türklerine, Türkiye kademeli olarak oturma izni vermiştir. Ağustos 2004 tarihi itibarıyla, en az 32,000 göçmene oturma ve çalışma izni verilmiştir (Bkz. Şekil 3). Binlerce Ahıska Türkü turist olarak Türkiye’ye giriş yapmış; yasal kalma sürelerinin bitmesinin ardından ise kaçak olarak kalmaya devam etmişlerdir. Gelen Ahıska Türkleri yıllar içerisinde Türkiye vatandaşı da olmuşlardır. Gelenlerin en az yarısının Türk vatandaşlığı aldığı tahmin edilmektedir. Nüfusları Antalya, Bursa ve İstanbul gibi büyük şehirlerde yoğunlaşmıştır. Belirtilen sayılar, Bursa’da ve Antalya’da kurulmuş olan Ahıska Türkleri Derneklerinin kayıtlarına dayanmaktadır (Seferov, 2002, 405).

Ahıska Türklerinin Türkiye’de çoğunlukla göç ettiği şehirlerden olan ve araştırma sahası konumunda bulunan Antalya’da bugün yaklaşık 700 hanede 4.000 Ahıska Türkü yaşamaktadır (Aydıngün, 2007, 345). Bu kişilerin çoğunlukla şehrin Lara, Kırcaami ve Zerdalilik bölgelerine yerleştikleri görülmektedir. 1990’ların ikinci yarısından itibaren Antalya’da yerleşen Ahıska Türklerinin sayısı zaman içerisinde hızla artmıştır. Önemli bir kısmı Kazakistan’dan ve Kırgızistan’dan gelen Ahıska Türklerinden oluşmaktadır. Antalya’ya geldiklerinden beri, kendi aralarında sıkı bir bağ örerek yaşamaktadırlar. Sosyo-kültürel zorluklardan etkilenmelerine rağmen, Ahıska Türkleri büyük ölçüde topluma entegre olmuşlardır.

İş hayatına bakıldığında, Antalya bölgesindeki Ahıska Türklerinin büyük bir çoğunluğu yabancı dil bilgileri sayesinde turizm sektöründe, Türkler ve yabancılar arasında bir köprü rolü oynamaktadırlar. Meslek sahibi olanların bir kısmı da kendi işlerini kurmuşlardır. Ahıska Türklerinin kadınları daha çok tezgâhtar, erkekler rehber ve emlakçı olarak çalışmaktadır. Ahıska Türkü göçmenler iş bulma ve çalışma konusunda birbirlerine yardımcı olarak dayanışma içinde hareket etmektedirler. Bu durum onların iş bulmalarını ve ayakta kalmalarını kolaylaştırmaktadır. Antalya’ya gelen Ahıska Türklerinin büyük bölümü düşük ve orta gelire sahiptir. Çoğu Türkiye’de yeni bir yaşam kurmaya çalıştıkları için ekonomik sıkıntı içindedirler. Çalışma çağındaki tüm aile bireyleri, aile ekonomisine katkı sağlayarak bu sıkıntıları aşmaya çalışmaktadırlar. Aydıngün (2002)’e göre, vatandaş olmamaları nedeniyle Ahıska Türkleri, sosyal bir güvenceden yoksun bir şekilde yaşamaktadırlar. Bu durumdan en çok yaşlılar etkilenmektedir. Ayrıca, emekli maaşlarının Türkiye’ye transferi mümkün

olmadığı için, yaşlılar, ekonomik açıdan tamamıyla çocuklarına bağımlıdırlar (Aydingün, 2002, 28).

Şekil 6.1 Ahıska Türklerinin Farklı Ülkelerindeki Nüfus Durumları (kişi)

Kaynak: Harding vd., 2006' den geliştirilerek

Antalya'ya gelen Ahıska Türkleri, gerek Türkiye'ye göç etmeye karar verdiklerinde, gerekse Türkiye'ye geldikten sonra, geri dönmeyi düşünmeyip, Türkiye'de kalıcı olarak yerleşmeye karar verdiklerinde, geldikleri ülkelerdeki mal varlıklarını büyük ölçüde elden çıkarmaktadırlar. Bununla birlikte, daha çok yeni gelen ya da geldikleri yerlerle bağlantılarını sürdürmeyi düşünenler halen geldikleri ülkelerde ev, daire, arsa gibi mal varlıklarını muhafaza etmektedirler. Mülakatlarda Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin çoğunun, kendilerine ya da ailelerine ait mal varlığı bulunduğu tespit edilmiştir. Bu kişilerin mal varlıkları daha çok daire ya da müstakil ev seklindedir. Yine birçok Ahıska Türkünün Kazakistan'da ve Rusya'da mal varlığı bulunmaktadır.

Öncede belirtildiği gibi, neredeyse Türkiye’de yaşayan Ahıska Türklerinin yarısından çoğu gerekli işlemleri tamamlamışlar ve Türk vatandaşlığını almışlardır. Ancak, Türk vatandaşlığını alamayanlar da halen bulunmaktadır. Ayrıca, oturma izni alabilmek için; “kendisinin, babasının ve dedesinin doğum yerlerini gösterir resmi belge tercüme ettirildikten sonra ilgili ülkenin konsoloslüğundan apostil mührü...” diye başlayıp devam eden belgeler istenmektedir. İçişleri Bakanlığının 02.05.2008 tarih ve 81601 sayılı yazısı ile Ahıska Türklerinden getiremeyecekleri belgelerin istenilmemesi, bunun yerine soy tespitinin mülakat yapılarak gerçekleştirilmesi yönünde Valiliklere talimat verilmiştir (Yazılı Soru Önergesi Kemal Ekinci Bursa Milletvekili). Ancak, bazı illerden gelen yazılardan ve bireysel müracaatlardan; ülkemizde bulunan bazı yabancıların Ahıska Türkü olmadıkları halde sahte belgelerle Ahıska Türkü olarak ikamet izni aldıkları veya alma talebinde bulundukları tespit edilmiştir. Bunun üzerine Valiliklerce geriye dönük yapılan araştırmalar ve illerde oluşturulan “Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonu’nun” çalışmaları neticesinde 2136 yabancıların Ahıska Türkü olmadıkları halde sahte belgeler vererek ikamet izni aldığı veya almak üzere müracaatta bulundukları tespit edilmiştir (TBMM Başkanlığı, 2012).

Mülakat sonuçlarına göre, Antalya’ya gelen Ahıska Türklerinin neredeyse tamamı (%99) geri dönmeyi düşünmemektedir. Geriye dönmeyi düşünen kısım okumaya gelen öğrencilerdir. Antalya’ya yerleşen Ahıska Türkleri yaşadıkları zorluklara rağmen kendi yurtları gibi gördükleri Türkiye’de bulunmaktan memnundurlar. Geri dönmeyi düşünmemektedirler. Buna göre, her ne kadar Ahıska Türklerinin sorunlarının bir kısmı çözülememişse de, bunların Türkiye’ye geldikten sonra bile kendi gelenekleri, kültürleri, kendi dilleri asla unutulmamaktadır.

6.2 Kültür

Bütün kültürler hayatta kalmak, gelişmek ve değişen koşullara uyum sağlamak için dinamik bir yapıya sahiptir. Kültürün temel unsurlarında biri olan dili ele aldığımızda, ana dil kaybı birçok durumda önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ana dil kaybının nedenleri çok çeşitli olabilir. Temel nedenler arasında, kültürler arası etkileşim ve bu süreçte rol oynayan ana aktörlerden biri olan devletin izlediği dil ve kültür politikaları başta gelmektedir. Farklı topluluklar arasındaki güçlü etkileşim süreçleri ve radikal politika değişikliklerinin gerçekleşmesi, kuşaklar arası ana dil sürekliliğini kesintiye uğratan en önemli nedenler olabilmektedir (Harding vd., 2006, 30). Ancak, Ahıska Türkleri yıllar boyunca değişik kültür ve insanlarla iletişim halinde olmalarına rağmen kendi dillerini ve kültürün önemli bir diğer unsuru olan dinlerini büyük ölçüde muhafaza etmişlerdir. Aşağıdaki bölümde Aydıngün (2004)’e göre, Ahıska Türklerinin kültürel yapı özellikleri açıklanmıştır.

Din: Ahıska Türklerinin geneli Sünni Müslümanlardır. Sovyetler Birliği'nin cesaret kırıcı ve ateizmi teşvik eden resmi politikalarından dolayı, Ahıska Türklerinin bir kısmı inançlarına tam anlamıyla bağlı değildirler. Ramazan ayında Ahıska Türklerinin bir bölümü ibadetlerini yerine getirmektedirler. Önemli bir husus da farklı ülkelerde yaşamış Ahıska Türkleri arasında da farklılıklar olduğudur.

Ahıska Türk mollaları, ya da dini liderleri, genellikle evlilik törenleri (toy), ölüm törenleri ve sünnetlerine katılmaktadırlar. Ahıska Türklerinin en önemli tatilleri de yılda iki kez olmak üzere: Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı'nda büyük dini bayram kutlamaları da düzenlemektedirler. Bayramlarda, gün boyunca, Ahıska Türklerinin masalarından geleneksel yemekler; pilav, meyve ve tatlılar gibi yiyecekler eksik olmaz, gün boyunca gelenlere ikram edilir. Kurban Bayramı, Ahıska Türkleri için ikinci önemli bayramdır.

Bu iki dini bayramın yanı sıra, Ahıska Türkleri, eski Sovyetler Birliği'nde yaptıkları ve aslında neredeyse tüm dünya ülkelerindeki gibi 31 Aralık ve 1 Ocak'ta Yılbaşı ve Yeni Yıl Günü'nü kutlamaktadır. Ahıska Türkleri de Ruslardan bazı ritüeller almışlardır. Örneğin, geleneksel ve geleneksel olmayan yemekleri yapıp bir yılbaşı köknar ağacı süslemektedirler (Sovyetler Birliği'nde, Noel ağacı kullanarak Yılbaşı sürekli tatili bağlanmışlardır). Bu tür adetler, kültürel etkileşimin bir sonucu olarak değerlendirilmelidir.

Dil: Ahıska Türkleri, Kars, Ardahan ve Artvin bölgelerinden gelen Türkçenin Doğu Anadolu lehçesini kullanırlar. Onların dili de önemli ölçüde Azericeye benzemektedir. Belli bir dönemde bölgede eğitim dili olarak Azerbaycan Türkçesinin kullanılması, bölgenin güneyinde ve doğusunda Azeri ağız konuşan toplulukların yaygınlığı, bölge ağızında Azeri Türkçesinden izlerin bulunmasına da sebep olmuştur. Tokluoğlu (2013)' göre, 1999 nüfus sayımı verilerine göre, bütün Ahıska Türklerinin neredeyse %95'inin Türkçeyi ana dilleri olarak tanımladığını yazmaktadır. 1999 nüfus sayımında Ahıska Türklerinin %5'i ana dillerini Rusça, Gürcüce, Kazakça ya da Özbekçe olarak belirtmişleridir. Bu veriler bazı Ahıska Türklerinin göç yollarını göstermektedir (Tokluoğlu, 2013, 74). Tarihsel süreçte Gürcülerle; yaklaşık 100 yıllık Çarlık Rusyası egemenliği, sürgün öncesi ve sonrası Sovyet döneminde Ruslarla olan ilişkiler bölge ağızında Gürcüce ve Rusça kelimelerin de yer almasına sebep olmuştur. Yine sürgün sonrası Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan gibi Türk devletleri içinde bulunmaları, bu ülkelerin dilinde eğitim almaları, sayılan ülke dillerinden de kelimelerin alınmasına sebep olmuştur. Bu ağız konuşan kişilerdeki Rusça ve diğer Türk lehçelerinden alınan kelimelerin kullanımı kişilerin eğitim, meslek, sosyal hayat içindeki konumuna göre değişebilmektedir (Demiray, 2011, 314-329).

Ahıska Türkleri, farklı Orta Asya kültürleri içerisinde kendi kültürlerini yaşatmaya çalışmışlardır. Zaman içerisinde, az da olsa kültürel bir etkileşim olmuş ve birlikte yaşadıkları

insanların kültürlerinden etkilenmişlerdir. Özellikle Kazakistan’a yerleşen Türklerin diline Rusça sözcükler girmiştir zira Kazakistan’da en yaygın kullanılan dil Rusçadır. Evlerde geleneksel Kazak yemekleri pişirilmeye başlanmış, giyim kuşamda farklılıklar oluşmuştur. Ama tabii ki sürgün edilen ilk kuşak için tüm bunlar pek fazla söylenemez. İkinci ve daha sonra gelen kuşakların almış olduğu Rusça eğitimden ve bulunduğu ortamdan etkilenmesi söz konusu olmuştur. Aydıngün (2006)’e göre, Ahıska Türk lehçesi günlük yaşam, tarım ve hayvancılık için çoğunlukla Türkçe kelimeleri kullanır iken, diğer birçok kelime Rus ve Sovyet iktidarı döneminde temas halinde bulunulan dillerden ödünç alınmıştır. Diğer diller arasında, Gürcü, Kazak, Kırgız, Rus ve Özbek dilleri dâhildir. Örneğin, Ahıska Türkleri Gürcistan’dan, /kurka/ (meyve), /satxi/ (koyun sütünden peynir), /kakal/ (göz küresi), ve /kort/ tepe gibi sözcükleri ödünç almışlardır. Kazakistan’da ve Özbekistan’da yaşayan Ahıska Türkleri Kazakça ve Özbekçe kelimeleri, özellikle gıdalara atıfta bulunarak ödünç almışlardır. Örnek olarak /kısım/ (erişte), /toxic/ (ahş) ve /xımız/ (kısırak sütünden yapılan bir içki) (Harding vd., 2006, 37).

Bir habercinin 1998 yılında *Moscow Times*’da yazdığı bir makalede belirttiği gibi Rusça, Ahıska Türklerin dilinde kendi yolunu bulmuştur:

“...Evde, Ahıska Türkleri evlerinde 19.yüzyılın garip bir karışım olan Türkçe ve modern Rusça ile, uzun ve mutsuz tarihin dilinde konuşmaktadır. Eski kavramlar için, ekmek ve hayat gibi, Türkçe kelimeler kullanıyorlar, ama uçaklar ve buzdolabı gibi yeni kelimeleri sadece Rusça kullanmaktadırlar...”

1920’lerin sonlarına kadar Ahıska Türkleri, tüm Türk dilleri gibi, Arap alfabesini kullanmaktaydılar. Daha sonra 1920’lerin sonlarında, Latin alfabesi eski alfabenin yerini almıştır. 1930’ların sonlarında, Sovyetler Birliği genelinde Türk dilleri Kiril alfabesine geçiş yapmışlardır. Diğerleri Latin alfabesini kullanırken, bazı eski Ahıska Türkleri, Arap harflerini kullanmaya devam etmişlerdir. Ancak çoğu halen Kiril alfabesini kullanmaktadır (Harding vd., 2006, 38).

Geçmişte, Ahıska Türkleri, standart Türkçe ile temas halinde olmadıkları için, nesilden nesile farklı Türkçe çeşitleri geçmektedir, ama son yıllarda Türkiye’de konuşulduğu gibi Ahıska Türk lehçesi ve Türkçe arasında daha fazla temas olmuştur. Post-Sovyet dönemde, Türk hükümeti Ahıska Türkleri için Orta Asya’da bazı kent merkezlerinde Türk dilinin eğitimi için programların sponsorluğunu sağlamıştır ve profesyonel Türkçe öğretmeni olabilmeleri için Orta Asya’da Ahıska Türklerinin Türkçe eğitimlerine destek vermiştir.

Her iki dildeki akrabalık adlandırmalarına bakıldığında:

Aba-anne

Ata,baba – baba

Apa-anne ve kendinden yaşça büyük bayanlar için kullanılır

Emi-amca

Bibi – hala

Hala – teyze

Düngür – Dünür

Görüm – görümce

Şennik – kendi toplumundan olan kimse (Bknz. Ek 8).

Yaşanan göçler Ahıska kişi adlarına da yansımış ve zamanla nüfus cüzdanlarına bulundukları coğrafyalara özgü adlar da eklenmiştir. Örneğin: Fatma, Leyla, Hande, Aida, Zarema, Çiçek, Edelet, Aslı, Sevda, Naz, Sibel. Orhan, Roman, Ruslan, Rüstem, Telman, Cumalı, Mikayıl vs. (Yüzbey, 2008, 685).

Son yıllarda, Ahıska Türkleri ticaret ve eğitim amacıyla da Türkiye'ye seyahat etmeye başlamışlardır. Bu sayede, çeşitli kitaplar ve müzik cd'leri almaktadırlar. Ayrıca, Eski Sovyetler Birliği genelinde pek çok Ahıska Türkü, Türk uydu televizyon kanallarına sahiptir. Buna nedenle, Türkiye'de kullanılan Türkçeyi öğrenmektedirler. ABD'de olanların Türkçesi de oradaki Türk toplumu ile artan temasları sayesinde, Türkiye Türkçesine giderek yakınlaşmaktadır.

Antalya'ya yerleşen Ahıska Türkleri kendi Türk lehçelerini, Rusça ve göç ettikleri ülkelerin dillerini, Kazakça, Kırgızça ya da Özbekçe gibi, bilmektedirler. Genç çiftler ve onların çocukları hızlı konuşmak istediğinizde ya da derin tartışmaları yapacakları zamanda kendi aralarında Rusça konuşurken, yaşlılar kendi aralarında Ahıska Türk lehçesinde konuşmaktadırlar. Kentsel alanlarda doğan ve yetişen çocuklar arasında yaygın dil kaybı olmasına rağmen, birçok Ahıska Türkü, yaşı ne olursa olsun, Ahıska Türk lehçesinde konuşulanları anlamakta, kırsal bölgelerde olanlar ise dili kullanmaktadırlar. Aile içinde Ahıska Türkçesinin konuşulması, daha çok ailenin yaşlı bireylerinin hayatta olduğu ve genç kuşakla birlikte oturulması halinde söz konusu olmakta; ancak, buna rağmen birçok durumda genç kuşaklar ana dillerini anlamakta, fakat konuşamamaktadırlar (Yüzbey, 2008, 685). Seksen beş yaşında bir Ahıska Türk, evde hangi dilde konuşuyorsunuz sorusuna şekilde yanıt vermiştir:

“...Evde kendi dilimizde konuşuyoruz ama çocuklar Rusça konuşuyor. Ben toruna Ahıska Türkçesinde, ana dilde soru soruyorum ama o bana Rusça cevap veriyor. Bazen onları zorluyorum... Ben Rusça iyi anlamıyorum, diyorum...”

Ahıska Türkleri için kendi anadilleri kendi kültürün taşınmasında bir araç olarak büyük önem taşır ve buna bağlı olarak kültür devam etmektedir. Onlar tıpkı Kazaklar gibi kendi dillerini koruma yolunu tutmuşlardır. Onlar bireyin sadakatini kendi anadiline dair bilgisi ile kültürüne hâkimiyeti ile ölçerler. Etnik köken bakımından, coğrafi bakımdan ve tarihsel bakımdan yaşanan karmaşalar Ahıska Türklerinin geniş bir kültüre sahip olmasına neden olmakla birlikte asimilasyon riskini de doğurmuştur. Bu nedenle Ahıska Türkleri ayrımcılığa karşı bir reaksiyon olarak kültürlerini korumaya çalışmışlardır.

Tüm Ahıska Türklerinin dillerine sadakatleri sayesinde, dilin geleceği hakkında endişe etmeleri için haklı nedenleri vardır. 1944 yılında sürgünü yaşayan nesil, dilinin korunması ve geleneksel kültür için güçlü savunucular olmuştur. Bu kuşağın geçmesiyle birlikte, kültür koruyuculuğu unvanını kimin taşıyacağı ve kimin savaşıacağı merak konusu olmuştur (Yüzbey, 2008, 685).

Sosyal Özellikler, Gelenekler, Yemekler, Giyim Tarzı: Neredeyse tüm Ahıska Türkleri, Gürcistan’da doğan ya da orada doğan insanların torunları olarak, Gürcistan’da dedelerinin geldiği köylerinin adlarını bilirler. Her köy grubunun, Gürcistan’da köyün adından –li (‘nereden’ anlamda) eki ile türetilen özel adları vardır. Bu nedenle, Honali, Hona’dan gelenlerin adıdır ve Gildali, Gilda’dan gelenlerin adıdır. Bazı Ahıska Türkleri, köy grubu içindeki insanlarla evlenmektedir, ya da en azından yakın bir mesafede yaşamak gerektiğine inanmaktadırlar. Bu geleneği destekleyen bir atasözü vardır: *“Kim kızı öptü, hiç evlenmemeli; kim uzaklardan getirilmiş ise, o kız da iyi değildir”* denmektedir (Harding vd., 2006, 38).

Ayrıca köy grupları, Ahıska Türkleri yakınlarının kendilerini büyük gruplara bölmektedir (kovum ya da kohum). Çoğu Ahıska köy grupları, birkaç farklı köyün setlerinin ve kendi ayrı adlarını içermektedir. Bu isimler bazı fiziksel özellikleri, mesleki becerileri ya da etnik köken belirten takma adları dayanmaktadır. Örnekler Işık, Kömürcügil ve Arap vardır. Geleneksel Müslüman isimleri diğer isimlerden kaynak almaktadır.

Ahıska Türkleri kendi soylarına dair alışılmadık şekilde detaylı bir bilgiye sahiplerdir. Birçok Ahıska Türkü dört-beş kuşak, hatta yedi kuşak gerideki izlerini takip edebilmektedirler. Genellikle bu bilgilerin kolayca ezberinin yapılabilmesi için sözlü olarak anlatılmakta ve bazı Ahıska Türk çocuklarına uyaklı olmak için– örneğin, İlimzhan, Salimzhan yada Sarvar, Dzhafer, Nufar, Zufar ve Anvar gibi isimler verilmektedir. Ancak, çoğu insan yazılı soyağacı listelerini bir araya koymaktadır. Örneğin, Krasnodar bölgesinde

Chechla köyünden bir Ahıska Türkü tarafından derlenen bir listede 61 çekirdek aileye ait olan 166 yakın (87 isim) hakkında bilgi edinilebilmektedir. Bu listenin yazarı, tek bir boşluk olmadan yedi nesil öncesine kadar atalarının hatıralarını bilmektedir (Harding vd., 2006, 22).

Evlilik: Aile bağlarına verilen önem Ahıska Türk toplulukların temel özelliklerinden biridir. 1944 yılından sonra, yani sürgün sonrasında, aile ve köy bağları, Sovyet rejiminin ayrımcı politikalarına karşı bir tepki olarak Orta Asya’da daha da güçlenmiş, ve karşılaşılan zorlukları aşmak üzere önemli bir yaşam aracı olarak sürülen insanı bağları karşılar (Harding vd., 2006, 27).

Ailenin rolü, evlilik, cenaze, sünnet gibi adetlerde son derece önemlidir. Ailede karşılıklı yardımlaşma esastır. Yaşlılar geleneklerin korunmasında ve aktarımında önemli bir rol oynamaktadırlar. Ahıska Türklerinde eşlerin ailelerinin öneminde bir eşitlik söz konusudur. İki tarafın ailesine saygı eşler için esastır. Güçlü aile bağları sayesinde, Ahıska Türk toplumu yaşanan tüm göçlere rağmen, kültürünü sürdürmek için çabalamış ve hep dayanışma içinde olmuştur. Geniş aile bağları çok güçlüdür. Bunun devamında coğrafi yakınlık esas olsa da, uzakta olanlarla da bu bağlar sürdürülmektedir.

Ancak, Ahıska Türk aileleri iki-üç kuşak birleştirilerek genişletilmektedir. Genellikle bir çiftte en az iki-üç çocuğu bulunmaktadır ve hane halkı, büyüklüğe göre altı-sekiz üye arasında değişmektedir. Ahıska Türk geleneklerine göre, ebeveynler en küçük oğullarıyla yaşarlar. Çoğu evlilik planlanarak yapılmaktadır. Genellikle Ahıska Türkleri, gelinin ve damadın aileleri akraba olduğu için evlilikleri engellemektedir. Yine de, ilk kuzenler arasında evlilikler de gerçekleşmektedir. Orta Asya’da geleneksel olarak Ahıska Türkleri bile topluluk dışında diğer Müslümanlar ile karmaşık evlilikler kabul görmemektedir; çünkü kendi kültürünün korunması adına ve toplumun geleceği için bir tehdit olarak dikkate alınmıştır (Harding vd., 2006, 23).

Gelenekler: Ahıska Türkleri için en önemli yaşam olayları sünnet, düğün ve cenaze vardır. Bu olaylar Müslüman, Kafkasya ve Rus geleneklerini ve uygulamalarını yansıtmının yanı sıra Ahıska Türklerine özgü de olmaktadır (Harding vd., 2006, 28).

Sünnetler: Geleneksel olarak bir molla tarafından gerçekleştirilen sünnetler bugün genelde ameliyatla gerçekleştirilir. Büyük bir kutlama (sünnet toy) ile aile tarafından, arkadaşlar, akrabalar, komşuları içeren bir davetli listesi hazırlanır. Kirvenin (vaftiz babasına benzer) ailesi çocuğa ve çocuğun ailesine hediyeler getirirler. Kirve ailenin bir akrabası olmak zorunda değildir, ama aileye saygılı birisi olmalıdır. Bu olaydan sonra, kirvenin ailesi ve çocuğun ailesi her zaman bağlı olacaklardır (Harding vd., 2006, 29).

Düğünler: Düğün resmi evlilikten önce gelir. O dönemlerde, damadın ailesi geline altın takılar verirler. Resmi teklifin ardından bir nişan töreni yapılır; iki – dört hafta içinde, herkes

anlaşmayı onaylamak için tatlı içecek servisleri (şerbet) eşliğinde buluşur. İki taraf, tüm aile üyeleri için, özellikle geline ve damada, hediye alırlar. Genellikle nişan dönemi bazen bir ay bazen bir yıl veya daha uzun sürebilir. Asıl düğün tam bir gün ya da geçmişte daha yaygın olduğu gibi nadiren iki gün daha sürebilmektedir. Damat evinden gelinin evine giden bir tören alayı ile başlar. Tören alayı damadın yakın ailesi, molla, damadın sağdıç ve yenge denilen bir kadın ve diğerleri ile oluşturulur. Tören alayı beyaz bir elbise ve renkli katha giymiş ve yüzünü kaplayan bir mendilin ardında gizlenen gelinin damat ile evine gitmesiyle tamamlanır. Tören alayı da gelinin ailesinden bir kadın (gelinin yengesi) ve diğer yakınları içermektedir. Gelini ve damadı evlerine giderken müzik ile karşılarlar. Molla duaları okurken sonrasında, damat ve onun arkadaşları (evli adamlar olmalı) çatıya tırmanmaya ve madeni paraları ve tatlıları gelinin ve diğer üyelerin üzerine dökmeye başlarlar. İnanılmaktadır ki şeker yakalayan kız kısa süre sonrasında evlenmektedir (Harding vd., 2006, 30).

Gelecekteki kocasının evine girmeden önce gelin, bir veya bazen iki tabak kırar ve kapının eşiğine balı sürer. Bu ritüel çiftlere mutluluk getirmek için tasarlanmıştır. Daha sonra gelin odanın bir köşesinde oturur ve gelecekte çocuk sahibi olmasını sağlamak içine onun kucağına bir bebek oturtulur. Herkes, hem erkekler hem de kadınlar, sessizce başını eğerek, onu tebrik ederler. Bu olay sırasında, damat sembolik olarak gelinin eşyalarının parasını gelinin ailesine ödemektedir. Yakınları da gelinin ailenin refahı sağlamak için damadın ayakkabısının içine para yerleştirirler (Harding vd., 2006, 16). Gelin daha sonra damadın ailesinin onun için satın aldığı özel bir gelinliği giymek için kalkar. Yeni bir elbiseyle hala başörtülü ve yüzü kapalı olarak dönerek halının üstündeki bir sandalyede oturur. Damadın arkadaşı (sağdıç), sembolik olarak “dilini mi keseyim, başını mı” der. Herkes “dilini” der. Babası ona altın getirene kadar (genellikle küpe şeklinde) gelin yüksek sesle konuşamaz ve sesini yükseltmez. Sağdıç daha sonra bıçak ile gelinin başının üzerinde sallanırken, damadın arkadaşları balonları patlatırlar. Gelin sadece bundan sonra mendilini çıkarıp yüzünü gösterebilir (Harding vd., 2006, 16).

Düğün, bayramda olduğu gibi, evin büyük alanında (genellikle iç bahçede), ya da - günümüzde sık sık olduğu gibi- kiralanan bir mekân ya da restoranda başlamaktadır. Genellikle yüzlerce misafir; kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı masalar yapılmaktadır. Bazen yeni evliler, tatlılar, meyveler ve hediye ile süslenmiş ayrı bir masada en iyi erkek arkadaş ve nedime ile birlikte oturmaktadır. Damat ve arkadaşlarının yemek için izinleri vardır, ama gelinin yoktur. Misafirler parayı hediye olarak verince, gelin ve damadın hediyeleri alırken yükselmesi gerekmektedir.

Cenazeler, Ahıska Türkleri için son derecede önemli bir olaydır. Konuk sayısı yüzlerce olabilmektedir. Eski Sovyetler Birliği’nde de, farklı ülkelerden birçok akraba, ölüye

duydıkları saygıyı göstermek için cenazeye katılırlar. Evin içinde kadınlar toplanırken, erkekler ölenin evinin avlusunda toplanırlar. Ölünün vücudu, evde en fazla bir gün bekletilir.

Mezarlıktan döndükten sonra, erkekler ölü evinde verilen cenaze yemeğine (heyrat) katılır. Cenaze yemekleri de ölümden sonraki 7. ve 40. günlerde ve sık sık da 9. ve 52. günlerinde düzenlenmektedir. Evin avlusunda 40. günde gerçekleşen, cenaze yemeği için helva (un ve tereyağıyla kızarmış ve şurup ile içeren bir yemek) büyük bir tencerede hazırlanır.

Çarlık Rusya'sında, Ahıska Türklerinin kendi sosyal sınıf yapısı bulunmaktaydı. Hiyerarşik olarak üstte asalet üyeleri (beyler) ve varlıklı insanlar (ağalar) vardı. Çoğunlukla Sovyet döneminde toplumun dönüşümü bu yapının ortadan kaldırılmasına yol açtığı için, bugün beylerin ve ağaların güçleri büyük ölçüde azalmıştır (Harding ve Aydıngün, 2006, 16). Eski toplumsal yapı artık olmasa da, Ahıska Türklerinin yine de kendi liderleri ve önde gelenleri bulunmaktadır. Ahıska Türk topluluklarındaki hiyerarşi aşağıdaki şekilde açıklanabilir:

- Yaşlı erkeklere büyük bir saygı gösterilmektedir. Onlar, toplumun ahlaki normlarını savunan, normları yönlendiren ve gelenekleri koruyan kişilerdir.
- Geniş aile içindeki yaşlılar sadece geleneksel yetki sahibi değil, aynı zamanda ekonomik gücü de ellerinde bulundururlar. Onların liderliği bazen sadece aileyi değil tüm topluluğu kapsamaktadır. Rusya'da bazı yerleşim alanlarında, Ahıska Türkleri bir lider grubu oluşturmakta ve bu Yaşlılar Konseyleri olarak adlandırılan bir kurum olmaktadır.
- Geniş ailede ya da çekirdek ailede yaşlı bir kadın 'çöpçatanlık' stratejileri ve bir ailenin genç üyelerinin uygun davranışlara sahip olarak yetişmesinden sorumludur.
- Ahıska Türk kadınları sık sık Kuran okuyan ve manevi konularda danışılan kadındır. Bazı zamanlarda, dini konuları yorumlarken mollalar ile rekabet edebilirler.
- Bayram zamanında sosyal topluma başkanlık yapan bir adam – Tamada, olarak bilinir, diğer insanların yanı sıra düğün ve sünnet gibi büyük kutlamalara davet edilmektedir. Tecrübeli bir tamada çatışmaları ve tartışmaları çözerek törenlerin devam etmesine yönelik bir garanti olabilmektedir.
- Molla veya erkek olan din lideri – Molla yetkisi, genellikle sünnet ve cenaze törenlerini kapsar, büyük çaptaki dini törenlerle ilgili değildir. Mollalar resmi din eğitimi almıyorlar. Onların asıl hocaları yaşlı mollalardır; bazıları Kur'anı kendileri öğreniyorlar.
- Dış dünyada önemli konuları bilinen insanlar – Nüfusun nispeten küçük bir kısmını temsil eden bu grup, Ahıska Türk topluluğu dışındaki makam mevkilerdeki

öğretmenler, doktorlar ve alimler gibi profesyonel insanlardır. Onlar, otoritelerini Ahıska Türk topluluğu dışında icra ederken, aynı zamanda topluluk içindeki kendi statü ve etkilerini de güçlendirmektedirler.

– Vatan gibi resmi kuruluşların liderleri – Rusya’da yetkililerle toplantılarda, insan hakları aktiviteleri ve Ahıska Türklerinin, sorunları ile toplumun ilgileri ve refahını temsil eden resmi liderleri vardı. Bu kuruluşların otoritelerinin, toplumun sınırlarını aşarak, birçok Ahıska Türkünün çok sınırlı nüfuzlarını temsil ettiklerini görebilirsiniz. Önemle belirtmek gerekir ki, Ahıska kuruluşları kendi aralarında birleşmiş iken, uluslararası gündemde Ahıska Türklerinin insan hakları konusunu ortaya koymak için büyük bir anlaşmalar yapmışlardı (Harding vd., 2006, 16).

Yemekler: Ahıska Türklerinin yemekleri hem Orta Asya hem de Güney Gürcistan’ın yemeklerini içermektedir. Aynı zamanda eski Sovyet Birliği’nin kent yaşamına göre birçok özel unsurları da içermektedir. Günlük olarak, patates, pirinç, eti yumurta, peynir, ekşi krema ve bal yiyorlar. Genellikle kahvaltı tereyağı ile ev yapımı ekmek, ev yapımı peynir ve pişmiş veya haşlanmış yumurta içermektedir. Aynı zamanda ev yapımı ekşi krema (kaymak) içerebilmektedir. Öğle ve akşam yemeğinde, etli pilav, lahana veya pancar çorbası, etli haşlanmış patates, lahana dolması veya yaprak sarması (dolma) ve etli veya peynir ile yuvarlak kek çeşitleri içerebilmektedir (Harding vd., 2006, 16).

Ahıska mutfağında hamur işlerine ve hamur yemeklerine ağırlık verilmektedir. Bulundukları her coğrafyanın yemek kültüründen etkilenmişlerdir. Yemek adları bunun bariz göstergesidir: haçapur, lağman, beşparmak, tohaç, bazlama, kete, getmer, peraşki, hinkal.

6.3 Eğitim

Antalya’da yaşayan Ahıska Türklerinin eğitim seviyelerinin bölgenin yerlileriyle kıyaslandığında oldukça yüksek konumda olduğu söylenebilir; özellikle düşük gelirli düşük eğitim seviyeli ailelere nazaran... Yaşanan önemli problemlerden bir tanesi çocukların okula kaydedilmesi problemidir. Çünkü Ahıska Türklerinin Türkiye’de vatandaşlık ve tarihi süreçten kaynaklı hukuki kimlik edinimi sıkıntıları hala devam etmektedir. Ahıska Türkleri, Sovyet ve Sovyet sonrası dönemde deneyimledikleri kötü muamelenin tersine Türk öğretmenlerin ve yetkililerin kendilerine sempati ile yaklaşmakta olduklarını belirtmektedirler. Vatandaşlık ve kayıt problemi yaşayan çocuklar, okul yetkilileri ve öğretmenlerin enformel girişimleriyle tolere edilmeye çalışılmaktadır. Türkiye’nin 1990 yılında de kabul etmiş olduğu BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1995’te Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Bu sözleşmeye göre, tüm siyasi ve diplomatik ilişki ve kuralların üzerinde, her

çocuğun eğitim almak ve okula kaydedilebilme hakkı mevcuttur. Aksi durumda Ahıska Türkü Çocukların hakları korunmamış olacaktır (Aydingün, 2007, 350-352).

Milli Eğitim Bakanlığı'na göre diploma denkliğinde resmi bir problem yoktur ve ailelerin çekimserliğinin sebebi dil ve iletişimle ilgili olan sorunlardır. Ayrıca diploması olmayan ve eğitim hayatına devam etmek isteyen çocuklar bir önceki dereceden devam etmek durumundadır. Noter onaylı diploma çevirilmesi ve onaylanma işlemi bürokratik zorluklar ve maliyet sebebiyle Ahıska Türklerini sıkıntıya sokmaktadır (Aydingün, 2007, 350).

Türkiye Cumhuriyeti Sınavı (TCS), Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı (YÖS) ve Türk Dili Öğretme Merkezi (TÖMER) sınavlarında başarılı olan Ahıska Türkü öğrenciler Türkiye'den burs alarak eğitim görebilmektedirler. Ahıska Türklerinin istedikleri şeyse, anavatanları ve soydaşları olarak gördükleri Türkiye Cumhuriyeti'nde diğer yurttaşlarla eşit konuma sahip olabilmektir (Aydingün, 2007, 353).

YEDİNCİ BÖLÜM

ANALİZ ve BULGULAR

Bu bölümde Antalya'ya yerleşmiş ve burada yaşayan Ahıska Türkleri ile yapılan görüşmelere yer verilmiştir. Araştırma kapsamında, Antalya Bölgesi'nin çeşitli semtlerinde kişisel bağlantılar ve Ahıska Türk Derneği aracılığı ile kurulan bağlantılar ve ulaşılan 5 Ahıska Türkü ile mülakat gerçekleştirilmiştir. Mülakat yapılan kişilerin 4'ü kadın, 1'i ise erkektir. Yaşları 21 ile 87 arasında değişmektedir. Yaş ortalamaları 45,6'dır. 87 yaşında olan en yaşlı Ahıska Türkü, mülakat yapılan tek erkektir. Kadın Ahıska Türklerinin yaş ortalaması 35,2'dir. Görüşme yapılan 87 yaşındaki Ahıska Türkü, sürgün dönemini birebir yaşamış ve sürgünün anılarını canlı olarak hatırlayabileceği bilinçli bir yaşta (17 yaş) bu insanlık suçuna tanık olmuştur. 65 yaşındaki bir diğer Ahıska Türkü ise sürgünü yaşayan kuşaktan hemen sonraki ilk kuşağa mensuptur. Mülakat yapılan diğer kişiler ise sürgünü sadece ailelerinin anılarından duyan ancak vatan ve aidiyet karmaşasını ağır bir şekilde tecrübe eden kesimin bir parçasıdır.

Analizimizi elimizdeki verileri belli başlıklar altında kodlayarak gerçekleştirme gereği duyduk. Çünkü elimizdeki dağınık ve kapsamlı veriyi odak noktamıza göre düzenlemek istedik. Ayrıca analizimizde neden-sonuç ilişkileri, katılımcıların kendi beyanları ve akademik yorumumuza yer verdik. Belirlediğimiz başlıklar şu şekildedir;

- 1.Göç
- 2.Etnik Ayrımcılığı
- 3.Sosyal Kapanma ve Asimilasyon Korkusu
- 4.Sosyal Dayanışma ve Kayıpların Yaratdığı Üzüntü

7.1 Göç

a) Aidiyet ve Vatan

Ahıska Türkleri'nin karmaşık tarihi, yaşadığı sürgünler ve göçler sonucu «vatansız» konuma düşmeleri akademik anlamda bir çok soru işareti ve araştırma ihtiyacı doğurmuştur. Bu durum, kişilerin subjektif değerlendirmelerine de yansımış olup, katılımcıların aidiyet ve vatan konusundaki görüşleri ayrı ayrı özetlenmiştir. Katılımcı-1'e (32 yaşında, kadın) göre ;

“...Kazakistan ve Kırgızistan'ı vatanım olarak hiçbir zaman görmedim. Oraya zorunlu olarak sürgün edildiğimiz gerçeği ve geçici olarak yerleştirildiğimize dahil verilen sözler büyüklerimizden bana da geçmiş, içime işlemiştir. “Orada zorunluluktan doğdum, dolayısıyla

orası gerçek vatanım olamaz” diye düşünüyordum hep çocukken...”

Katılımcı-1’in sözlerinden de anlaşılacağı gibi sürgünü yaşayan kuşak, üzüntü ve sivrulmuşluk hissini çocuklarına empoze ederek çocuklarının zorunlu olarak göç ettirildikleri veya sürüldükleri gerşğini çocuklarına yansıtmışlar ve sürgün yerlerinin vatan olarak benimsemeleri riskinin önüne geçmeye çalışmışlardır. Bu, yaşanan travmaya duyulan tepkiye dayanan bir savunma mekanizması olmakla birlikte, ait hissedilen kültürün Türk kültürü ve ait olunan kimliğin Türk kimliği olmasıyla ilişkilidir. Bu durum sürgün sonrası kuşaktan bazı kişilerde bulunan veya doğulup-büyünen yerin vatan olmadığı hissini uyandırarak, vatanın neresi olduğu konusunda ve aidiyet duygusu kousunda kafa karışıklığı yaratmıştır. Katılımcı bu durumu, az önceki beyanının devamında şöyle belirtmektedir:

“...Bizim Ahıska Türkleri olarak Türkiye’ye göç etmemizin sebebi sadece tarihi vatanımıza kavuşma ihtiyacı değildir; aynı zamanda büyük zorluklarla koruduğumuz kimliğimizi ait olduğu güvenli bir yere taşıma içgüdüsüdür...”

Bu açıdan bakıldığında kimliğin açıkça yaşanmadığı ve saklanmak zorunda kaldığı yerler tam anlamıyla vatan olarak kabul edilememektedir. Weberyan bakış açısına göre tabakalaşmanın göstergelerinden biri olan ırk ve etnisite kişinin statüsünü ve dünya algısını belirlemektedir. Kimliğin dayatıldığı (Literatürde Ahıska Türkleri tarihi bölümünde açıkça anlatılmıştır) veya zorla değiştirildiği dönem ve yerlerde kişiler yabancılık, dışlanmışlık ve haksızlığa uğramışlık hissiyle savunma mekanizması olarak aidiyet duydukları yer beyanını vurgulamaktadırlar. Katılımcı-5 (23 yaş, kadın) bu konuda şunları belirtmektedir:

“...Kazakistan’da yaşadığım zaman, kendini yabancı olarak hissediyordum, kendim kimliği bile ben saklıyordum. Benim Kazakistan Cumhuriyet kimliğinde uyruk yerinde boş yeri bıraktım, çünkü benim babamın kimliğinde uyruk yerinde Azeri yazılıyordu, ama ben kendi kimliğimizi kaybetmek istemedim. Ben asıllı Türküm ve hiç bir zaman yabancı kimliği almayacağım. Bu da benim prensibim...”

Kültür, etnisiteden etkilendiği düzeyde inançlarla da ilişkili bir kavramdır. Bu açıdan yaygın inanca mensup olmak statüyü etkileyen bir faktördür. Katılımcı-2 (87 yaş, erkek), bu bakış açısına göre ait olduğu vatani şöyle açıklamaktadır:

“...Biz Müslümanız Elhamdülillah. Yaşasın Türkiye. Bizim vatanımız Türkiye! Var olsun!...”

Bu açıdan Türkiye, bir nevi “ütopik bir cennet” ve “sıla” anlamı taşımaktadır. Göç ettikleri bir çok ülkede kendi kimliklerini korumak ve yaşadıkları yere ait olmak konusunda büyük bir ikilem ve seçim yapma zorunluluğu altında kalan Ahıska Türkleri, Türkiye’yi ait oldukları ve oldukları gibi davranabilecekleri güvenli bir liman olarak görmektedirler. Ancak günlük yaşantılarında, eğitim sistemindeki uyum sıkıntılarına bakıldığında Ahıska Türkleri için eve giden yol, çiçeklerle bezeli değildir. Türkiye’ye kendi istekleri dahilinde ve severek gelmiş olsalar dahi, geldiklerinde sıfırdan yeni bir hayat ve iş kurmak, birçok risk almak ve uzmanı oldukları iş dalları yerine daha alt statüde veya tamamen farklı bir statüde çalışma ihtimalini göz almaları gerekmektedir. Etnisite açısından ve iktidar sahibi kuruma dahil olma yoluyla hiyerarşik dezavantaj çözülmeye çalışılsa da, bu sefer de ekonomik sorunlardan dolayı dezavantajlar ortaya çıkmaktadır. Katılımcı-1 bu durumu şöyle özetlemektedir:

“...Türkiye’ye taşınan ya da taşınma planları yapan akrabalarımıza bakıyorum da, çoğunun, maddi durum ve aldıkları eğitim itibariyle taşınmaları akıl karı iş değil. Çünkü yaşadıkları ülkede bir düzen, çevre, statü ve belli bir maddi gelir elde etmişken Türkiye’de onları ne hazır bir iş bekliyordu ne ciddi bir devlet desteği, üstelik sahip olduklarını bile kaybetme olasılığı yüksekti. Çoğu Ahıska Türkü için, ailem için de olduğu gibi, önemli olan yeni nesillerin, Türk olarak ait oldukları yerde yaşamaları ...”

Katılımcının da sözlerinden anlaşılacağı gibi Ahıska Türklerinin Türkiye’ye göç süreçleri maddi beklentiler ve refah isteğinden çok, köklerine dönüş, etnik birlik ve çocuklarının Türk kimliği ile yetişmesini sağlama isteğidir. Bu açıdan ekonomik sınıfta çok statü önemsenmiştir. Ancak Ahıska kültüründen göç edilen yerde hâkim olan kültürlere (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Gürcistan, vb.) geçiş aileler için ne kadar zor olmuşsa, Türkiye’ye göç eden ailelerin şimdiki nesline ait olan bireyler için de ailelerinin göç ettiği yerdeki kültürden sıyrılıp Türkiye Türklerinin kültürüne alışmak o kadar zor olmuştur. Bu durum Katılımcı-1 tarafından şöyle özetlenmiştir:

“...Bir süre devlet yurdunda kaldım. Yurtta kalan öğrenciler arasında eski Sovyet bloğu ülkelerinden gelen veya benim gibi Ahıskalı öğrenciler çoğunlukta idi. İlk aşamalarda ister istemez aynı dili ve ortak bir kültürden geldiğimiz için daha çok onlarla arkadaşlık yapıyordum. Ama aradan 2 sene geçtikten sonra Türk öğrencilerle aramdaki farkın gittikçe azaldığını fark ettim ve arkadaşlarımdan çoğu Türk’tü. Aynı durum Türkiye’ye gelen Ahıska Türkü aileleri için de geçerli. Taşınan ailelerin büyük bir çoğunluğu, ailem dâhil, Rusça bildiklerinden ve Turizm sektöründeki geniş istihdam olanaklarından yaralandıklarından Antalya’da yaşıyor. Antalya,

çocukluğumu geçirdiğim kasabayı aratmıyor. Sanki hepsi olduğu gibi Antalya'ya taşınmaya anlaşılmış gibi. Gene komşuluk ilişkileri, dayanışma ve her etkinlikte bir araya gelmeler yaygın. Ama bu bağların gittikçe azaldığını görüyorum, özellikle yeni kuşaklarda...”

Sürgün veya zorunlu göç sonucu gidilen yerlerdeki uyum sorunları, gönüllü olarak, isteyek gelinen ve sempati ile yerleşilen Türkiye’de aynı şiddette görülmemekle birlikte, gelen Ahıska Türkler için uyum sürecini daha kolay ve kısa sürede yaşanmaktadır. Bu kısa süreç atlatıldıktan ve iskan, iş ve entegrasyon problemleri çözüldükten sonra Ahıska Türklerinin Türkiye’ye aidiyetleri önemli ölçüde sağlanmaktadır. Katılımcı-2 bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“...Biz çok mutluyuz Türkiye’ye geldikten sonra. Biz Allaha şükür ediyoruz ki, kendi topraklarımıza geldik diye. Çocuklarım işe sahip olmuşlar. Biz yaşlılar bu güzel havada parkta buluşup kendi yaşadıklarımızı anlatıyoruz...”

Katılımcı-3 (65 yaş, kadın) bu konuda:

“...Ben Kazakistan’da Kaskelen ilçesinde yaşıyorum. Ama benim çocuklarım Antalya’ya yerleşmişler. Ben de buraya gelip gediğim. Çocuklarım ve torunlarım iş sahibi olmuşlar. Kim emlakta çalışıyor, kim de rehber olarak turizm sektöründe çalışıyor. 2 çocuğum Türk vatandaşı olmuşlar. Başkaları da daha alamadılar. Sadece oturma ve çalışma izinleri var, o kadar. İnşallah Türkiye bize sahip çıkarlar. Biz de Türkiye’ye yerleşeceğiz...”

Bürokratik zorlukların yarattığı sıkıntılar ve coğrafi mesafeye rağmen tarihi bağları da önemseyen ve karmaşık olaylar dizisi boyunca bu tarihi gönül bağına tutunan bazı Ahıska Türkleri kendilerini Osmanlı Türkü dolayısıyla Türkiye Türkü olarak görmektedirler. Katılımcı-3 bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“...On iki yıl nereye ilk sürdüler orada yaşadık. Ama ben altmış yıldır Orta Asya’da yaşıyorum, ben Türküm, Kazak Türküm değilim ben, ben Osmanlı Türküm...”

Katılımcılarımız arasında kendini Türkiye’ye ait görenlerin yanında, kendilerini birden fazla vatana ait hissedenden kişiler de vardır. Bu kişiler dünyaya geldikleri bölgenin yanında tarihsel köklerin de aynı derecede öneme sahip olduğunu belirterek yaşanılan iki yerin de vatanları sayılacağını belirtmişlerdir. Katılımcı-5 bu konuda:

“...Benim 2 tane vatanım var; ilk olarak Kazakistan, çünkü benim çocukluğum orada geçti,

ikinci ise tabii ki Türkiye! Ben hiçbir zaman ne de kendi kökenlerini unutmayacağım, ne de nerde yaşadığımı ülkeyi!...Türkiye'ye geldikten sonra ve bir ay yaşayınca ben inanmıyordum gözlerime. Çünkü Türkiye'ye gelmek ve burada seven bir mesleği çalışarak, amacımı gerçekleştirdim. Benim mutluluğa hiçbir sınırı yoktur. Şimdi oturma izinin 3.sene geçiyor, ve umarım en yakın zamanda vatanımda vatandaş olarak yaşayacağım..."

Katılımcı-4 ise bu konuda;

"...Bütün devlet iyi olsun, içinde de bizim oğluşağımız (çoluk-çocuk), kendimiz de iyi olalım. Bu dileğiyle bu günlere birlikte geliyoruz. Topraklarımız savaşız, göğümüz açık, soframız bol olsun. Kendim Kazakistan'ı da Türkiye'yi de çok seviyorum. Hepimiz iyi olalım..."

diyerek sınırların ötesinde ve yaşanılanların ardından asıl önemli olanın barış içinde ve istikrarlı bir hayat olduğunu vurgulamıştır.

Önemli bir diğer olgu da, hiçbir yere ait hissedemeyen katılımcıdır...Çünkü Ahıska Türkleri Kazakistan, Rusya, Özbekistan, Kırgızistan vb. yerlerde Türk kimlikleriyle dışlanmakta, Türkiye ise genellikle Rusça konuşmaları ve Rus kültürüne daha yakın olmaları sebebiyle Türk kabul edilmemektedirler. Bu da iki tarafa da ait olamama ve tam anlamıyla "vatansızlık hissi" doğurabilir.

Katılımcı-3 Türkiye'de yaşadığı bu yabancılaşma duygusu hakkında şöyle demektedir:

"...When I just came to Turkey I thought " Yes! Finally! My motherland" but at the end I realized that it is not like this.... I don't feel myself as I'm home. (...Türkiye'ye geldiğimde "Evet! Sonunda! Anavatanımdayım!" dedim ama sonunda farkettim ki pek de öyle değil... Kendimi evimde gibi hissedemedim...)."

Aynı katılımcı Kazakistan'da yaşadığı süre için de şunları belirtmektedir:

"...But I never felt myself limited in something or miserable because I'm not Kazakh and living in Kazakhstan... it seems like in the recent years this tendency started to grow - separation tendency... I think this is a huge omission in the policy of our government cause our country had force in the unity of its nations.... Shortly I felt myself quit convenient but not confident in my future at all 100%... (...Kazakistan'da yaşayan ama Kazak olmayan biri olarak kendimi sınırlandırılmış veya zavallı hissetmedim.Bu durum daha çok son yıllarda ayrımcılığa dair bir hassasiyet ve gerginlik ortaya çıkmasıyla gelişmiş gibi. Bence bu durumda rol oynayan büyük şeylerden biri ülkemizin hükümeti ve politikalarının eksikliği ve Kazak milliyetini azınlıklara dayatmasıdır.Kısacası geleceğimden umutsuz değilim ancak %100 emin de sayılmam...)."

Tüm bu değişik yaklaşımların yanında kendini dünya vatandaşı olarak görerek nerede yaşıyorsa oraya yarar sağlamaya ve oraya ait olmaya çalışan katılımcılar da mevcuttur. Örneğin Katılımcı-3 bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamaktadır:

"...As I already said I'm not yet part of "Turkish family" and actually this is not my aim. I think I can serve here really good I can be useful for this country and vice versa, but I don't think that I want to be only I Turkish citizen... I prefer to be world citizen. I think as motherland I can mark three countries: Georgia, Kazakhstan and Turkey.

Georgia - because our tradition, music and dances are so close and when I hear Georgian music I have this unexplained feeling that makes me feel warm. Kazakhstan because I grew up there. Turkey because I can build my future here... (...Daha önce de söylediğim gibi, henüz "Türk Ailesinin" bir ferdi değilim ve bu benim temel amacım değil. Bence bu ülke için iyi hizmetlerde bulunabilir ve yararlı olabilirim ama sadece Türk vatandaşı olmak istediğimi sanmıyorum. Ben dünya vatandaşı olmayı tercih ederdim. Anavatanım olarak üç ülkeyi belirtebilirim: Gürcistan, Kazakistan ve Türkiye.

Gürcistan- çünkü geleneğimiz, müziğimiz ve yöresel danslarımız onlarla çok yakın ve Gürcistan müziğini duyduğumda açıklayamayacağım sıcak ve güzel hisler duyuyorum. Kazakistan- çünkü orada büyüdüm. Türkiye- çünkü geleceğimi burada inşa edebilirim...)."

b) Göç ve Sürgünün Psikolojik ve Sosyolojik Belirteçleri ve Tarihi Olgular

Ahıska Türkleri, literatür kısmında açıkça anlatılan tarihi, politik ve sosyolojik sebeplerle göçe zorlanmış ve sürgün edilmişlerdir. Bu bölümde katılımcılar arasında sürgünü gören, sürgünü yaşayan kuşaktan bir sonraki ve iki sonraki kuşaktan kişilerin deneyimledikleri tarihi olgular üzerinden göç ve sürgünün psikolojik ve sosyolojik göstergeleri incelenmiş ve analiz edilmiştir.

Katılımcı-2 sürgünü bire bir yaşayan tek katılımcıdır. 1944 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın gergin atmosferinde kasım ayının dondurucu soğukunda yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır:

"...Ben 1927 yılı anadan olmuşum. Aspinza rayonunda yaşıyorduk. On sekiz yaşındayken bizi buraya sürdüler. Ben orda, tarla'da kazıyorduk, güzün ki ekim ekeceğiz. Akşam geldik eve, yattık ki sabahtan tarlaya gedeceğiz. Sabah saat dörtte sularında, dört asker bizim evimize geldi ve kapıya çaldı. Dediler ki caminin yanında yığılın, orada toplantı olacak. Yığıldık caminin yanına. Geldi Gürcüler toplantı ettiler. İki saat verdiler, ne ki alacaksınız alın, çıkıp gedeceksiniz buradan dediler. Nereye gedeceğiz? Kimse bilmiyordu nereye bize sürgün ediyordular. Gönderildiğimiz yer de bize söylenmedi. Kim ki eşyaları aldı o aldı, kim ki alamadı ise alamadı. Öyle işte bizi Ekim ayında on üçünde sürdüler..."

Katılımcı-2'nin söylediklerinden de anlaşılacağı gibi sürgün beklenmedik bir zamanda gerçekleşmiş ve halk için büyük bir travma haline gelmiştir. İnsanlar günlük rutinleri içindeyken aniden bir araya toplanarak ertesi gün yaşadıkları yerleri eşyalarını yanlarına alamadan terketmek zorunluluğunda bırakılmıştır. Üstelik gidecekleri yerden bile haberleri olmadan yeni ve dayatmaya dayanan bir yaşam kurmak zorunda kalmışlardır. Tarihi kaynaklara göre sürgün, Gürcistan tarafından uzun bir sürede planlanmış, hatta Ahıska Türklerinin içine yüklenerek sürülecekleri trenlerin vagonları bile, hiçbir şeyden haberi olmayan bu halka yaptırılmış ve sürgünden sonra bir daha kullanılmamıştır (Devrisheva, 2006). Göç ve sürgünün, Ahıska Türklerinin psikolojileri üzerinde çok büyük bir etkiye sahip olma nedenlerinden biri de bu durumdur.

Göç kararının deklare edilmesinden sonra gelişen süreç ise Katılımcı-2 tarafından şöyle anlatılmaktadır:

"...Geldiler bizi Amerikan araçlarıyla yüklediler bizi. Ahıska'ya götürdüler, orada trene soktular bizi. Mal trene bizi yüklediler, soktular hepimizi oraya, zannedersiniz mal gibiyiz. Yaklaşık 120 aile bir yük arasında yüklendi. Yolda yemek veriyordular, ama hastalık çok idi, çok soğuktu. Yaklaşık 18 gün ve 18 gece Orta Asya'ya yolculuk ettik. Birçok insanlar tifodan öldü. Millet çıplak idi. Kirlendi, bitlendi herkes. Ölenleri, hastaları götürüyordular bir vagona ve sonra Volga nehre bırakıyordular ölenlerini. Her durakta ölülerimizi boşaltıp bizi yola devam ettirdiler. Öyle geldik Aralık ayında Almata'ya..."

İnsanlık dışı şartlarda yolculuk eden ve 120 ailenin tek bir vagona 18 gün boyunca yolculuk yapması sebebiyle ortaya çıkan bulaşıcı hastalıklar ve soğuk gibi nedenlerle nüfusunun önemli bir kısmının hayatını kaybettiği bir topluluk, yolculuğun ve yaşadıkları durumun zorlukları yanında her durakta kendi ölülerini vagonun dışına atmak zorunda bırakılarak önemli bir psikolojik travmaya ve sosyolojik açıdan insanlık suçuna maruz bırakılmışlardır. Gürcistan hükümeti, yol boyunca Ahıska Türklerine hayatta kalmaya yetmeyecek kadar az kaynak ve imkan sunmakla birlikte yas tutma, cenaze düzenleme ve kayıplara saygı sunma gibi önemli ritüellerin de önüne geçerek, Ahıska Türklerinin yaşadığı zor durumu çok daha kötü bir hale getirmiştir. Ancak bu insanlık dramı sadece yolculukla sınırlı değildir. Varılacak durak olan Almatı'da da Ahıska Türklerinin yaşadıkları zor günler devam etmiştir. Bu dönemi de bire bir yaşayan Katılımcı-2 o günlerde yaşanan politik oyunları ve sürgün günlerinin perde arkasını şöyle anlatmaktadır:

"....Bizi ne mahana ettiler balam. Yanı ki, Türkiye ve Almanya arasında anlaşma oluyor, bunlar da Türkiye'de çok yakındırlar, ve bizi kurtarmak için Türkiye öyle yardım etti. Onlar hemen bizi Gürcistan'dan pakladılar. O zamanda Stalin ile Beriya, ikisi bizi ele ettiler. Kendimiz iki-üç yıl

ileri Ahıska'ya demir yolu yaptık. O yol işinde bende işledim. Bizi bu yolu yaptırdılar, ve mal trene bizi sürdürdüler. Bugüne kadar o yol çalışmıyor, öyle duruyor. Özel bizim için yaptırdı o yolu Stalin. Biz sorduk ne için onu yapıyoruz, ama bize söylemediler, sadece dediler ki yük gelecek. Ama Gürcüler biliyordular, bize haber vermediler. Sürgünden üç ay evvel biz yayladaydık. Oraya askerler gelmişler. Biz de zannettik ki kavga zamanında bizi korumaya gelmişler. Meğer onlar bizi kendi vatanımızdan sürgün etmek için gelmişler. İşte böyle geldik Almata'ya..."

Katılımcı-2'nin beyanlarından anlaşılacağı gibi Gürcistan devleti, Ahıska Türklerini bir trene doldurarak sürgün etmeden önce halkı bir araya toplayarak sürgün öncesinde çıkan Ahıska Türkleri karşıtı şiddet olayları sebebiyle Türkiye'nin onları kabul ettiği, onlara yardım elini uzattığı ve Ahıska Türklerinin sonunda anavatanlarına döneceği yalanını söylediler. Ancak bu planın altında yatan sebep Türkiye-Almanya arasında ortaya çıkan politik bir uzlaşma ihtimali üzerine İkinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın müttefiki olarak girebilme ihtimali bulunan Türkiye'nin, Sovyet Rusya'ya karşı, Rus topraklarında yaşayan Ahıska Türklerini kullanma planı kurabileceği korkusuydu. Bu nedenle Ahıska Türkleri Sovyet hükümeti tarafından bir tehdit olarak algılanmış ve bir an önce Türkiye'ye çok yakın bir bölge olan Gürcistan bölgesinden temizlenmesi gereken bir risk konumuna sokulmuştur. Bu durum Weberyen açıdan statü paniği kavramıyla açıklanabilir. Bu nedenle de sürgün planları yürürlüğe koyularak bu riskin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Sürgünden aylar önce demir yollarında çalıştırılarak kendi göç yollarını habersizce inşa etmek zorunda kalan bu halk, sürgünden önce gelişen şiddet olayları sebebiyle kendilerini korumaya geldiklerini tahmin ettikleri Gürcü askerlerin asıl görevinin onları elemine etmek olduğunu tahmin edememişlerdir.

Sürgün sonrasındaysa riski idare etmenin bir sonraki adımı olarak sürgün edilen halk içindeki ailelerin bireylerinin dağınık ve kopuk bir şekilde yerleştirilmesi politikası güdülmüştür. Katılımcı-2'nin beyanlarına göre:

"...Orada bir yerden arabalar geldi, at araba geldi. Orada başladılar şenliği bölmeye. Se oraya gedeceksin, sen buraya gedeceksin. Bizi öyle böldüler ki kimsenin eşi başka yere gitti kendileri başka yere gitti..."

Sürgün sonrası yaşantı dahilinde Ahıska Türkleri, adeta devam eden bir mekanizmaya sonradan eklenmeye çalışılan "fazlalık" bir parça konumunda kalmıştır. Öyle ki sürgün edildikleri yerdeki halkın evlerine zorla yerleştirilen Ahıska Türkleri yepyeni bir hayat ve çevrenin içinde kendilerine yer açmaya çalışmak konumunda kalmışlardır. Katılımcı-2 bu konuda:

“...Bizi getirdiler Kazakların evlerine. Kazaklarda birlikte yaşadık. İki-üç yıl öyle kaldık. Para falan almıyordular. Yalan söylenmez, ama Kazaklar bize iyi baktılar. Sonra biz çalışmaya başladık, kendimize küçük bir evleri yaptık. Sonra da birazcık daha işledik ve düzgün bir ev yaptık. İşte böyle biz tekrar yeniden ayaklarımıza kalktık ve dik durmaya çalışıyoruz. Bizimkiler şimdi iyi işte çalışıyorlar. Hükümette değişti ve biz iyi yaşamaya başladık. Ama Sovyet Zamanında biz çok acıyı çektik...”

Kazakistan'a sürüldükleri ilk dönemde Kazaklardan aldıkları destekle hayatta kalan nüfuslarını koruyan Ahıska Türkleri, ilerleyen dönemlerde gelişen siyasi olaylar sebebiyle Kazaklarla aralarında bazen gerilimli ve ayrımcılığa dayanan, bazense tek bir milletin içindeki farklı aileler gibi farklı renklerden oluşan bir hayat inşa etme mücadelesiyle boğuşmuşlardır. Katılımcı-2' nin ayrıntılı beyanlarının altında yatan sebep, göç ve sürgünün psikolojik ve sosyolojik olarak en büyük yaralarını alan kuşağa mensup olmasından ileri gelir.

Bir sonraki konu başlığında belirteceği gibi sürgün sürecini yaşamayan kuşakların anıları daha yüzeysel ve daha sınırlıdır. Travmayı yaşayan kuşak sonraki nesillere bu dönemi unutturmamaya çalışsa da, aldıkları yaraların izleri yüzünden bu konu hakkında açıkça konuşmak konusunda istekli oldukları da söylemek de mümkün değildir.

Çalışma kapsamında görüşmek istenilen 7 kişinin, sürgün kuşağına mensup olan ikisi, bu konuda konuşmayı şiddetle reddetmişlerdir. Ayrıca, sürgün kuşağından uzaklaşıldıkça yaşanan travmalar seyreltilen bir zehir gibi etkisi geçirerek iletildiği için, sürgünden en uzak kuşak olan 2.kuşak, konuşma konusunda en istekli davranan kesim olmuştur.

Sürgünden bir sonraki kuşağı mensup olan Katılımcı-4'ün sürgün konusundaki anıları aşağıdaki beyanıyla sınırlıdır:

“...Sürgün olduk Gürcistan'dan 1944 yılında. O gün kapıya çıktım ki, kapıda iki tane asker duruyordu. Onlar bana hiç bir şey demediler. Ben çok küçüktüm. Babam geldi ki bizi sürüyorlar değince, bizimkiler ağlamaya başladılar. En önemli eşyaları alıp bizi eskerler Amerikan araca bindirdiler. Bir arabaya 7 aile yüklediler. Bizim evimiz orda kaldı, bizim döşekler, meyve ağaçları her şey askere kalmıştı. Bize dediler ki üç aydan sonra sizi geri getirecekler, hiç bir şey almayın. Aralıkta Kazakistan'a geldik, Almata'ya. Soğuk idi, eksi otuz idi. Yolda, trenin içinde çok adamlar ve ihtiyarlar öldüler...”

Katılımcı-2 ve Katılımcı-4'ün farklı yaş, cinsiyet ve yaş farklarına ve idrak kabiliyetlerine rağmen hatırladıkları ortak ayrıntılardan biri, Ahıska Türklerinin vagonlara taşınmasında kullanılan “Amerikan Arabaları”dır. İki katılımcı da benzer kelimelerle benzer çağrışımları

yaşamış ve vurgulamışlardır.

Diğer ortak imgeler beklenildiği gibi ölüm, istiflenen aileler, soğuk ve hastalıklardır. Ancak Katılımcı-4 Katılımcı-2'den farklı olarak eve geri döneceklerinin söylendiğini belirtmektedir. Bu durum; eve dönmeye dair inancı sürgünün yaşandığı dönemi tam anlamıyla idrak edemeyecek kadar küçük yaşta olması sebebiyle söylenenlere inanmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Sürgünden sonraki ikinci kuşaktan olan Katılımcı-5, ailesinden ona aktarılan hikayeler dahilinde sürgün sürecine hakimdir. Bu açıdan sürgün sürecine kişisel hikayeler bazından hakim olmakla birlikte yaşanan atmosferi tam anlamıyla tanımlayamama dezavantajına sahiptir. Katılımcı-5'in aktardığı hikaye:

“...2. Dünya Savaşında benim dedemin babası kendi ailesini bu sürgünden kurtarmak için, Türkiye sınırını geçmesi kararı veriyor. İlk önce kızını ve enişteyi bu sınırdan geçirip, onlardan Türkiye’de yerleşmesini istiyor, ama kendisi tekrar evine gelip annesini, eşini ve çocuklarıyla birlikte sınırları geçmesini istiyor. Ama dedemin annesi bu kararı yeniden değiştiriyor ve hiç bir yere gitmesini istemiyor. Bir aydan sonra da sürgün edilip Orta Asya’ya gönderiliyorlar.. Kazakistan’a geldikten sonra, yeni bir cumhuriyet, yeni bir şehir, yeni bir hayat, yeni insanlar, yeni aile ilişkileri ve bu kara günlerine ışık veren yeni bir çocuk dünyaya geliyor. Dünyaya gelen çocuk benim dedemdir...”

Görüldüğü gibi hikayeyi dinleyici olarak edinen kuşağın çocuğu olarak Katılımcı-5 tarihi gerçeklerden çok kişisel anılar ve çarpıcı noktalar dahilinde bilgi sahibidir. Tarihi gerçeklerden çok yaşanan zorlukların vurgulanması göçün psikolojik ve sosyolojik bir parametresi olarak oldukça tutarlıdır. Çünkü göçü yaşayan kesimin en çok vurguladığı noktalar bu konulardır.

Tüm bu araştırmalar ve görüşmeler sonucunda satır aralarında edinilen bilgiler dikkate alındığında birlikte düşünüldüğünde söylenebilir ki, Ahıska Türkleri yaşadıkları psikolojik ve sosyolojik travma sonucunda şu an hangi ülkede yaşamını sürdürüyor olursa olsun her an sürülecekmişçesine tedirginlik ve güvensizlik duydukları söylenebilir. Her zaman bir «B Planı» kurarak hayatta kalmaya çalışmaktadır. Çünkü hayatın onlara getireceği kötü senaryoların her an, her yerde ve her zaman onları bulabileceğine dair inançları vardır ve pratik önlemler alma gereği duymaktadırlar. Bu açıdan önemli stratejilerden biri de birden çok ülkede ev sahibi olmak, güçlü bağlanırlara sahip olmaya çalışmak ve kazanılan varlığın likiditesini koruyarak birikimlerine her an, her yerde ihtiyaç anında kullanılabilecek bir nitelik kazandırmaya çalışmaktır.

7.2 Etnik Ayrımcılığı

Yaşadıkları göç ve sürgün sebebiyle “vatansız” konuma düşen Ahıska Türkleri, gittikleri

yerlerde yaşadıkları dezavantajlardan dolayı etnik ayrımcılığına ve ötekileştirmeye maruz kalmış ve ciddi problemler yaşamışlardır. Weberyen açıdan etnisiteye dayalı dezvantajlı sebepleriyle düşük statüye göre kötü muameleye maruz kalan Ahıska Türkleri etnik ayrımcılığına bağlı birçok kötü tecrübe yaşamışlardır. Bu konu başlığı altında katılımcıların yaşamları boyunca edindikleri tecrübeler analiz edilecek ve bu ötekileştirmelerden örnekler sunulacaktır. Katılımcı-1 bu durumu şöyle özetlemektedir:

“...Ancak buna rağmen, çevremizdekiler bazen bizi “öteki” olarak görüyordu. Çalışma ortamlarında veya komşular arasında çıkan sıradan bir tartışmada bile mesele çoğu zaman milliyetimize kayıyordu. Ama bunlar münferit çıkışlardı ve çevremizdeki herkesin görüşünü yansıımıyordu. Mesele eğitim veya işyerlerinde (çoğu tabii Sovyet dönemindeyken devlet kurumları) terfie gelince, annemin tabiriyle “pasaportumuzdaki dört harf” yüzünden hakkettiğimiz yerlere gelemiyorduk...”

Katılımcı-1’in beyanında belirttiği gibi ötekileştirmeye dayalı önyargılar milliyet tartışmalarından uzak günlük yaşam pratiklerine dahi yansıyabilmekte ve insanlık onuruna yakışmayacak bir davranışa dönüşerek milliyetçilik Ahıska Türklerine karşı bir silah olarak kullanılmaya çalışılabilmektedir. “Pasaporttaki dört harf” yüzünden hakettikleri konumlara gelemeyen ve hakettikleri halde daha düşük pozisyonlarda çalıştırılan Ahıska Türklerine uygulanan bu ayrımcılık, kazandıkları gelire, sosyal sınıf ve statülerine ve dolayısıyla yaşam kalitelerine de yansıyabilmektedir. Katılımcı-3 bu durumu ve sahip olduğu “yaşam şanslarını” şöyle açıklamaktadır:

“... You have to be really smart, rich or Kazakh to become someone bigger in our country... (...Ülkemizde (Kazakistan’da) büyük biri olmak istiyorsan gerçekten çok zeki, zengin veya Kazak olman gerekir...).”

İş hayatında yaşanan sorunlar bir kenara koyulduğunda yaşanan problemlerin çocukluk ve eğitim hayatından itibaren Ahıska Türklerinin hayatlarının değişmez bir parçası olduğu söylenebilir. Katılımcı-1’in eğitim hayatında bu konuda yaşadığı problemlere dair beyanı şöyledir:

“...Okul kaydım sırasında bilgilerimin tutulduğu kayıt defterinde milliyetimin belirtilmesi gerekiyordu. Annem, danışmanla arasındaki samimiyete dayanarak, aslen Türk olduğumu ancak babamın pasaportta milliyetini Azeri olarak gösterdiğini açıklayarak kendisinden bu konuda tavsiyede bulunmasını istedi. Buna cevaben danışman hocam anneme manalı bir şekilde bakarak

“Babamıza haksızlık yapmayalım, Fatima’nın babası Azeri ise kendisi de Azeri’dir dedi ve Öğrencinin Milliyeti kısmına Azeri yazdı”. Böylece, annemin ekşiyen suratımı görünce beni teselli etmeye çalışırken dediği gibi, güya kendimi olası haksızlıklara karşı koruyacakmışım. Azeri (yada başka bir milletin mensubu) olmak istemiyordum çünkü ailem, çoğu Ahıska ailesinde olduğu gibi, bana Türk olmanın bir ayrıcalık olduğu çok güzel bir şey olduğu fikrini benimsetmişti. Çocuktum, buna inanıyordum...”

Katılımcı-1’in belirttiği gibi hukuki kimliğin simgesi olan kimlik ve kimliğin kullanılarak eğitim hakkının talep edildiği bürokratik işlemler olan kayıt işlemleri sırasında, Ahıska Türkü çocuklara milliyetleri dikte edilmekte ve bu durum ailelerle okul yönetimi arasındaki ikilemin çocuğa yansımalarına ve çocuğun etnik kimliğinden dolayı ayrımcılığa maruz bırakılmasına yol açmaktadır. Aileler, köklerini korumak adına çocuklarına Türklük bilincini aşılama çalışmakta ve Türklüğün güzel bir şey olduğunu vurgulayıp kabul ettirmeye çalışırken, okul yönetimi tam tersi bir tavır benimsemekte, bu durum da sürgün sonrası neslin kimlik karmaşası içinde bir buhrana girmesine sebep olabilmektedir. Bu karmaşa günlük yaşamın her alanında yeniden üretilerek kişinin kimliğinin bir parçası olmakta ve kişi üzerinde baskı unsuru olabilmektedir. Katılımcı-1’in yetişkinlik döneminde yüksek öğretime kayıt yaptırırken yaşadığı bir diğer olay bu durumu özetler niteliktedir:

“...Yeni okula kaydımı yaptırırken milliyetime bu sefer kendim karar verdim. Ama, danışman hocalar her sene başında rutin olarak defterinde kayıtlarımızı yenilerken milliyetimi sorduklarında sıra bana gelince tutukluk yaşadım. Milliyetimi, hakkımdaki diğer bilgiler olduğu gibi (adres, ebeveynlerin meslekleri vs.), sınıf ortasında herkesin duyacağı şekilde söylemem gerekiyordu. O dört harf ağzımdan çıkana kadar ne kızarıp, terlemiştim... Sesim bile değişiyordu. Sınıftaki diğer çocukların azarlama bombardımanına maruz kalacağımı tecrübe edinmişim bir kere çünkü... Hele bir kere tarih dersinde Kırım Savaşı anlatılırken sınıftaki çocukların bana Türk olduğum için atığı laflar karşısındaki halimi anlatamam... Bir süre milliyetimden utanmanın bana verdiği aşağılık duygusundan kurtulamıyordum. Kendimi, özümden utandığım için aciz hissettim...”

Tüm bu anekdotlara rağmen madalyonun sadece olumsuz bir yüzü olmadığı belirtilmelidir. Örneğin Katılımcı-2 Kazakistan ve Ahıska Türkleri arasında yakalanan uyum üzerine şunları söylemektedir:

“...Kazaklarınla ilişkileri iyidir, kötü değil. Yaşıyoruz beraber. Toylarda, düğünlerde,

bayramlarda beraber geziyoruz, beraber yaşıyoruz. Biz burada her dilde konuşuyoruz, Gelince bilmiyorduk, ama sonra kazakça söylüyorduk, kendi dilimizde de söylüyorduk, Rusçayı da öğrendik. Çünkü Kazakistan'da her miller var..."

Yaşanan tüm karmaşık tarihi süreçten sonra ortak bir dil, ortak bir birikim ve gelenek-görenek örüntüsü kurmayı belli bir ölçüde başarmış olan Ahıska Türkleri ve Kazaklar, şu an bir arada ve mozağin farklı renklerdeki parçaları gibi hayatlarını sürdürebilmektedirler. Aralarında etnisiteye bağlı statü farkı yer yer hissedilse de, şiddet düzeyinde değildir. Sürgün dönemi Kazak halkından aldığı desteği unutmayan ve yadsımayan Ahıska Türkleri, Kazaklara karşı minnet de duymaktadırlar. Katılımcı-4 bu konuda hislerini ve düşüncelerini şöyle açıklamaktadır:

"...Orta Asya'ya Kazakistan'a geldik biz. Kazaklarla birlikte yaşıyorduk biz. Kazaklar bize yardım ediyordular. Yemekte verdiler, kıyafeti verdiler de. Sağ olsunlar. Sonra da biz tarlada çalışmaya başladık ve zamanla kazak dilinde konuşmaya başladık..."

Sağduyu ile sorgulandığında dikkat edilmesi gereken önemli bir konu, aidiyet hissi ve sempatiye rağmen Türkiye'ye uyum konusunda tamamen sorunsuz bir örüntüye sahip olunmadığı olgusudur. Katılımcı-3 bu konuyu şöyle açıklamaktadır:

"...Turkish community has such a big unity among themselves so they don't accept anyone who is from outside, who doesn't speak fluently Turkish or lack some other features... you have to work really hard to become part of their community..."

Katılımcı-1, Katılımcı-3 ile benzer bir şekilde Türkiye'de yaşadığı uyum zorluklarını şöyle anlatmaktadır:

"...Türkiye'ye geldiğimde yabancılık hissetmedim. Ama bu yabancı olarak algılanmadığımı anlamına gelmiyor. Üniversite ortamında olsun, iş ortamında olsun bulunduğum çevredeki insanlara defalarca Türk olduğumu anlatmama rağmen hep yabancı olarak görülüyordum. Bu husus bana rahatsızlık veriyordu çünkü buraya vatanımı ve evimi bulmaya gelmişim. Bu yabancılık hissi ancak zamanla aşıldı..."

Bununla beraber farklı milletler adına ayrımcılık ve ötekileştirme uygulanmasının yanlışlığını tecrübe eden bir millete mensup olan Katılımcı-1, milletlerarası uyum ve barış adına düşüncelerini şu şekilde açıklamaktadır:

“...Artık hiç kimseye sürgün için kızmıyordum, milliyetimden utanmıyordum aksine gurur duyuyordum ancak Türklerin başka milletlerden ayrıcalıklı ve üstün olduğunu da artık düşünmüyordum...”

7.3 Sosyal Kapanma ve Asimilasyon Korkusu

Ahıska Türkleri, yaşadıkları kaotik tarihi sürece rağmen çeşitli hayatta kalma stratejileri ile kültürlerini ve benliklerini korumayı başarmıştır. Yaşadıkları asimilasyon ve yok olma tehdidi karşısında duydukları endişe sebebiyle geliştirdikleri bu stratejiler, kendi içlerindeki ve diğer milletlerle olan ilişkilerini şekillendirmiştir. Bu açıdan asimilasyon korkusu duyarak kendi özlerini korumak adına sosyal kapanmaya yönelik adımlar atsalar da, diğer milletlerle bir arada yaşama ve hayatta kalma zorunlulukları Ahıska Türklerinin hassas pozisyonunu pekiştirmiştir. Katılımcı-1 bu konuda korunması gereken hassas dengeyi şu şekilde anlatmaktadır:

“...Çevremizdeki başka milletlere mensup (Rus, Kazak, Kırgız, Uygur, Karaçay ve vs.) komşu ve arkadaşlarımız ile aramızda duvarlar örmedik. Onlara ayak uydururken kendi özümüzden (örf gelenek) ve akrabalarımızdan uzaklaşmadık. Bu dengeyi Ahıskalı olarak hepimiz, özellikle şehirlerde yaşayanlar kurmayı başarıyordu...”

Ayrıca Katılımcı-4 bu konudaki hassasiyetini şöyle belirtmektedir:

“...Dilimi de yetirmedim, oğullarım, torunlarım hep Türk’tür, Türk yazıyoruz, Türkçe de söylüyoruz...”

Aynı konu hakkında Katılımcı-2 ise şunları belirtmektedir:

“...Bizim milletimiz bizim dillimizi yetirmedi. Kazakçayı da temiz konuşuyoruz. Şimdi gençler ve çocuklar Rusça da konuşuyorlar, çünkü okulda her ders Rusça veriliyor...”

Ahıska Türkleri, günlük yaşam pratikleriyle kültürel birikimlerini bir araya getirmeye çalışarak asimilasyondan korunmaya çalışmışlardır. Bu pratikler, örgü örmek, yöresel türkülerini söylemek veya deyimleri kullanmak olabilir. Katılımcı-1 bu konuyla ilgili olarak şunu belirtmektedir.

“...Gündüz herkes işteyken ninemle bazen yünden iplik yapıp çorap örerdik. Birçok Ahıskalı kız gibi erken yaşta örgü örmeyi ninemden öğrendim...”

Sürgün ve göçten sonra kuşaklararası ilişkinin ve Ahıska Türklerinin yetişkinlerinin en önemli misyonlarından biri kültür elçiliği yapmak olmuştur. Bu görev, asimilasyon korkusu ve toplumun kendi kendini denetleme mekanizmalarıyla birçok ailenin benzer yaklaşımlar göstermesini sağlamıştır.

Tüm bu çabaya rağmen modernleşen ve küreselleşen dünyanın da etkisi, hatırı sayılabilecek bir şekilde Ahıska Türklerini de bireyselleşmekte ve eskiye nazaran kendi aralarındaki sıkı bağları gevşetmektedir. Dünya üzerindeki diğer birçok millete göre bulundukları ülkeye daha entegre olan bu toplum, zamanın şartlarına belli bir ölçüye kadar direnebilmektedir. Bu durumda toplumun üyelerinin eskiye nazaran uzaklaşma ve bireyselleşmesini beraberinde getirmektedir. Katılımcı-1 bu durumu şöyle değerlendirmektedir:

“...Eskiden, aramızdaki mesafeler şimdikinden daha kısa olsa bile her fırsatta bir araya geliniyordu, telefon, mektup ve son zamanları (90’ların sonu) gençler arasında elektronik posta aracılığıyla daha sık görüşülüyordu. Ama günümüzde iletişim olanakları ve seçeneklerinin daha geniş olmasına rağmen (Skype, Messenger, Whatsapp, Viber vs.) eskisi gibi iletişim kurmaya ve bir araya gelmeye gayret göstermiyoruz (zaman da ayıramıyoruz). Artık azınlıkta olmadığımızdan ve vatanımıza kavuştuğumuzdan olsa gerek. Ne de olsa kimliğimizi kaybetme tehdidi yok artık...”

Katılımcı-1’in de belirttiği gibi iletişim olanakları artsa da görüşme sıklığı eskiye nazaran azalma göstermiştir. Bu durum dünyadaki diğer milletlerde de görülen eğilime paralel bir seyir göstermektedir. Ayrıca Türkiye’ye gelen Ahıska Türklerinin geçmişe nazaran azınlık kimliğinden ayrılması ve evlerinde oldukları düşüncesi, asimilasyon korkularını aşmaları yolunda önemli etkenlerden biri olmuştur. Yok olma tehdidinin göreceli olarak azalması sebebiyle Ahıska Türkleri “kriz yönetimi” yaklaşımını değiştirmeye çalışmaktadır. Ancak aileden aileye ve kişiden kişiye değişen durumlara göre tam tersini savunan katılımcılar da mevcuttur. Örneğin Katılımcı-5 bu konuda, Katılımcı-1’e zıt bir bakış açısıyla şunları belirtmektedir:

“...Tabii ki 21.yüzyılında yeni teknoloji rağmen biz her gün Skype ile ya da Facetime ile görüşüyoruz. Bu yeni iletişim programları bizim için iletişimi kolaylaştırıyor ve hasret duyguları da geçirtiliyor...”

7.4 Sosyal Dayanışma ve Kayıpların Yarattığı Üzüntü

Önceki bölümlerde belirttiğimiz olgular sebebiyle Ahıska Türkleri arasında gelişmiş sosyal dayanışma ağlarının var olduğu ve yaşadıkları travmayı bireysel değil kitlesel çapta algılayarak birbirlerini iyileştirmeye çalıştıkları söylenebilir. Bu durum sürgün sonrası yaşam ve yerleşim

tarzlarına da yansımış ve geniş ailelerin, aile yapısına benzetilebilecek kadar yakın ilişkilere sahip olan soydaş komşuların bir arada yaşadıkları yerleşim merkezleri kurulmuştur. Katılımcıların bir çoğu bu konuda örnekler vermiş olmakla beraber, bu konuyu en iyi ifade eden konular bu bölümde ayrıca derlenmiştir. Katılımcı-1 bu konuda şunları belirtmektedir:

“...Çocukluğumu geçirdiğim Merke kasabasında bizim gibi Ahıskalı aileler (ki çoğu uzaktan/yakından akrabalarımız) ve diğer Kafkasya’dan gelen ve bizimle aynı kaderi paylaşan Kafkas aileleri çoğunlukta idi. Şimdi düşünüyorum da, aslında kocaman bir aile gibiydik; yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmezdi, bütün bayramlar birlikte kutlanır, acılar ve sevinçlerimiz ortak idi. Hayatımda bir daha asla şahit olamayacağım bir dayanışma hâkimdi...”

İfadeden anlaşılacağı gibi aynı kaderi paylaşan ve bir arada yaşayan bu aileler birbirlerine destek olmak konusunda önemli bir misyona sahiptir. Aile bağlarındaki yoğun sevgi ve paylaşım tüm Ahıska Türklerini kapsayacak düzeyde genişletilmiş ve koca bir ırk tek bir aile gibi kabul edilmiştir. İlerleyen zaman içinde çocuklarını birbirleriyle evlendiren ve akrabalık bağları da kuran bu aileler bağlarını dah da güçlendirmiştir. Ancak şu an evlenme çağında olan sürgünden sonraki ikinci jenerasyon, ırklar arası evliliğe daha sıcak bakmakta ve ırklar arası evliliği eskiye nazaran daha çok tercih etmektedir. Katılımcı-5’in bu konuda belirttikleri şu şekildedir:

“...Çocukluğumu geçirdiğim Almaty şehirde ve bizim gibi Ahıskalı aileler Kafkasya’dan sürgün edilen asıllı Türkleri çoğunlukta idi. Her kez aynı acıları paylaşıp her zaman birlikte bir büyük aile gibi yaşıyordular...”

Geniş ailelerin yaşam pratikleri ve geleneksel yapılarıyla tutarlı olarak, sürgün sonrası Ahıska Türk ailelerinde de yeni baştan bir hayat kurmak ve devam ettirmek hususunda işbirliği ve aile fertlerinin tümünün çalışma ve üretime katılması durumu hakimdir. Bu olgu Weberyani işlevselcilikte belirtilen ekonomik ilişkiler ve sorumluluklarla açıklanabilir. Bu konuda Katılımcı-1 şunları söylemektedir:

“...Merke’de aynı arazide yan yana iki büyük evimiz vardı. Birkaç kişi bir arada yaşıyorduk; teyzem, iki dayım, anneannem, dedem, ebeveynlerim ve yaşlı ninem. Dedemi ve iki erkek kardeşini tek başına göçün ölüm pençesinden kurtaran, sonrasında ise hayat mücadelesi verip ayakta dimdik duran dedemin yaşlı annesi dışında herkes çalışıyordu...”

Aileler genellikle içlerinden bir çekirdek ailenin veya aile ferdinin taşınması sonucunda yolları

ayırmak yerine, gidilebildiği sürece ayrılan aile ferdiyle beraber gitmeyi yeğlemektedir. Bu durum hem aile içi sosyal dayanışma dinamiğini korumak hem de bağlılık açısından büyük önem taşımaktadır. Bu durum, yaşam süreçleri boyunca zincirleme bir hal de alabilmektedir. Katılımcı-1 bu konuda:

“...Bir süre sonra, ben ilkokula başlamadan anneannemler Bişkek’e taşındı. Merke’deki evde çekirdek aile olarak biz kaldık. Ailem de anneannelere yakın olmak için bir süre sonra Bişkek’e taşınma kararını aldı. 1990’da Bişkek’e taşındık, okula orda devam ettim. Yaşadığımız ortam değişmişti. Şehir hayatı bizi Merke’deyken sürekli görüştüğümüz akrabalarından biraz uzaklaştırdı ama bu sefer Bişkek ve civarındaki akrabalarımızın ziyaretleri eksik olmuyordu. Gene her etkinlik ve önemli günlerimizde Orta Asya ve Kafkasya (özellikle Azerbaycan, ki Fergana olaylarından sonra çoğu oraya göç etmiş) coğrafyasına yayılmış yakından/uzaktan akrabalarımızla bir araya geliyorduk....Teyzem evlendikten sonra bile Bişkek’e 2, 3 ayda bir geliyordu. Geline de en az bir hafta kalıyordu. Haftada ortalama iki üç kez teyzemle telefonda konuşuluyordu. Her konuşma en az 1 saati buluyordu. Buna rağmen teyzeme yakın olmak için Almatı’ya taşınma planları bile yapıyorduk. Teyzemlerin çocukları ve eniştemin yeğenleri ile aramızdaki bağlar çok güçlüydü. Şimdikinden daha sık görüşmemize rağmen bir birimize mektuplar bile yazıyorduk...”

Görüldüğü gibi sıra gözetilmeksizin, aile fertlerinin yaşadığı yerdeki zorunlu bir değişim, diğer aile fertlerinin çabalarıyla tolere edilebilmektedir. Ayrılan aile üyelerinin peşinden gitmek veya aile üyelerini sürekli ziyaret etmek mümkün değilse özel günler ve etkinliklere daha fazla önem verilmekte ve daha özenli davranılmaktadır. Ayrıca sürgün ve sürgünden sonraki ilk kuşağı kapsayan dönemde mümkün olan tüm iletişim yollarıyla bağlılığı pekiştirmek Ahıska Türkleri için büyük önem arz etmektedir. Çünkü yaşanan tüm olaylardan sonra Ahıska Türkleri için aile, tek vatan ve güvenli yer olmuştur. Ailenin birçok fonksiyonu içinden bu fonksiyon kendini diğerlerine göre daha çok belli etmektedir. Katılımcı-1 aile üyelerine dair güvenlik hissini şu şekilde ifade etmektedir:

“...Ninem milletimizin yaşadığı o trajedinin izlerini taşımıyordu. Bir çocuk olarak kendimi en çok onun yanındayken güvende hissedirdim (bir dönem bir grup atlı Kazak gencin, Ahıskalı nüfusunun yoğun olarak yaşadığı köylerde huzursuzluk çıkardıklarına dahil duyumları aldığımızda bile, anlatılanlardan etkilenip ninemin yanından ayrılmazdım)...”

Ne yazık ki bazı aileler adına dönemin şartları bu güvenlik hissini zedelenmesine yönelik şekillenmiştir. Sürgün zamanı birbirini kaybeden ve asla bulamayan veya birbirinden haber

alamayan yüzlerce Ahıska Türkü mevcuttur. Bazen alınan belirsiz duyumlar, bazense yıllar sonra gerçekleşen umut verici buluşmalarla bu durum çözülmeye çalışılmıştır. Katılımcı-5 bu konuda şu konusunu belirtmektedir:

“...Zaman geçiyordu, dedem hiç bir zaman kendi kız kardeşini görmedi. Devlet sınırları kapalı, mektuplaşmak bile yasak idi. Bu yüzden ne konuştu ne de gördü ablasını. Her kez nefesini tutup korkuyordu. Dedem Kazakistan’da büyük bir adam olunca, kendi kız kardeşi bulup ve görmek için karar veriyor. Bir gün de onun hayal gerçekleşiyor ve ilk uçakla Türkiye’ye gidiyor. Nasıl heyecanlandı, nasıl ömür boyu bu hayali aklında kuruyordu, nasıl mutluydu hiç kimse bilemezdi. Sonuçta Türkiye’ye gelince, kardeşini görünce, onun ayaklarına düşüp üç saat birbirine sarıldılar...”

Yaşanan tüm bu trajediler, Ahıska Türklerini üzdüğü ve etkilediği kadar, onlara önemli artılar da katmıştır. Bağlılık, dayanışma ve karşılıklı güven ilişkisi bunun en önemli sonuçlarından biridir ve kuşaklar boyunca yeniden üretilerek aktarılmaya çalışılmaktadır. Katılımcı-1 bu konuyu şöyle açıklamaktadır:

“...Ahıskalı aileleri dışında başka ailelerde pek görmediğim aile fertlerinin birbirine bağlılığının sebebi kaybetme korkusu, özümüzü koruma ihtiyacı, azınlık psikolojisi ya da başka bir şey olabilir. Ama her neyse adeta genlerimize işlenmiştir...”

Hayatta kalma stratejilerini ve tarihsel bilinçlerine adeta sıkı sıkıya sarılan Ahıska Türkleri çok zor şartlar altında ve büyük tehditlerle savaşılarak varlıklarını korumayı ve karanlık günleri atlatmayı başarmıştır. Bu durum Ahıska Türklerinin uyum kabiliyetlerini geliştirme ve kendilerine güvenlerini pekiştirme adına büyük bir basamak haline gelmiştir. Katılımcı-1 şu cümlesiyle analizimizin odak noktasını özetleyebilmektedir:

“...Bazen Ahıskalıları korkutacak tek şeyin ayrılık ve özlem olduğunu düşünüyorum...”

SONUÇ

Dünya tarihinde yaşanan önemli sosyo-politik olaylar sosyoloji disiplininin çalışma alanı kapsamına girmektedir. Dolayısıyla Ahıska Türklerinin yaşadığı sürgünler de sosyolojinin bilimsel yaklaşımıyla incelenmesi gereken bir konudur. Ancak bu halkın yakın bir tarihte yaşadığı sürgün, Türkiye’de ve dünyada çok az kişi tarafından bilinmektedir. Akademik çevrelerin, özellikle sosyal bilimcilerin, Ahıska Türklerine karşı işlenmiş olan söz konusu insanlık suçlarına kayıtsız kalmaları beklenemez. Bu eksikliği gidermek adına yapılan çalışmalarda Antalya şehrinde, sürgün deneyimini yaşamış olan pek çok Ahıska Türkü ile görüşülüp, onların başlarından geçenler kendi ağızlarından dinlendikten sonra, bilinenlerin, onların yaşadıklarının yanında ancak denizdeki bir damla kadar kaldığı anlaşılmıştır. İki imparatorluk arasında kalan bu halk, son 500 yılı savaşın gölgesinde, sürgünde geçirmiştir. Bu çalışma, ne ana yurtlarında, ne sürüldükleri yerlerde huzur bulabilen, ne de evlerine dönebilen Ahıska Türklerinin günümüze uzanan hikâyesinin bilimsel temellerini anlamak için gerçekleştirilmiştir.

Sovyetler Birliği’nin tarih boyunca izlediği yayılmacı politika, Kafkasya’da yasayan Türk topluluklarını ve Ahıska Türklerini çok derinden etkilemiştir. Ana vatanları bugünkü Gürcistan Cumhuriyeti’nin güneyindeki Ahıska bölgesi olan Ahıska Türklerinin topraklarına Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tarafından el konulmuş ve Ahıska Türkleri kendi yurtlarından sürgün edilmişlerdir. Rusların, bilinçli bir politikayla uyguladıkları göç ve sürgün programları, bu topraklar üzerindeki potansiyel Türk birliğine engel olabilmek amacını taşımıştır. Sovyet yönetimi altında yasayan Ahıska Türkleri kendilerini her zaman Anadolu Türklerine, dolayısıyla Türkiye’ye daha yakın hissetmişlerdir. Din ve dil birliğinin olması, Rus işgali altında yasayan Ahıska Türklerinin daha çok Türkiye’ye sığınmalarına neden olmuştur.

1992 yılında, Ahıska Türklerinin Türkiye’ye kabulü ve iskânına ilişkin kanunun çıkması, çeşitli ülkelerde yaşayan Ahıska Türklerinin Türkiye’ye göçünü teşvik etmiştir. Antalya, 1992 sonrasında gelen Ahıska Türklerinin en çok yerleştiği şehirlerden biridir. Tez kapsamında gerçekleştirilen görüşmelere göre, Ahıska Türklerinin 1992 sonrasındaki göçü günümüzde de devam etmektedir.

Ahıska Türklerinin yaşadıkları ülkelerden göç etme nedenlerinin başında, gelecek kaygısı ilk sırayı almaktadır. Yaşadıkları ülkelerdeki baskılar, kültürel farklılıklar ve geçim zorlukları da göç etme nedenleri arasındadır. Göç edilecek yer olarak Türkiye’nin (özellikle örneklemin

seçildiği yer olan Antalya şehrinin) seçilmesinde ise; çocuklarının Türk kültüründe yetişme arzusu, Türkiye'ye duyulan yakınlık, akraba ilişkileri ve ekonomik nedenler etkili olmaktadır.

Antalya'ya göç eden Ahıska Türklerinin karşılaştıkları en önemli sorun, meslek sahibi olmalarına rağmen çeşitli nedenlerle kendi mesleklerini yapamamalarıdır. Ayrıca, geldikleri yeni topluma uyum sorunları, gelenek ve göreneklerini yaşamadaki zorluklar ve eğitim sorunları da önemli sorunlar arasındadır. Ahıska Türklerinin, akrabalık ve yakın aile ilişkileri içinde sosyal uyum sorunlarını aşmaya çalıştıkları gözlenmektedir. Söz konusu sorunlar zaman içinde büyük ölçüde aşılmakla birlikte oturma izni, çalışma izni, diploma denklikleri ve T.C. vatandaşlığını alma konularındaki güçlükler belirli ölçülerde devam etmektedir.

Antalya'ya gelen Ahıska Türklerinin büyük bir bölümü turizm sektöründe iş imkanı bulmaktadır. Kadınlar, daha çok tezgâhtar olarak, erkekler ise emlakçı ve rehber olarak çalışmaktadırlar. Az sayıda da olsa esnaf ve serbest meslek sahibi olarak kendi işini kuranlar ve devlet ya da özel sektörde çalışanlar da bulunmaktadır. Ahıskalı ailelerin büyük bölümü düşük ve orta gelire sahiptirler. Çoğu her şeyini geride bırakıp geldiği ve burada yeni bir yaşam düzeni kurmaya çalıştığı için ekonomik zorluklar içindedir. Yeni bir yerde yeni bir hayat kurmanın getirdiği her türlü zorluklar kültürel birlik ve geniş aile dayanışmasıyla asılmaya çalışılmaktadır.

Geçmişteki sürgünler ve geldikleri ülkelerde yaşadıkları zorluklar (Kolukırık, 2011) nedeniyle olsa gerek, Ahıska Türkleri içe kapalı bir toplumdur. Sürgünlere ve karşı karşıya kaldıkları büyük zorluklara rağmen dünyadaki varlıklarını örf, âdet ve inançlarını korumak ve sürdürmek için büyük çaba harcamaktadırlar. Ahıska Türklerinin bu konudaki örgütlenme ve birlikte hareket etme çabaları desteklenmeli, kültürel özelliklerinin yaşatılmasına ve uluslararası literatür oluşturulmasına katkıda bulunacak projelere ihtiyaç vardır.

Türkiye'nin Ahıska Türklerine yardım elini uzatması ve Ahıska Türklerinin Türkiye'ye kabul edilmelerine ilişkin kanun büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Türkiye'ye (Antalya'ya) gelen Ahıska Türkleri, başlangıçta çeşitli uyum ve ekonomik temelli sorunlar yaşamakla birlikte, eskiden beri kendilerine yakın hissettikleri Türkiye toplumuna hızla kaynaşmakta ve bütünleşmektedirler.

Ahıska Türkleri, geniş bir alana sürülmelerine, buna bağlı olarak geniş bir coğrafyada yaşamalarına rağmen Türklüklerinden hiçbir şey kaybetmemiş, bugüne kadar Türk adını ve kimliğini yaşatmasını başaramışlardır. Çalışmamıza değerli paylaşımlarıyla destek veren Ahıska Türklerinin istedikleri tek şey, yaşadıkları acıların unutturulmaması ve kendilerinin insanlık tarihinden silinmemektir.

KAYNAKÇA

- Akkayan, T. Göç ve Değişme, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi. İstanbul, 1979.
- Alım, M.; Doğanay S.; ve Şimşek O. “Ülkemize yönelik göçlere bir örnek: Ahıska Türkleri”, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 15, Konya, 2013.
- Aydingün, A. “Kültürünü Koruyan Bir Halk: Ahıska Türkleri”, Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Kültür Bakanlığı, Sayı: 6006, Ankara, 2002.
- Aydingün, A. “Kırım Tatarlarının Ana Vatana Dönüşü ve Kültürel Canlanma Sürecinde Dil ve Eğitim”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:21, Sayı:1, 2004.
- Aydingün, A. “Ahıska Türklerinin Gürcistan’a Dönüşü”, ASAM Bakış, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, No:6, 2008.
- Aydingün, A. “Resettlement and Belonging Among Cultural and Ethnic Kin: Meskhetian Turks in Turkey”, The Meskhetian Turks at a Crossroads, Transaction Publishers, Berlin, 2007.
- Aydingün, İ. ve Aydingün, A. “Anavatanlarından ölüme sürgün edilenler”, NTV Tarih Dergisi, No:49, Ankara, 2006.
- Aydingün, İ. ve Aydingün, A. Avrasya’da Yeniden Çizilen Sınırlar, İnşa Edilen Kimlikler Projesi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 2012.
- Başak, C. Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler, Sonsöz Gazetecilik, Matbaacılık, Reklamcılık LTD. ŞTİ., 1.Baskı, Ankara, 2011.
- Bauman, Z. Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000.
- Budak, F. Ahıska Türkleri, Orta Asya Mektupları, Ocak Yayınevi, Ankara, 1971.
- Demiray, E. “Anavatanlarından sekiz ülkeye dağıtılmış bir halk: Ahıska Türkleri”, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/3, Ankara, 2012.
- Demiray, E. Ahıska Türkleri Ağzı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2011.
- Devrisheva, F. Ahıska Türkleri: Sözlü Kültür Bağlamında, Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2006.
- Doğan, İ. Sosyoloji, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- Çavuşoğlu, H. “Uluslararası Göç: Nedenleri, Tipleri, Türleri, ve Göçmenleri”, Cilt 12, Sayı 48, Ankara, 2006

- Çelebi, N. “Sosyoloji ve Kültür”, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Ankara, 2013.
- Erkal, E.M. Sosyoloji, Sosyal Bilimlere Alternatif Yaklaşım, İhkılap Yayınevi, 3.Baskı, İstanbul, 1995.
- Harding, B. Ç.; Aydingün, A.; Hoover, M.; Kuznetsov, İ. ve Swerdlow, St. “Meskhetian Turks - An Introduction to their History, Culture and Resettlement Experiences”, Center of Applied Linguistics, Culture Profile No. 20, Washington, 2006.
- İşçi, M. Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme, Der Yayınevi, İstanbul, 2000.
- Kolukirik, S. “Sürgün, Toplumsal Hafıza ve Kültürel Göç: ABD’deki Ahıska Türkleri Üzerine Bir Araştırma”, Bilig, Sayı 59, 2011.
- S. Gülfer İhlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner. Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar, İletişim Yayınları, 1.Baskı, Ankara, 2012.
- Saydam, A. Kırım ve Kafkas göçleri (1856-1876), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.
- Sağır, A. “Sürgün Sosyolojisi Bağlamında Göçün Sosyo-Politiği: Sovyet Rusya Örneği”, Avrasya İncelemeleri Dergisi, (DAVID), Sayı I/1, 2012.
- Seferov, R. ve Akış, A. “Sovyet Döneminden Günümüze Ahıska Türklerinin Yaşadıkları Coğrafyaya Göçlerle Birlikte Genel Bir Bakış”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Sayı: 24, Konya 2008.
- Sert, D.Ş. “Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru”, Küreselleşme Çağında Göç, İletişim Yayınları, 1.Baskı, Ankara, 2012.
- Tokluoğlu, C. “Azerbaycan”, Avrasya’da Yeniden Çizilen Sınırlar, İnşa Edilen Kimlikler Projesi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 2012.
- Tüfekçi, S. “Kırsal Kesimlerden Büyükşehirlere Göç ve Göçün Aile Yapısında Meydana Getirdiği Değişiklikler (İstanbul Örneği)”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Ankara, 2012.
- Türkoğlu, O. “Mülteciler ve ulusal/uluslararası güvenlik”, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Uludağ Journal of Economy and Society, Uludağ Üniversitesi, Cilt/Vol.XXX, Sayı/No.2, 2011.
- Ünal, A.Z. Toplumda Tabakalaşma ve Hareketlilik (olgular, kavramlar, kuramlar), Birleşik Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2011.
- Zeyrek, Y. Ahıska bölgesi ve Ahıska Türkleri, Ankara, 2001.
- Yüzbey, İ. “Ahıskalı Türkler ve Kültürleri”. International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 3/7, 2008.

İnternet Kaynakları

Muradoğlu. A. “Ahıskalıların ölüm yolculuğu”

www.davetci.com/d_ulke/isl_ulke_ahiska_oluntrenleri.htm; erişim: 21.10.14

Ahıska Türk Dernek sitesi; www.ahiska.org.tr/?page_id=1842; erişim: 28.09.14

Gazeta “Tureskiy İshod” (“Türklerin Sonu” Gazetesi);

www.civitas.ru/cgi-bin/pressshow.cgi?code=3998; erişim: 15.04.2013

Demografi: nüfus meselelerine sosyolojik bir bakış;

www.acikders.org.tr/pluginfile.php/4144/mod_resource/content/2/TUBA1.pdf;

erişim: 23 Nisan 2014

TBMM BAŞKANLIĞI “Süresi Geçtikten Sonra Gelen Cevap 2012”;

www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-0081sgc.pdf; erişim: 18.04.2014

TRT Haber; www.youtube.com/watch?v=8QLsnb8nK5A; erişim: 28.09.2014

TUBA, Galatasaray Üniversitesi;

www.acikders.org.tr/pluginfile.php/4144/mod_resource/content/2/TUBA1.pdf;

erişim: 2013.

EKLER

EK 1 – Ahıska Haritası (Ahıska Türk Dernek Sitesi)

Ahıska Türk Dernek sitesi
(<http://www.ahıska.org.tr>)

EK 2 - Antalya'da Yaşayan Ahıska Türkleri'nin Görüşme Formu

TARİH:...../...../.....

ADI – SOYADI:

DOĞUM TARİHİ:

SORULAR:

1. Kendi hayatınızı anlatabilir misiniz?

.....

.....

.....

2. Aile üyeleriniz nerelerde yaşıyordu?

.....

.....

.....

3. Onlarla nasıl haberleşiyorsunuz?

.....

.....

.....

4. Kırgızistan'da ya da Kazakistan'da kendinizi nasıl hissediyordunuz?

.....

.....

.....

.....

5. Türkiye'de başlarda kendinizi nasıl hissettiniz ve şimdi nasıl hissediyorsunuz?

.....

.....

.....

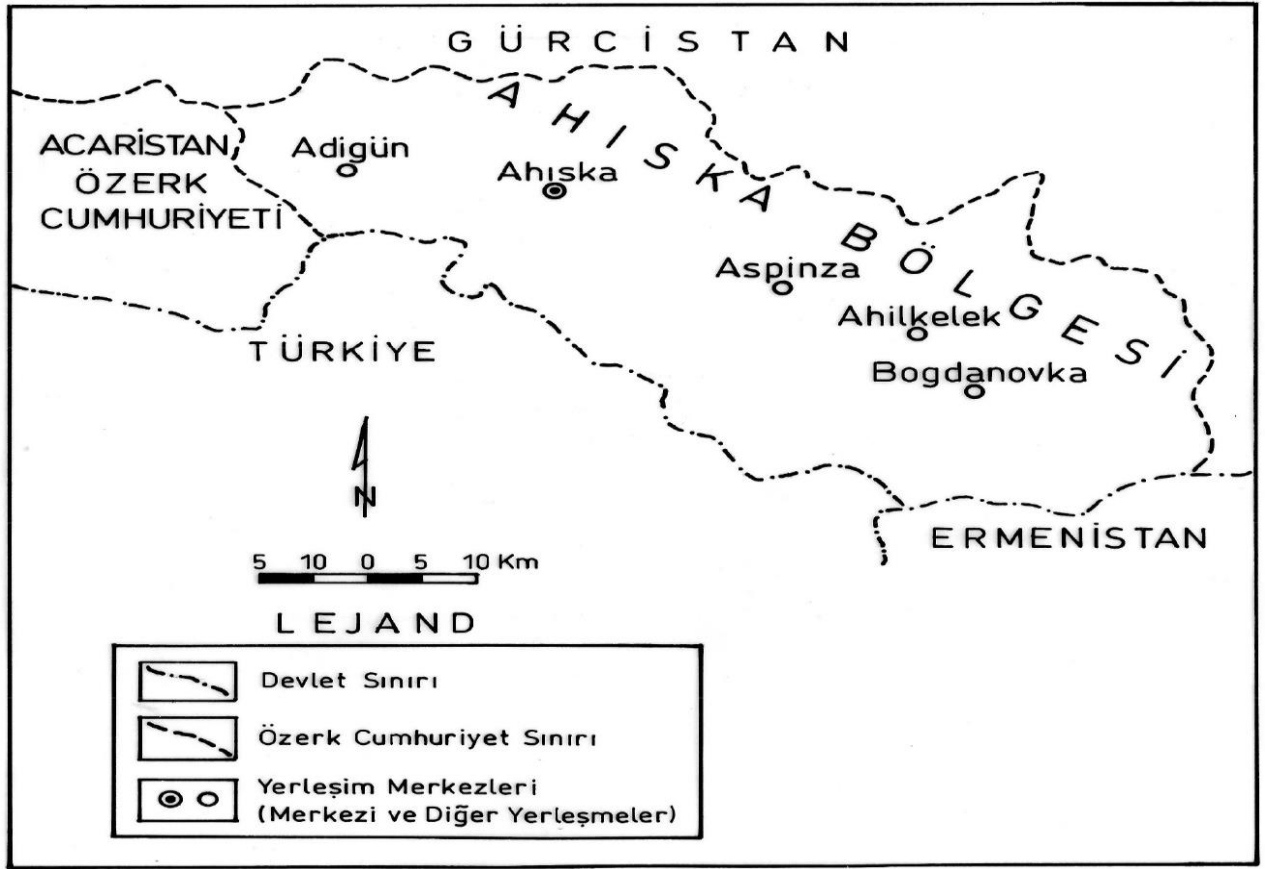
6. Sizin için vatan neresi?

.....

.....

.....

EK 3 - Ahıska Türklerinin Anayurdunun Haritası (Agara, 2004, 3)

EK 4 – Ahıska Türkleri Sürgünü (Ahıska Türk Dernek Sitesi)

EK 5 – 14 Kasım 1944 Sürgün Tarihi (Ahıska Türk Dernek Sitesi)

EK 6 – Ahıska Türk Yaşlıları (Ahıska Türk Dernek Sitesi)

ЕК 7 – Fergana Olayları (Ahıska Türk Dernek Sitesi)

EK 8 – Ahıska Türklerinin Dili (Bizim Ahıska Sitesi)

Kal: Bağ
 Karçlanmax: Donmak, sertleşmek.
 Kavça: Kanca, eğri demir parçası.
 Keşlanmax: Soğuktan donmak.
 Kinkila: Sivri sinek.
 Kinzi: Kişniş.
 Kotozlamax: Fırlatıp atmak.
 Köçet: Fidan, çubuk.
 Kunçul: Kumaşın köşesi.
 Laflamax: Güzel sözlerle akıl çelmek.
 Lenger: Büyük tepsi.
 Mayil olmak: Meraklı, meyilli olmak.
 Menç: Kalçanın üst kısmı, kaba et.
 Meşe: Orman.
 Moltani: Gezginci Kafkas çingenesi.
 Muçlamax, muçli: Rasgele buruşturmak, bu şekil-
 de buruşturulmuş.
 Murasa etmek: Anlaşmak, uzlaşmak.
 Muşti: Yumruk.
 Ommax: Ümit etmek, beklemek.
 Oxlavi: Oklava.
 Papul: Çocuk ayakkabısı
 Patsa: Çok küçük, ufak.
 Paxıllanmax: Kıskanmak, çekememek.
 Peşkir: Havlu.
 Poşa: Kapı kapı dolaşan dilenci, Çingene.
 Yüziquyli: Yüzükoyun

Potlika: Şişe.
 Qırax: Kenar.
 Sanasxal: Ahır ortasında gübrenin gittiği kanal.
 Sarsax: Salak, aptal.
 Sürünti: Çok dolaşan ve evinde az bulunan
 birisi.
 Şeytan: Kurnaz.
 Şuşlamax: Demlemek, dinlendirmek.
 Tenter: Salak.
 Tingil/tingil dönmax: Arkaya doğru takla atmak.
 Toxumax: Dokumak, örmek.
 Töreme: Dedenin oğul ve torunları.
 Tsertsul/tsentsul: Bağırsak, iç aletler.
 Tsitsmat: Tere.
 Tuman: Kadınların giydiği paçalı don.
 Tuvax: Gelinin yüzüne örtülen tül.
 Urux: Sülâle.
 Xana: Oda.
 Xarbul: Büyük elek.
 Xaşar: Uzun sırık.
 Xutsi/ğutsi: Parmağa batan tahta parçası.
 Yamalamax: Bir elbisenin yırtığını başka bir
 kumaş
 parçasıyla kapatmak.
 Yemen: Ayakkabı
 Yerbeyir: Tam yanında, yerinde, göz önünde.
 Yırğalamax: Sallamak.

<https://www.facebook.com/tizzin.AHISKA>

EK 9 - Görüşme Metinleri

I. 27/03/2014 Kırgızistan'dan gelen ve ilk yıllarda Antalya'da yaşayan sonra da Ankara'ya yerleşen bir Ahıska Türk kızı (32 yaş) mülakatı.

- *Kendi hayatınızı anlatabilirmisiniz?*

- 5 Nisan 1984'te Kazakistan'da doğdum. Bilinçli bir yaşa geldiğimde ne daha sonra bana anlatılan ailemin zorunlu göçten sonra yaşadığı zulüm vardı ne de yoksulluk. Hepsinin üstesinden gelinmişti. Çocukluğumu geçirdiğim Merke kasabasında bizim gibi Ahıskalı aileler (ki çoğu uzaktan/yakından akrabalarımız) ve diğer Kafkasya'dan gelen ve bizimle aynı kaderi paylaşan Kafkas aileleri çoğunlukta idi. Şimdi düşünüyorum da, aslında kocaman bir aile gibiydik; yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmezdi, bütün bayramlar birlikte kutlanır, acılar ve sevinçlerimiz ortak idi. Hayatımda bir daha asla şahit olamayacağım bir dayanışma hakim idi.

Merke'de aynı arazide yan yana iki büyük evimiz vardı. Birkaç kişi bir arada yaşıyorduk; teyzem, iki dayım, anneannem, dedem, ebeveynlerim ve yaşlı ninem. Dedemi ve iki erkek kardeşini tek başına göçün ölüm pençesinden kurtaran, sonrasında ise hayat mücadelesi verip ayakta dimdik duran dedemin yaşlı annesi dışında herkes çalışıyordu. O da bana bakıyordu. Gündüz herkes isteyken ninemle bazen yünden iplik yapıp çorap örerdik. Birçok Ahıskalı kız gibi erken yaşta örgü örmeyi ninemden öğrendim.

Ninem varlıklı ve soylu bir aileden geliyordu. Ahıska'daki evlerinde yardımcıları olduğundan fiziksel işe pek alışık değilmiş ama yaşadıkları zorluklar, genç "çıt kırıldım" bir hanımdan güçlü, dayanıklı ve günümüzde çoğu erkeğin yapmayacağı zorlu işlerin üstesinden gelen bir kadına çevirmiş. Etrafımızdaki yaşlılardan duyduklarım bunlardı... Ninem milletimizin yaşadığı o trajedinin izlerini taşımıyordu. Hep sağlıklı, dinç, iyimser ve enerji doluydu. Karşısına çıkan herkesle hafif dalga geçermiş gibi konuşurdu. Bir çocuk olarak kendimi en çok onun yanındayken güvende hissedirdim (bir dönem bir grup atlı Kazak gencin, Ahıskalı nüfusunun yoğun olarak yaşadığı köylerde huzursuzluk çıkardıklarına dahil duyumları aldığımızda bile, anlatılanlardan etkilenip ninemin yanından ayrılmazdım). Ninem dönem, dönem başka çocuk ve torunlarının evlerinde de kalıyordu herkes ona ihtiyaç duyuyordu. Ninem ben altı yaşımdayken vefat etti.

Bir süre sonra, ben ilkokula başlamadan anneannemler Bişkek'e taşındı. Merke'deki evde çekirdek aile olarak biz kaldık. Ailem de anneannelere yakın olmak için bir süre sonra Bişkek'e taşınma kararını aldı. 1990'da Bişkek'e taşındık, okula orda devam ettim. Yaşadığımız ortam değişmişti. Şehir hayatı bizi Merke'deyken sürekli görüştüğümüz

akrabalardan biraz uzaklaştırdı ama bu sefer Bişkek ve civarındaki akrabalarımızın ziyaretleri eksik olmuyordu. Gene her etkinlik ve önemli günlerimizde Orta Asya ve Kafkasya (özellikle Azerbaycan, ki Fergana olaylarından sonra çoğu oraya göç etmiş) coğrafyasına yayılmış yakından/uzaktan akrabalarımızla bir araya geliyorduk.

- *Onlar uzakta ise nasıl haberleşiyorsunuz?*

- Dediğim gibi, 80’li 90’lı yıllarda ailem ve yakın akrabalarım için bir mazlumluk durumu söz konusu değildi. Çevremizdeki başka milletlere mensup (Rus, Kazak, Kırgız, Uygur, Karaçay ve vs.) komşu ve arkadaşlarımız ile aramızda duvarlar örmedik. Onlara ayak uydururken kendi özümüzden (örf gelenek) ve akrabalarımızdan uzaklaşmadık. Bu dengeyi Ahıskalı olarak hepimiz, özellikle şehirlerde yaşayanlar kurmayı başarıyordu. Ancak buna rağmen, çevremizdekiler bazen bizi “öteki” olarak görüyordu. Çalışma ortamlarında veya komşular arasında çıkan sıradan bir tartışmada bile mesele çoğu zaman milliyetimize kayıyordu. Ama bunlar münferit çıkışlardı ve çevremizdeki herkesin görüşünü yansıtmıyordu. Mesele eğitim veya işyerlerinde (çoğu tabii Sovyet dönemindeyken devlet kurumları) terfiye gelince, annemin tabiriyle “pasaportumuzdaki dört harf” yüzünden hak ettiğimiz yerlere gelemiyorduk. Bişkek’e taşındığımızda yeni okula kaydımı yaparken annemle bize yardımcı olan danışman öğretmenimiz arasındaki bir konuşmaya şahit oldum. Bilgilerimin tutulduğu kayıt defterinde milliyetimin belirtilmesi gerekiyordu. Annem, danışmanla arasındaki samimiyete dayanarak, aslen Türk olduğumu ancak babamın pasaportta milliyetini Azeri olarak gösterdiğini açıklayarak kendisinden bu konuda tavsiyede bulunmasını istedi. Buna cevaben danışman hocam anneme manalı bir şekilde bakarak “Babamıza haksızlık yapmayalım, Fatima’nın babası Azeri ise kendisi de Azeri’dir dedi ve *Öğrencinin Milliyeti* kısmına Azeri yazdı”. Böylece, annemin ekşiyen suratımı görünce beni teselli etmeye çalışırken dediği gibi, güya kendimi olası haksızlıklara karşı koruyacakmışım. Azeri (yada başka bir milletin mensubu) olmak istemiyordum. Çünkü ailem, çoğu Ahıska ailesinde olduğu gibi, bana Türk olmanın bir ayrıcalık ve çok güzel bir şey olduğu fikrini benimsetmişti. Çocuktum, buna inanıyordum.

Bir süre sonra daha iyi eğitim olanaklarından yararlanmak için benim özel bir okula geçmeme karar verildi. Hem piyano eğitimi aldığım konservatuara hem anneannemin evine de yakındı (arada sırada orada kalabilirdim bu sayede). Yeni okula kaydımı yaptırırken milliyetime bu sefer kendim karar verdim. Ama, danışman hocalar her sene başında rutin olarak defterinde kayıtlarımızı yenilerken milliyetimi sorduklarında sıra bana gelince tutukluk yaşadım. Milliyetimi, hakkımdaki diğer bilgiler olduğu gibi (adres, ebeveynlerin meslekleri vs.), sınıf ortasında herkesin duyacağı şekilde söylemem gerekiyordu. O dört harf ağzımdan

çıkana kadar ne kızarıp, terlemiştim... Sesim bile değişiyordu. Sınıftaki diğer çocukların azarlama bombardımanına maruz kalacağımı tecrübe edinmişim bir kere çünkü... Hele bir kere tarih dersinde Kırım Savaşı anlatılırken sınıftaki çocukların bana Türk olduğum için atığı laflar karşısındaki halimi anlatamam... Bir süre milliyetimden utanmanın bana verdiği aşağılık duygusundan kurtulamıyordum. Kendimi, özümden utandığım için aciz hissettim... Daha bilinçli bir yaşa geldiğimde ise, bulunduğum arkadaş ortamı, okuduğum kitaplar ve anneannemle aramda geçen bir konuşma (anneannem, hiçbir milletin bir ayıbı olmadığını, utanması gereken milletlerin arasına düşmanlık yayanlar olduğunu, utanmaya devam edersem de onların seviyesine inmiş olacağımı söyledi) bu duygunun üstesinden gelmeme yardımcı oldu. Artık hiç kimseye sürgün için kızmıyordum, milliyetimden utanmıyordum aksine gurur duyuyordum ancak Türklerin başka milletlerden ayrıcalıklı ve üstün olduğunu da artık düşünmüyordum.

- *Sizin için vatan neresi?*

- Kazakistan ve Kırgızistan'ı vatanım olarak hiçbir zaman görmedim. Oraya zorunlu olarak sürgün edildiğimiz gerçeği ve geçici olarak yerleştirildiğimize dahil verilen sözler büyüklerimizden bana da geçmiş, içime işlemişti. “Çocukken orada zorunluluktan doğdum, dolayısıyla orası gerçek vatanım olamaz” diye düşünüyordum. Üniversite ile ilgili bir seçim yapmam gerekince Türkiye’de eğitim almaya kendim karar verdim. Ailem de beni destekledi. Vedalaşma anı gelince yakınlarımin yüzünden düşen bin parça, gözlerinden ise korku, çaresizlik ve endişe okunuyordu. Ailemin Türkiye’deki eğitimim konusundaki kararlılığının yanı sıra endişe ve korkunun sebebini biraz açmam gerektiğini düşünüyorum. Bazen Ahıskalıları korkutacak tek şeyin ayrılık ve özlem olduğunu düşünüyorum. Basit bir örnek verecek olursam, Bişkek’ten beş saatlik bir mesafedeki Almatı’ya gelin giden teyzemle aramızdaki özlemi anlatıyım. Teyzem evlendikten sonra bile Bişkek’e 2, 3 ayda bir geliyordu. Geline de en az bir hafta kalıyordu. Haftada ortalama iki üç kez teyzemle telefonda konuşuyorduk. Her konuşma en az 1 saati buluyordu. Buna rağmen teyzeme yakın olmak için Almatı’ya taşınma planları bile yapıyorduk. Teyzemlerin çocukları ve eniştemin yeğenleri ile aramızdaki bağlar çok güçlüydü. Şimdikinden daha sık görüşmemize rağmen bir birimize mektuplar bile yazıyorduk. Ahıskalı aileleri dışında başka ailelerde pek görmediğim aile fertlerinin birbirine bağlılığının sebebi kaybetme korkusu, özümüzü koruma ihtiyacı, azınlık psikolojisi ya da başka bir şey olabilir ama her neyse adeta genlerimize işlenmiştir.

Türkiye’de eğitim fikri yeni bir şey değildi. Birçok Ahıskalı aile Sovyetler dağıldıktan sonra bir şekilde Türkiye’ye gitmenin yolunu buluyordu. Bizim Ahıska Türkleri olarak Türkiye’ye göç etmemizin sebebi sadece tarihi vatanımıza kavuşma ihtiyacı değildir; büyük

zorluklarla koruduğumuz kimliğimizi ait olduğu güvenli bir yere taşıma içgüdüğü olabilir. Türkiye'ye taşınan ya da taşınma planları yapan akrabalarımıza bakıyorum da, çoğunun, maddi durum ve aldıkları eğitim itibarıyla taşınmaları akıl karı iş değil. Çünkü yaşadıkları ülkede bir düzen, çevre, statü ve belli bir maddi gelir elde etmişken Türkiye'de onları ne hazır bir iş bekliyordu ne ciddi bir devlet desteği, üstelik sahip olduklarını bile kaybetme olasılığı yüksekti. Ailem için olduğu gibi, çoğu Ahıska Türkü için, önemli olan yeni nesillerin, Türk olduklarını unutmamalarıydı.

Türkiye'ye gitmem için tüm resmi işlemler tamamlanmıştı. Gitme zamanı geldi. Ailemle uzun vedalaşmadan sonra havaalanının yolunu tuttuk. Annemle babam beni yolcu etmek için sınır kapısına kadar geldiler. Bir anda kendimi sınırın diğer tarafında buldum. Artık benim ile ailem arasında içimde bir burukluk hissi yaratan bir cam duvar vardı. Annem cam duvarın diğer tarafından yüzünde trajik bir ifadeyle bana bakıyordu. Beni gitmekten vazgeçirip eve dönmem için yalvarması an meselesiydi... Ama ayrılığımız uzun sürmedi. Çünkü ben gittikten sonra 1 sene içerisinde önce annem, sonra da bütün ailem Türkiye'ye taşındı.

- Türkiye'de başlarda nasıl hissettiniz ve şimdi nasıl hissediyorsunuz?

-Türkiye'ye geldiğimde yabancılık hissetmedim. Ama bu yabancı olarak algılanmadığım anlamına gelmiyor. Üniversite ortamında olsun, iş ortamında olsun bulunduğum çevredeki insanlara defalarca Türk olduğumu anlatmama rağmen hep yabancı olarak görülüyordum. Bu husus bana rahatsızlık veriyordu çünkü buraya vatanımı ve evimi bulmaya gelmişim. Bu yabancılık hissi ancak zamanla aşıldı.

Türkiye'de beni ilk şaşırtan hususlar arasında bürokratik işlemlerin zorluğu vardı. Bir yabancı öğrenciyse, üniversite olsun, özel veya devlet yurduna kayıt işlemleri olsun, gerekli belgeleri toplamak için birkaç gün sabahtan akşama kadar kurumlar arası koşturmaya hazırlıklı olmanız gerekiyordu. Ahıska Türkü olarak, diğer Türkî Cumhuriyetlerden devlet kontenjanıyla gelen yabancı öğrenciler gibi ben de devlet bursu alıyordum. Bir süre devlet yurdunda kaldım. Yurtta kalan öğrenciler arasında eski Sovyet bloğu ülkelerinden gelen veya benim gibi Ahıskalı öğrenciler çoğunlukta idi. İlk aşamalarda ister istemez aynı dili konuştuğumuz ve ortak bir kültürden geldiğimiz için daha çok onlarla arkadaşlık yapıyordum. Ama aradan 2 sene geçtikten sonra Türk öğrencilerle aramdaki farkın gittikçe azaldığını fark ettim ve arkadaşlarımdan çoğu Türk'tü. Aynı durum Türkiye'ye gelen Ahıska Türkü aileleri için de geçerli. Taşınan ailelerin büyük bir çoğunluğu, ailem dâhil, Rusça bildiklerinden ve Turizm sektöründeki geniş istihdam olanaklarından yaralandıklarından Antalya'da yaşıyorlar. Antalya, çocukluğumu geçirdiğim kasabayı aratmıyor. Sanki hepsi olduğu gibi Antalya'ya

taşınmış gibi. Yine komşuluk ilişkileri, dayanışma ve her etkinlikte bir araya gelmeler yaygın. Ama bu bağların gittikçe azaldığını görüyorum, özellikle yeni kuşaklarda.

Lisans eğitimimi tamamlayalı 7 yıl geçti. Ailem de ben de Türkiye vatandaşıyız artık. Ahıska Türkleri için vatandaşlık konusunda bazı imtiyazlar sağlandı. Teyzemin çocukları da eğitimlerine Türkiye’de devam ediyorlar. Ben de kendi ailemi kurdum bir çocuğum var. Hepimiz düzenimizi kurduk. Ankara’da yaşıyorum, evim burası.

Eskiden, aramızdaki mesafeler şimdikinden daha kısa olsa bile her fırsatta bir araya geliniyordu, telefon, mektup, son zamanları (90’ların sonu) gençler arasında elektronik posta aracılığıyla daha sık görüşülüyordu. Ama günümüzde iletişim olanakları ve seçenekleri daha geniş olmasına rağmen (Skype, Messenger, whatsapp, Viber vs.) eskisi gibi iletişim kurmaya ve bir araya gelmeye gayret göstermiyoruz (zaman da ayıramıyoruz). Artık azınlıkta olmadığımızdan ve vatanımıza kavuştuğumuzdan olsa gerek. Ne de olsa kimliğimizi kaybetme tehdidi yok artık...

II. 10/09/2013. Kazakistan’dan gelen ve Antalya’da yaşayan asıllı Ahıska Türk olan 87 yaşındaki erkek şu şekilde bu olayları hatırladı:

- *Kendi hayatınızı anlatabilirmisiniz?*

- Ben 1927 yılında doğmuşum. Buraya on sekiz yaşında geldim. O zamanlar Aspinza rayonunda yaşıyorduk. On sekiz yaşındayken bizi buraya sürdüler. Ben orada, tarlada çalışıyordum, güzün ekin ekmek üzere kazma kazıyordum. Akşam eve geldik ve yattık. Sabahtan tarlaya gidip çalışacaktık. Sabah saat dörtte sularında, dört asker bizim evimize geldi ve kapıyı çaldı. Caminin yanına gitmemizi, orada toplantı olacağını söylediler. Caminin önünde toplandık. Gürcüler geldiler ve toplantı yaptılar. İki saat verdiler, ne alacaksınız alın, buradan çıkıp gedeceksiniz dediler. Nereye gedeceğimizi kimse bilmiyordu ve bizi nereye sürgün ettiklerini. Gönderildiğimiz yerde bize eşya aldınız aldınız, almadınız alamadınız; yani eşyalarımızı almamız gerektiğini bilgisini vermediler. Öyle işte bizi Ekim ayının on üçünde sürdüler

Geldiler bizi Amerikan araçlarına yüklediler. Ahıska’ya götürdüler, orada trene soktular bizi. Mal (hayvan) gibi trene yüklediler bizi, hepimizi oraya soktular, zannedersiniz biz hayvanız, mal gibiyiz. Yaklaşık 120 aile bir yük vagonuna yüklendi. Yolda yemek veriyorlardı, ama hava çok soğuklu ve çok hastalık vardı. Yaklaşık 18 gün ve 18 gece boyunca Orta Asya’ya yolculuk ettik. Birçok insan tifodan öldü. İnsanlar çıplaktı, yeterli kıyafetleri yoktu. Herkes kirlendi ve bitlendi. Ölenleri ve hastaları vagonlardan götürüyorlardı

ve ölenleri daha sonra Volga nehrine atıyorlardı. Her durakta ölülerimizi boşaltıp bizi yola devam ettirdiler. Öyle geldik Aralık ayında Almata'daydık.

Bizi ne bahane ettiler balam. Yani, Türkiye ve Almanya arasında anlaşma olurken, Almanlar Türkiye'de çok yakındır ve bizi kurtarmak için Türkiye öyle yardım etti. Onlar bizi hemen Gürcistan'dan temizlediler. O zamanda Stalin ile Beriya, ikisi de bizi uzağa gönderdiler. Kendimiz iki-üç yıldan fazla Ahıska'ya demir yolu yaptık. O yol işinde ben de çalıştım. Bize bu yolu yaptırdılar ve trene mal gibi bizi sürdüler. Bugüne kadar o yol çalışmıyor, öyle duruyor. Stalin o yolu özel olarak bizim için yaptırdı. Biz demiryolunu ne için yapıyoruz diye sorduk, ama bize söylemediler, sadece yük geleceğini söylediler. Ama Gürcüler biliyorlardı. Fakat, bize haber vermediler. Biz sürgünden üç ay önce yayladaydık. Oraya askerler gelmişlerdi. Biz de kavga (savaş) zamanında bizi korumaya geldiklerini zannettik. Meğer onlar bizi kendi vatanımızdan sürgün etmek için gelmişler.

İşte böyle geldik Almata'ya. Orada bir yerden arabalar ve at arabaları geldi. Orada şenliği bölmeye başladılar. Sen oraya gedeceksin, sen buraya gedeceksin diye. Bizi öyle böldüler ki kiminin eşi (kocas) başka yere gitti kendileri başka yere gitti...”

Bizi Kazakların evlerine getirdiler. Kazaklarda birlikte yaşadık. İki-üç yıl öyle kaldık. Para falan almıyorlardı. Doğruyu söylemek gerekirse Kazaklar bize iyi baktılar. Sonra biz çalışmaya başladık, kendimize küçük evler yaptık. Sonra da birazcık daha çalıştık ve düzgün, daha iyi evler yaptık. İşte böyle, biz tekrar ve yeniden ayaklarımızın üzerinde durmayı öğrendik ve dik durmaya çalışıyoruz. İnsanlarımız şimdi iyi işlerde çalışıyorlar. Hükümet de değişti ve biz daha iyi yaşamaya başladık. Ama biz Sovyet Zamanında çok acılar çektik.

- Kazakistan'da nasıl yaşıyordunuz?

- Kazaklarla ilişkilerimiz iyiydi, kötü değildi. Birlikte yaşıyoruz. Toylarda, düğünlerde, bayramlarda beraber geziyoruz, beraber yaşıyoruz. Biz burada her dilde konuşuyoruz, Gelince bilmiyorduk, ama sonra kazakça söylüyorduk, kendi dilimizde de söylüyorduk, Rusçayı da öğrendik. Çünkü Kazakistan'da her miller var. Bizim millet bizim dilli yetirmedi. Kazakçayı da temiz konuşuyoruz. Şimdi gençler ve çocuklar Rusçada söylüyorlar, çünkü okulda her ders Rusça veriyorlar.

- Türkiye'ye geldikten sonra nasıl hissediyorsunuz?

- Biz Türkiye'ye geldikten sonra çok mutluyuz. Kendi topraklarımıza geldik diye Allaha şükür ediyoruz. Çocuklarım iş sahibi oldular. Biz yaşlılar da bu güzel havada parkta buluşup kendi yaşadıklarımızı anlatıyoruz...

- *Sizin için vatan neresi?*

- Biz Müslümanız Elhamdülillah. Yaşasın Türkiye. Türkiye bizim vatanımız. Var olsun! Götür bunları güzel kızım yaz bakalım, herkes bilsin biz nasıl acıları çektik. Diyenler de sağ olsun yazanlarda sağ olsun.

III. 5/04/2014. Kazakistan'dan gelen ve Antalya'da yaşayan ve Yüksek Lisans yapan, ama bir Ahıska Türk kızı (21 yaş).

- *Could you tell me about your life?*

- My name is Zulfiya I'm 24 years old. I'm living in Almaty but currently I'm making my master in Izmir, Turkey.

- *Where do your parents live?*

- My parents are living in suburbia near to Almaty - is named Talgar - really nice place.

- *How do you communicate with him?*

- Usually I'm using Skype. But in really urgent cases they or I call me.

- *How are you feeling living in Kazakhstan?*

- I would says that people in Kz are trying to be tolerant but with the time you understand that there is let's say "national corruption" ... you have to be really smart, rich or Kazakh to become someone bigger in our country. But of course there are a lot of foreign companies in which you can grow as a professional and as a person (this is smart dimension that you have to own previously) But I never felt myself limited in something or miserable because I'm not Kazakh and living in KZ... it seems like in the recent years this tendency started to grow - separation tendency... I think this is a huge omission in the policy of our government cause our country had force in the unity of its nations.... Shortly I felt myself quit convenient but not confident in my future at all 100%.

- *When you moved to Turkey how are you feeling now?*

- When I just came to Turkey I thought " yeess! Finally! My motherland" but at the end I realized that it is not like this. Turkish community has such a big unity among themselves so they don't accept anyone who is from outside, who doesn't speak fluently Turkish or lack some other features... you have to work really hardly to become part of their community.... so I don't feel myself as I'm home.

- *How do you thing what state is the birthplace for you?*

- As I already said I'm not yet part of "Turkish family" and actually this is not my aim. I think I can serve here really good I can be useful for this country and vice versa, but I don't think that I want to be only I Turkish citizen... I prefer to be world citizen. I think as motherland I can mark three countries: Georgia, Kazakhstan and Turkey.

Georgia - because our tradition, music and dances are so close and when I hear Georgian music I have this unexplained feeling that makes me feel warm. Kazakhstan because I grew up there. Turkey because I can build my future here.

IV. 11/04/2014 Kazakistan'dan gelen ve Antalya'da yaşayan bir Ahıska Türk olan 65 yaşındaki kadın mülakatı.

- *Kendi hayatınızı anlata bilir misiniz?*

- Ben 1932 yılında Gürcistan'da Ezgüde köyünde Aspinza rayonunda doğdum. Babam ve üç kardeşim var. Annem orada hayatını kaybetmiş. Gürcistan'dan 1944 yılında sürgün olduk. Ben oniki yaşındaydım. O gün kapıya çıktığımda kapıda iki tane asker duruyordu. Bana hiç bir şey söylemediler. Ben çok küçüktüm. Babam geldi ve bizi sürüyorlar deyince, bizimkiler ağlamaya başladılar. En önemli eşyalarımızı aldık ve askerler bizi Amerikan araçlarına bindirdiler. Bir arabaya 7 aile yüklediler. Bizim evimiz orda kaldı, döşeklerimiz, meyve ağaçları, her şey askerlere kalmıştı. Bize üç ayda sonra sizi geri getireceğiz, hiç bir şey almayın dediler. Aralıkta Kazakistan'a Almata'ya geldik. Hava soğuktu, sıcaklık eksi otuz derecedi. Yolda, trende çok insan ve ihtiyarlar öldüler

Biz Orta Asya'ya Kazakistan'a geldik. Kazaklarla birlikte yaşıyorduk. Kazaklar bize yardım ediyorlardı. Yemekte verdiler, kıyafette verdiler. Sağ olsunlar. Sonra da biz tarlada çalışmaya başladık ve zamanla kazak dilinde konuşmaya başladık. Sabahtan işe gidiyorduk, akşamda okula. Sonra da Teknikum Üniversiteyi bitirdim ve 1958 yılında traktör öğrendim, kolhozda şoför olarak çalışmaya başladım.

1945 yılında bize toprak verdiler. Biz topraktan ev yaptık. Bir yıl sonra da eve yerleştik. Bir buçuk yıl kazakların evinde yaşadık. On iki yıl boyunca bizi nereye sürdülerse orada yaşadık. On iki sonra da Kaskelen ilçesine geldik.

1955 yılında ben evlendim. Çocuklarım oldu. On beş torunum var. Altmış yıldır Orta Asya'da yaşıyorum, ben Türküm, Kazak Türkü değilim, ben Osmanlı Türküyüm. Dilimi de yetirmedim; oğullarım, torunlarım hep Türk'tür ve Türkçe yazıyorlar, Türkçede söylüyoruz.

- *Aile üyelerin nerelerde yaşıyor şimdi?*

- Ben Kazakistan'da Kaskelen ilçesinde yaşıyorum. Ama benim çocuklarım Antalya'ya yerleştiler. Ben de buraya gelip gediyorum. Çocuklarım ve torunlarım iş sahibi olmuşlar. Kimi emlakta çalışıyor, kimi de rehber olarak turizm sektöründe çalışıyor. 2 çocuğum Türk vatandaşı oldular. Başkaları da daha alamadılar. Sadece oturma ve çalışma izinleri var, o kadar. İnşallah Türkiye bize sahip çıkarlar. Biz de Türkiye'ye yerleşeceğiz.

- *Sizin için vatan neresi?*

- Bütün devlet iyi olsun, içinde yaşayan çocuklarımız, kendimiz de iyi olalım. Bu dileklerle bu günlere birlikte geldik. Topraklarımız savaşız, göğümüz açık, soframız bol olsun. Kendim Kazakistan'ı da Türkiye'yi de çok seviyorum. Hepimiz iyi olalım. Diyecek daha çok şey var, ama hangisini söyleyeyim ki? Allah hepsini kabul etsin, iyilik versin.

V. 2/03/2014 Kazakistan'dan gelen ve Antalya'da yaşayan ve Yüksek Lisans yapan bir Ahıska Türk kızı (23 yaş).

- *Kendi hayatınızı anlata bilir misiniz?*

- Ben 30.04.1990'da Kazakistan'da doğdum. Dedemden ve babamdan duyulan acımasız sürgün hikâyeleri beni her zaman çok etkiliyordu. Çocukluğumu geçirdiğim Almaty şehrinde ve bizim gibi Ahıskalı aileler Kafkasya'dan sürgün edilen asıllı Türkleri çoğunlukta idi. Her seferinde aynı acıları paylaşıp her zaman birlikte bir büyük aile gibi yaşıyorlardı.

Şimdi aklıma gelen bir güzel hem de çok acılı hem hiç duyulmayan gerçek bir hayat hikâyesi anlatacağım. Bu benim dedemin ve onun kız kardeşinin, yani benim nenemin, bir hayatıdır.

2. Dünya Savaşında benim dedemin babası kendi aileyi bu sürgünden kurtarmak için, Türkiye sınırı geçmesi kararı veriyor. İlk önce kızını ve enişteyi bu sınırdan geçirip, onların Türkiye'de yerleşmesi istiyor, ama kendisi tekrar evine gelip annesini, eşini ve çocuklarıyla birlikte sınırları geçmesini istiyor. Ama dedemin annesi bu kararı yeniden değiştiriyor ve hiç bir yere gitmesini istemiyor. Bir aydan sonra Orta Asya'ya göç etmişler.

Kazakistan'a geldikten sonra, yeni bir cumhuriyet, yeni bir şehir, yeni bir hayat, yeni bir tanırlar, yeni bir aile ilişkileri ve bu kara günleri ışıltı veren yeni bir çocuk hayata gelmiştir. Hayata gelen o çocuk benim dedemdir. Zaman geçiyordu, dedem hiç bir zaman kendi kız kardeşini görmedi, devlet sınırları kapalı, mektuplaşmak bile yasak idi. Bu yüzden ne konuştu ne de gördü ablasını. Hep nefesi tutup korkuyordu. Dedem Kazakistan'da büyük

bir adam olunca, kendi kız kardeşi bulup ve görmek için karar veriyor. Bir gün de onun hayal gerçekleşiyor ve ilk uçakla Türkiye'ye gidiyor. Nasıl heyecanlandı, nasıl ömür boyu bu hayali aklında kuruyordu, nasıl mutluydu hiç kimse bilemezdi. Sonuçta Türkiye'ye gelince, kardeşini görünce, onun ayaklarına düşüp üç saat birbirine sarıldılar.

- *Aile üyelerin nerelerde yaşıyor şimdi?*

- Benim babam ve annem Kazakistan'da yaşıyor, onların iş hayatı oralarda. Bir sürü akrabalarımız da orada. Ama bizim bir ayağımız Kazakistan'da bir ayağımız da Türkiye'de.

- *Onlar uzakta ise nasıl haberleşiyorsunuz?*

- Tabii ki 21.yüzyılında yeni teknolojilerin sayesinde biz de her gün Skype ile ya da Facetime ile görüşüyoruz. Bu yeni iletişim programları bizim için iletişimi kolaylaştırıyor ve hasret duygularını da geçirtiliyor.

- *Kazakistan'da nasıl yaşıyordunuz?*

- Kazakistan'da yaşadığım zaman, kendini yabancı olarak hissediyordum, kendim kimliğimi bile saklıyordum. Benim Kazakistan Cumhuriyet kimliğinde uyruk yerinde boş yeri bıraktım, çünkü benim babamın kimliğinde uyruk yerinde Azeri yazıyordu Ama ben kendi kimliğimizi kaybetmek istemedim. Ben gerçek Türküm ve hiç bir zaman yabancı kimliği almayacağım. Bu da benim prensibim.

- *Türkiye'ye geldikten sonra nasıl hissediyorsunuz kendinizi?*

- Türkiye'ye geldikten sonra ve bir ay yaşayınca ben gözlerime inanmıyordum. Çünkü Türkiye'ye geldim ve sevdiğim bir mesleği yapıyorum. Amacımı gerçekleştirdim. Benim mutluluğa sınır yok. Oturma iznini alalı 3 sene oldu ve umarım en yakın zamanda vatanımda vatandaş olarak yaşayacağım.

- *Sizin için vatan neresi?*

- Benim 2 tane vatanım var; ilk olarak Kazakistan, çünkü benim çocukluğum orada geçti, ikincisi ise tabii ki Türkiye! Ben hiçbir zaman ne kendi kökenlerini unutmayacağım, ne de yaşadığımı ülkeyi!

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI : Sabina RAMADANOVA
Doğum Tarihi ve Yeri : 30 Nisan 1990 – Almaty / KAZAKİSTAN
Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Linguistic School №35, 2008, Almaty, Kazakistan, 2008
Lisans Diploması : Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesi, Yabancı Diller Fakültesi - Tercümanlık Bölümü, 2012, Almaty Kazakistan
Yüksek Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, 2014, Antalya, Türkiye
Tez Konusu : Antalya’da Yaşayan Ahıska Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı
Yabancı Diller : Türkçe, İngilizce, Rusça
E-Posta : sabishka1990@gmail.com